

MASTEROPPGAVE

FORUTSETNING FOR BRUKERMEDVIRKNING I SKOLEN

Hva gjør brukermedvirkning mulig? Hva gjør brukermedvirkning vanskelig? Er brukermedvirkning ønskelig?

Utarbeidet av:

Anne-Grethe Moe

Fag:

Organisasjon og Ledelse

Avdeling:

Avdeling for økonomi, språk og samfunnsfag, 2009

Førord:

Med denne avhandlingen har jeg avsluttet et fem år langt deltidsstudium i Organisasjon og Ledelse ved Høgskolen i Østfold. Det har vært fem flotte og lærerrike år med mye kunnskap og en god, teoretisk forankring som er viktig og helt nødvendig i det daglige livet som leder i grunnskolen.

Temaet og utfordringene rundt brukermedvirkning i skolen har interessert meg i flere år, og allerede etter eksamen i modulen OLU bestemte jeg meg for at om jeg skulle skrive en masteravhandling noen gang, så måtte temaet være brukermedvirkning.

Det har vært krevende å kombinere deltidsstudier med full jobb, og familien min får en stor takk for at de har holdt ut så lenge.

Jeg ønsker å takke skolelederne som positivt stilte opp for å være respondenter slik at jeg fikk et datamateriale til avhandlingen.

Jeg vil også takke medstudenter fra Moss for god positiv feedback på avhandlingens tema og innhold, og ikke minst med god drahjelp for å holde motivasjonen på topp.

Til slutt vil jeg takke min veileder Tom B. Gundersen som har gitt meg mye inspirasjon og nyttige innspill underveis i arbeidet med avhandlingen.

Innholdet i oppgaven står for forfatterens egen regning.

Moss, 26. april 2009

Anne-Grethe Moe

Innhold

INNHold	III
1 VALG AV PROBLEMSTILLING	1
1.1 BREVET FRA STATS RÅDEN SETTER BRUKERMEDVIRKNING PÅ DAGSORDEN	2
1.2 HVILKET TEORETISK GRUNNLAG BYGGER TANKENE OM BRUKERMEDVIRKNING PÅ?.....	3
1.2.1 Hva er brukermedvirkning?.....	4
1.2.2 Hva er det som skiller brukermedvirkning fra samarbeid skole- hjem?.....	5
1.3 HVORFOR BRUKERMEDVIRKNING? TEORETISKE OG POLITISKE BETRAKTNINGER	5
1.3.1 Brukermedvirkning og demokratiteori	5
1.3.2 Brukermedvirkning i et demokratiperspektiv	6
1.3.3 Svekker brukermedvirkning demokratiet?	7
1.4 FRA BORGER TIL BRUKER?.....	8
1.5 BRUKERMEDVIRKNING I OFFENTLIG FORVALTNING	9
1.5.1 Teoriene rundt NPM's innflytelse på ideen om brukermedvirkning.....	10
1.5.2 Endring av kommunal sektor som følge av NPM	10
1.6 FRA DET KOLLEKTIVE TIL DET INDIVIDUELLE.....	11
1.6.1 De kollektive idealene	11
1.6.2 Et samfunn og skole i endring mot individualisme.....	14
1.6.3 Foreldre som brukere, fører det til endringer av foreldrerollen?	17
1.7 BRUKERMEDVIRKNING SOM EN KVALITETSDIMENSJON	18
1.7.1 Kvalitet i skolen: utvikling av et Nasjonalt vurderings og styringssystem.....	18
1.7.2 Er Brukerundersøkelsene et verktøy til å måle brukermedvirkning?.....	19
1.8 HVOR FOREGÅR BRUKERMEDVIRKNING?	19
1.8.1 Skolen som organisasjon	19
1.8.2 Hva kjennerte gner den Norske skolen?	20
1.9 DET NORMATIVE GRUNNLAGET FOR BRUKERMEDVIRKNING.	21
1.9.1 Hva er skolens mandat?	21
1.9.2 Opplæringsloven, Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen av 17.07.1998.....	21
1.9.3 Opplæringslovens Kapittel 11. Organ for brukarmedverknad i skolen.....	23
1.9.4 Læreplanverket for Kunnskapsløftet.....	26
2 METODEKAPITLET	28
2.1 HVA ER METODE?.....	28
2.2 PROBLEMSTILLINGEN	29
2.2.1 Åpen eller klar problemstilling.	29
2.2.2 Beskrivende eller forklarende problemstilling.....	30
2.3 UNDERSØKELSESDSIGN	31
2.3.1 Kvalitativ metode.....	32
2.3.2 Kvalitativ versus kvantitativ metode.....	32

2.4	UTVALG AV ENHETER	33
2.5	Å FORSKE I EGEN BAKGÅRD. EN KRITISK VURDERING AV EGEN FORSKNING.....	35
2.6	GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSEN	36
2.7	UNDERSØKELSENS RELEVANS OG TROVERDIGHET.....	37
2.7.1	<i>Undersøkelsens validitet</i>	37
2.7.2	<i>Undersøkelsens reliabilitet</i>	37
2.8	DATAENE FRA INTERVJU UNDERSØKELSEN.....	38
2.8.1	<i>Behandling av funn</i>	38
3	DRØFTING	39
3.1	GENERELLE KOMMENTARER TIL DATAMATERIALET	41
3.2	HVILKE OMRÅDER KAN FORELDRENE HA BRUKERMEDVIRKNING PÅ?.....	41
3.2.1	<i>Brukermedvirkning og foreldrenes medansvar i skolen</i>	43
3.3	HVILKE AKTØRER DELTAR I BRUKERMEDVIRKNINGEN?.....	43
3.3.1	<i>Foreldre som aktører</i>	44
3.3.2	<i>Lærere som aktører</i>	44
3.3.3	<i>Rektor som aktør</i>	45
3.3.4	<i>Kommunalt nivå</i>	46
3.4	HVA ER BRUKERMEDVIRKNING? HVA LEGGER SKOLELEDERNE I BEGREPET BRUKERMEDVIRKNING? ...	47
3.4.1	<i>Brukermedvirkning forutsetter informasjon og dialog</i>	48
3.5	HVOR FOREGÅR BRUKERMEDVIRKNING?	51
3.5.1	<i>Formelle og uformelle arenaer</i>	51
3.6	HVILKE ERFARINGER HAR SKOLELEDERNE MED BRUKERMEDVIRKNING?.....	53
3.6.1	<i>Hvilke erfaringer har skolelederne med brukermedvirkning på de formelle arenaene?</i>	55
3.6.2	<i>Hvilke erfaringer har skolelederne med FAU som et brukermedvirkningsorgan?</i>	57
3.6.3	<i>Hvilke erfaringer har skolelederne med foreldremøtene som arena for brukermedvirkning?</i>	58
3.6.4	<i>Hvilke erfaringer har skolelederne med foreldresamtalen/ utviklingssamtalen som arena for brukermedvirkning?</i>	60
3.6.5	<i>Brukermedvirkning og demokratiet</i>	63
3.6.6	<i>Brukermedvirkning og brukernes forventninger til hverandre</i>	63
3.6.7	<i>Brukernes mulighet til reell medvirkning</i>	64
4	ANALYSE.....	69
4.1	FORUTSETNINGER FOR BRUKERMEDVIRKNING	69
4.2	BRUKERMEDVIRKNINGENS FORUTSETNINGER, MULIGE OG HEMMENDE FAKTORER, LEAVITT-RY-MODELLEN.....	70
4.2.1	<i>Oppgavene i en brukermedvirkning</i>	70
4.2.2	<i>Aktørene (foreldre, lærere, skoleledere og skoleledere) i en brukermedvirkning</i>	71
4.2.3	<i>Hvilken rolle har så foreldre når det gjelder brukermedvirkning?</i>	73
4.2.4	<i>Hvilken rolle har læreren når det gjelder brukermedvirkning?</i>	74
4.2.5	<i>Hvilken rolle har Rektor når det gjelder brukermedvirkning</i>	76

4.2.6	<i>Hvilken rolle har det kommunale nivået i brukermedvirkning</i>	77
4.2.7	<i>Strukturelle forhold som forutsetning for brukermedvirkning</i>	79
4.2.8	<i>Informasjons- og styringssystemer som forutsetninger for brukermedvirkning</i>	81
4.3	EN ANALYSE AV BRUKERMEDVIRKNING SOM EN ORGANISASJONSOPPSKRIFT VED HJELP AV INSTITUSJONELL TEORI, MARY JO HATCH OG KJELL ARNE RØRVIK.....	83
4.3.1	<i>På hvilken måte kan en flom av ulike og skiftende organisasjonsoppskrifter påvirke innreisen til oppskriften brukermedvirkning?</i>	87
4.3.2	<i>Brukermedvirkning i et verktøy og symbolperspektiv?</i>	88
4.3.3	<i>Avsluttende kommentarer</i>	89
5	KILDEHENVISNINGER:	91
6	VEDLEGG	I
	VEDLEGG A – INTERVJUGUIDE:	I

1 Valg av problemstilling

Temaet for masteravhandlingen er brukermedvirkning i skolen.

Brukermedvirkning i skolen stiller foreldre, lærere, skoleledere og skoleeiere overfor mange og kanskje nye utfordringer og dilemmaer som frembringer flere nye problemstillinger.

Hvilke reelle forutsetninger for brukermedvirkning er det i skolen? Når det hevdes at resultatene på medvirkning ikke bedrer seg, er det legitimt å spørre om brukermedvirkning er vanskelig å praktisere i skolen, og hva gjør det mulig å praktisere brukermedvirkning?

En annen innfallsvinkel kan være å stille et spørsmålstegn om hvorvidt brukermedvirkning er ønskelig. Er det slik at det for mange skoleledere og lærere er problematisk å slippe brukergruppenes meninger til i skolehverdagen?

Rokker brukermedvirkning med organisasjonens maktstruktur og praksis på en måte som gjør at medvirkning, dialog og informasjon får et annet innhold og en annen form enn tidligere?

Brukermedvirkning et tema som ikke har vært på dagsorden i den offentlige forvaltningen i mer enn 10–15 år. Temaet opptar meg profesjonelt som rektor, og også som mor til tre barn som har gjennomført grunnskoleopplæringen sin. Erfaring viser at kvaliteten på møtene mellom skolen og hjemmene er avgjørende for brukernes oppfatning av skolen, og vil være av avgjørende betydning for den enkeltes elevs skolehverdag og oppfatning av seg selv som elev.

Flere ulike forskningsrapporter av blant annet Thomas Nordahl, viser at foreldre som er positivt opptatt av skolen, læringsmiljøet, egne barns skoleprestasjoner, og som er med på å skape gode relasjoner og samarbeidsformer mellom skole og hjem, bidrar til et økt læringsutbytte for elevene. Et dårlig samarbeidsklima preget av liten dialog og informasjons utveksling, uklare forventninger og liten grad av medvirkning kan skape dårlig motivasjon til læring for de elevene dette gjelder.

Skolen og hjemmene er gjensidig avhengige av gode relasjoner og et godt samarbeidsklima for å kunne lykkes i arbeidet med å oppfylle intensjonene i opplæringsloven, og gi best mulig opplæring til det enkelte barn.

For å måle graden av brukermedvirkning er brukerundersøkelser verktøyet som skal fortelle noe om omfang, form og innholdet i hjem- skole samarbeidet til skoleledere, lærere og foreldre.

I media hevdes det at resultatene av brukerundersøkelsene oppfyller ikke forventningene fra regjering og departement, og resultatene endrer seg i gjennomsnitt lite fra år til år, og det er all mulig grunn til å være spørrende til hvorfor resultatene har vist seg å være så negativt stabile.

Er verktøyet tilpasset formålet? Måler egentlig brukerundersøkelsene det som foregår i hverdagen? Kan skolelederne stole på at undersøkelsene fanger opp det foreldrene og elevene er opptatt av?

I min leting etter relevant litteratur og forskning innenfor temaet brukermedvirkning i skolen, er antallet artikler, forskningsrapporter og undersøkelser mye lavere enn for andre deler av offentlige tjenesteområder som for eksempel helse, sosial og barnevern. Det kan synes som om begrepet brukermedvirkning har en sterkere forankring og et høyere bevissthetsnivå når det gjelder området helse og sosial enn i skolen.

Masteravhandlingen er forsøkt bygget opp etter en bevisst strategi. I teoridelen gjør jeg rede for og drøfter ulike teoretikere, empirisk forskning, relevant litteratur. Flere av de problemstillinger som fenomenet brukermedvirkning fører med seg blir konkretisert i teoridelen. I metodekapitlet gjør jeg rede for den empiriske undersøkelsen jeg har gjennomført blant et knippe skoleledere som respondenter. I drøftingsdelen drøfter jeg interessante funn fra denne undersøkelsen opp mot andre undersøkelser og relevante teorier. Problemstillinger som teoridelen og drøftingsdelen reiser forsøker jeg deretter å analysere i lys av to ulike, organisasjonsteoretiske perspektiver for om mulig å kunne konkludere i en avsluttende kommentar.

1.1 Brevet fra statsråden setter brukermedvirkning på dagsorden

29. oktober 2008 sendte Kunnskapsminister Bård Vegard Solhjell ut et rundskriv til alle landets grunnskoler, skoleiere og FAU –ledere med overskriften: ” *Oppmodning om styrking av heim –skule samarbeidet*”.

Bakgrunnen for brevet var nok stortingsmelding 31 (2007–2008), Kvalitet i skolen, og et ønske om å kommunisere viktigheten av et godt skole hjem samarbeid.

Hovedbudskapet i brevet var at kommunene og skolene skal styrke dialogen mellom foreldre og lærere ” slik at dei opplever kvarandre som ei gjensidig støtte og ein ressurs i opplæringa til det einskilde barnet”. Han nevner også flere tiltak for å ” bygge ned tersklane mellom heim og skule”, og poengterer også at det er viktig å avklare forventningene skole og hjem har til samarbeidet.

Målet er at foreldre og skole sammen kan bli enige om hvordan foreldrene kan bidra til at elevene får en god læring.

Innholdet i brevet er viktig, og brevet kan oppfattes som et forsøk fra regjeringen på å legge press på tilrettelegging av skole- hjem samarbeidet. Jeg tolker brevet som en påminnelse om skoleeiers og den enkelte skoles ansvar for å tilrettelegge for et godt samarbeid med hjemmene.

Det var overraskende at brevet kom i slutten av oktober av flere grunner. For det første har det vært andre forhold rundt skolen departementet har fokusert på i det siste. Bortsett fra stortingsmeldingene 16(2006-2007, Ingen stod igjen...) og stortingsmelding nr. 31(2007-2008, Kvalitet i skolen) som har føringer på medvirkning, er det ingen sterke signaler som tyder på at brukermedvirkning er det mest prioriterte område for tiden.

Rundskrivet kan også være et av flere eksempler på et politisk ønske om en sterkere nasjonal styring av skolens virksomhet. I flere år har det vært et fravær av departementale rundskriv og sentral styring innen deler av skolens virksomhet. Vi opplever nå at departementet i økende grad bruker rundskriv til å klargjøre retningslinjer som dette brevet er et eksempel på.

1.2 Hvilket teoretisk grunnlag bygger tankene om brukermedvirkning på?

Et fenomen som brukermedvirkning oppstår gjerne som et resultat av noe, eller som årsak til noe. Det er mange ulike teoretiske innfallsvinkler å bruke til å drøfte fenomenet brukermedvirkning. Jeg har valgt å bruke politisk teori og et demokrati perspektiv i den teoretiske delen av avhandlingen. Jeg har også valgt å fokusere på normativ teori som sier noe om hvordan brukermedvirkningen skal være, og vier mye plass til lover, forskrifter og de føringer stortingsmeldingene formidler. Det er særlig Kultur for læring, stortingsmelding nr. 30(2003–2004) og Kvalitetsmeldingen, stortingsmelding 31 (2007–2008) som er sentrale.

1.2.1 Hva er brukermedvirkning?

Masteravhandlingens tema er forutsetninger for brukermedvirkning i skolen, innenfor dimensjonene om brukermedvirkning er mulig- ønsket eller vanskelig. Hvordan kan brukermedvirkning defineres? Brukermedvirkning er et sammensatt ord av bruker og medvirkning.

Wikipedia definerer brukermedvirkning som: ” *Brukermedvirkning vil si å sette brukernes behov i fokus*”. Videre står det at: ” *mottakere av tjenester og ytelser (brukere) selv aktivt skal medvirke og ta beslutninger i forhold som angår dem.*” og ” *Brukermedvirkning skjer når brukeren på individnivå og brukerorganisasjonene på systemnivå får delta i planleggingen, gjennomføringen og evaluering av tiltak.*”

Noen viktige punkter bør fremheves for å kunne forstå hva brukermedvirkning i skolen egentlig handler om.

Brukernes behov er i fokus. Det er altså den enkelte brukers interesser og behov som er viktig og skal være i fokus når brukeren er i dialog med offentlige etater, i dette tilfelle skolen.

Brukerne skal selv aktivt medvirke og ta beslutninger. Vet brukerne at de selv har ansvaret for å aktivt medvirke til det som foregår i skolen, og på hvilke områder skal de medvirke? Er praksis i skolen på en slik måte at brukerne slipper til?

Brukermedvirkning skjer når individet får delta i planlegging, gjennomføring og beslutninger. På hvilke områder er det naturlig at brukerne er med i medvirkningsprosesser?

Brukerorganisasjoner får delta aktivt i planlegging, gjennomføring og evaluering av tiltak.

Ut fra elementene i definisjonen skal brukermedvirkning praktiseres både på et individnivå og et systemnivå. I en oversettelse til hjem – skolesamarbeid/ brukermedvirkning handler brukermedvirkning på individnivå om samarbeidet om enkeltelever og relasjonene mellom klassens lærere, elevenes foreldre og eleven selv. Like interessant som brukermedvirkning på individnivå er brukermedvirkningens muligheter og vanskeligheter på et systemnivå. Systemnivået defineres som organisasjonens struktur, kompetanse og iboende forutsetninger. Et systemnivå er også avhengig av ledernes ansvarsbevissthet, handlingsrom og kompetanse. Den rollen kommunenivået spiller påvirker også forhold på systemnivået når det gjelder brukermedvirkning.

1.2.2 Hva er det som skiller brukermedvirkning fra samarbeid skole- hjem?

Er brukermedvirkning et begrep med et annet innhold enn det tradisjonelle skole- hjem samarbeidet, eller er det et nytt begrep med samme innhold?

Dersom jeg bruker elementer som ”å sette brukernes behov i fokus” og ” brukere selv skal være aktivt medvirkende og ta beslutninger” når det gjelder brukermedvirkning, så mener jeg begrepet brukermedvirkning skiller seg fra det som vanligvis legges i skole- hjem samarbeidet. Brukermedvirkning skal foregå mer på brukernes premisser, og det er kanskje slik at skole- hjem samarbeidet har foregått/ foregår mer på skolens premisser, og kanskje har skoleledernes og lærernes synspunkter når det gjelder fellesskapet og den enkelte elev vært viktigere i dialogen mellom hjem og skole enn elevens og foreldrenes synspunkter.

Denne oppfatningen støttes av bla. forskningen til Thomas Nordahl (Nordahl, 2007). Han hevder at det er stor avstand mellom teori og praksis i samarbeidet mellom hjem og skole.

I dagligtale og i den praktiske hverdagen brukes brukermedvirkning og samarbeid hjem- skole om hverandre. I avhandlingen bestreber jeg meg på å bruke begrepet brukermedvirkning, men det kan likevel forekomme at jeg bruker betegnelsen skole- hjem samarbeidet.

1.3 Hvorfor brukermedvirkning? Teoretiske og politiske betraktninger

Hva er det som gjør at departementet synes brukermedvirkning er viktig og nødvendig i samarbeidet mellom skole og hjem?

1.3.1 Brukermedvirkning og demokratiteori

Ordet demokrati kommer av det greske ordet demos som betyr folk, og kratos som betyr makt. Altså folkemakt. En demokratisk styreform hvor folket bestemmer hva slags politikk som skal føres. (Østerud.m. fl, 2003;19)

Ideene om demokratiet og å ta brukere med på råd, er ikke av helt ny dato. I antikkens Hellas for 2500 år siden var filosofer som Aristoteles, Platon og Sokrates opptatt av demokratiske idealer som frihet, likhet og fellesskap, og de brukte dialogen som verktøy. De demokratiske idealene filosofene var opptatt av kan nok ikke helt sammenliknes med vår definisjon av demokratiet. Frihet. Likhet og

brorskap kjenner vi likevel igjen fra den franske revolusjonen, uavhengighetserklæringen i USA og den Norske Grunnloven av 1814.

I europeisk historisk sammenheng er demokratiet, slik vi kjenner det i våre dager, av relativ ny karakter. Det var først etter det opplyste eneveldets fall som styringsform og revolusjonene i Europa på 1800 og 1900 tallet at folkestyre, etter parlamentariske prinsipper og med allmenn stemmerett, er en styrings- og forfatningsform i de fleste europeiske land. Historiske tanker og ideer og fenomener forsvinner for så å komme tilbake i en litt endret utgave, og vi kan gjenkjenne Aristoteles tanker fra antikken om dialog som medvirkning i den moderne offentlige forvaltningen og i teoriene om New Public Management- reformene hvor den enkelte bruker og dialogen med brukeren er viktig. Grunnleggende kjennetegn på demokratiske beslutningsprosesser kan defineres som: om de enkeltes interesser er tatt hensyn til, og om hver enkelt har hatt mulighet til å innvirke på beslutningene.

1.3.2 Brukermedvirkning i et demokratiperspektiv

Demokrati kan igjen tolkes på flere måter, og den er tolkningen av demokratiet som *"systemer for samtale og deltagerdemokratiet"* (Østerud.m. fl, 2003;20) som ligger nær opp til fenomenet brukermedvirkning i skolen. Det er et demokrati med aktiv deltagelse som er målet.

Et deltagerdemokrati gir store utfordringer til det systemet som skal ivareta de demokratiske spillereglene der hver stemme er like mye verd, og alle skal ha en mulighet til å få frem sine meninger.

Brukermedvirkning i et demokratiperspektiv reiser viktige prinsipielle spørsmål om blant annet representativitet i skolens formelle brukerorganer. Kan noen få foreldre representere flere ulike foreldregrupper? Hvilke foreldre velges inni de formelle brukerorganene? Hvor skal samtalene og dialogene mellom foreldre og skole foregå? Benytter foreldre de demokratiske kanalene i en beslutningsprosess?

Dersom jeg definerer brukermedvirkning i skolen som et deltagerdemokrati hvor aktiviteten, samtalen og det å bli hørt er viktig, så krever det en høy grad av aktivitet fra brukernes side. Med demokratiske rettigheter følger også noen grad av forpliktelse. Brukerne (foreldre) har en form for plikt til å engasjere seg for å ivareta sine demokratiske rettigheter, og skolen som institusjon har en plikt og oppgave i å legge til rette for at samtaler og dialog med brukerne kan finne sted.

Et annet interessant forhold er utsagnet om å bli hørt. I et deltagerdemokrati er det å bli hørt en forutsetning og viktig. Gode samarbeidsrutiner på skolen som ivaretar den gode samtalen kan gi gode betingelser for at alle skal bli hørt. Hva er det å bli hørt? Er det å alltid få rett, og få den andre part til å endre mening? Eller det å bli lyttet til, og sammen finne gode løsninger? Erfaring tilsier at mange oppfatter det å bli hørt som å få rett, og kravet til lærernes og skoleledernes profesjonalitet når det gjelder å lytte til foreldre er store, spesielt i de vanskelige samtale.

Som rektor på en skole er det helt essensielt å lytte til foreldre og forstå hva foreldrene mener, og jeg er avhengig av at alle foreldres meninger kommer meg for øret på et eller annet vis.

1.3.3 Svekker brukermedvirkning demokratiet?

Vi kjenner det representative demokratiet som et folkestyre med valg av folkevalgte representanter som velges i kommune og fylkes valg til kommunestyre/ bystyre og til Nasjonalforsamlingen gjennom Stortingsvalg hvert 4 år. Med allmenn stemmerett har alle norske borgere over 18 år rett til å stemme på representanter fra de politiske partiene som de mener vil komme til å styre landet, byen eller bygda best mulig. For meg er det viktige i et representativt demokratisk styresett at velgerne gir representantene tillit til at de fatter beslutninger til beste for både fellesskapet og i tråd med det velgerne ønsker.

Lav valgdeltagelse og en påstand om lav politisk interesse i befolkningen kan tyde på at demokratiet er i endring. Kritikerne hevder at brukerundersøkelser som middel til å få tak i folkemeningen vil svekke folkestyret. Den enkeltes rett, som ofte mangler et helhetssyn og tanke for gode fellesskapsløsninger, bidrar til at folkemeningen i enkelt saker kommer oftere til uttrykk når det er lokale saker som engasjerer. Fakkeltog-demokrati er blitt et begrep, og er ikke uvanlig i desember når neste års kommunebudsjett skal avgjøres. Det er ofte trusler om skolenedleggelse eller reduksjoner i skolens budsjett som engasjerer foreldre på en slik måte at de aksjonerer med fakkeltog. Erfaring viser at politikere har vanskelig for å fatte upopulære vedtak når brukergruppene står sammen og har en oppfatning av den enkelte sak som kanskje ikke er tuftet på en helhetsløsning for fellesskapets beste. Likefullt er de styrende myndigheter avhengig av å høre folkets røst oftere enn hvert

4. år, og høringer, brukerundersøkelse, råd og utvalg er ment å skulle være folkets røst inn til de besluttende myndigheter, det være seg på lokalt eller nasjonalt plan.

Om demokratiet endrer seg til det bedre eller verre og i tilfelle for hvem skal jeg ikke gå nærmere innpå i denne avhandlingen. Det interessante i denne forbindelsen er å se på endringer i foreldrenes måte å være samfunnsborger på.

1.4 Fra Borger til Bruker?

Som medlemmer i samfunnet innehar enkeltpersoner ulike roller når de forholder seg til et forvaltningsnivå.(Christensen mfl., 2002;145)

Enkeltpersoner kan inneha borger, bruker, klient og kunderolle i samhandlingen med et forvaltningsnivå. I denne avhandlingen er det viktige å se på utviklingen fra en borgerrolle til en brukerrolle.

Foreldre som brukere i skolen (som et forvaltningsnivå)kan også være i en klientrolle, som myndighetspersoner for elever med rett til enkeltvedtak (eks. spesialundersvisning § 5.1 i opplæringsloven). Noen foreldre innehar også en kunderolle i forhold til skolen når de kjøper tjenester av kommunen som for eksempel SFO (skole fritidsordning). Derfor kan en brukerrolle også inneholde en klientrolle og en kunderolle.(Samfunnsspeilet nr. 3,2000)

Hva er forskjellen på en borgerrolle og en brukerrolle?

Borgerrolle	Brukerrolle
Helhets perspektiv	Enkeltsaker
Fellesskapets behov	Egne behov
Deltar politisk	Bruker egne erfaringer
Plikt til å delta politisk	Rett til å delta politisk

En Borger kjennetegnes ved at han er opptatt av fellesskapets behov og forsøker å ha et helhetsperspektiv på samfunnsaktuelle saker.

En borger deltar politisk fordi han opplever at han har en plikt til å være politisk aktiv. En bruker er opptatt av egne behov og ser saker på den politiske dagsorden som enkeltsaker. Han bruker sin egen erfaring som referanse i de politiske spørsmålene. Han opplever at han har rett til et politisk engasjement.

I praksis er det vanskelig å skille klart mellom en persons borgerrolle og brukerrolle fordi enkeltpersoner ofte innehar begge rollene men ofte ikke samtidig. Foreldre som også er politikere innehar en klar borgerrolle når de opptrer som politikere, men de er samtidig brukere som foreldre til egne barn på skolen

Det er vel klare trender i tiden at brukerrollen overtar for borgerrollen. Brukerrollen er mer opptatt av kvalitet og pris, egne rettigheter og søker ekspert uttalelser. I boken til Ivar Frønes og Ragnhild Brusdal På spor av den nye tid, gjengitt i Samfunnsspeilet nr. 3,2000 hevder Barstad i artikkelen at borgerrollen utfordres på en slik måte at de tradisjonelle organisasjonene og dugnadsånden forsvinner. Erfaring viser at det kanskje er lettere å få til et større foreldre engasjement rundt egne barn og de klassene egne barn går i, enn et engasjement for skolen som helhet. På mange ulike områder i samfunnet er vi kanskje blitt mer opptatt av vår egen utvikling, enn å tenke at vi samlet står sterkere enn hver og en hver for seg.

Teoretikeren Lennart Lundquists begrep ” *Vårt offentlige etos*” er en fundamental forestilling av hvordan samfunnet bør styres (Lundquist, 1998;53). Det offentlige etos deles inn i demokratisverdier og økonomiverdier som begge må tas med i betraktning når ulike samfunnsforhold diskuteres. Borgerrollen har et felles teorigrunnlag med demokratisverdiene ved at de begge legger vekt på politisk demokrati. Brukerrollen kan tolkes som et uttrykk for økonomiverdiene som vektlegger kvalitet og effektivitet.

1.5 Brukermedvirkning i offentlig forvaltning

Hvor kommer egentlig ideene og begrepene som brukerrollen og brukermedvirkning fra?

Hvor har ideen om brukermedvirkning startet sin reise i tid og rom? Og hvorfor har brukermedvirkning blitt et begrep i norsk skole?

Brukermedvirkning kan med stor sikkerhet kalles en institusjonalisert organisasjonsoppskrift (Rørvik, 1998) som har fått fotfeste noen steder i offentlig forvaltning, og strever med å slippe til i andre deler av offentlig forvaltning.

1.5.1 Teoriene rundt NPM's innflytelse på ideen om brukermedvirkning

Noen politiske retninger har vært mer sentrale og støttet opp under ideene om brukermedvirkning enn andre.

Fra 1980 overtok liberalistiske politiske teorier den plassen den sosialdemokratiske politikken hadde hatt. Etter 1945 var det den sosialdemokratiske politikken som var ledende og dominerte det norske samfunnet, men etter 1970 har det vært et politisk skifte i mange vestlige land.

I de siste 20 årene har denne liberalistiske reformbølgen blitt identifisert som NPM eller New Public Management.

Kort fortalt er NPM en samling av ny-klassiske økonomiske teorier som er hentet fra privat sektor, og hvor målet er å effektivisere og modernisere den offentlige sektoren. NPM betrakter den offentlige sektor blant annet som et marked hvor det foregår en byttehandel og fri konkurranse. NPM var en reaksjon på og en kritikk av en stor og byråkratisk offentlig sektor, som knyttes internasjonalt til Margaret Thatcher i Storbritannia og Ronald Reagan i USA.

NPM's tanker og ideer spredte seg raskt rundt hele verden. Norge har vært litt tilbakeholden i forhold til alle reformene NPM medførte. I de siste 5 årene ser vi likevel at offentlig sektor gjennomgår mange reformer. Kritiske røster hevder NPM er en forenklet fremstilling av mekanismer i offentlig sektor, og at verden er for komplisert til at ny-liberalistiske økonomiske ideer og strategiske styringsmekanismer er riktige i alle sammenhenger.

1.5.2 Endring av kommunal sektor som følge av NPM

New Public Management reformene i offentlig forvaltning består av ulike tiltak og organisasjonsformer (Dalby, IMTEC, rapport, 2003).

Det vil føre for lang å gå i dybden i de ulike tiltakene og organisasjonsformene vi kan finne i offentlig forvaltning og som er et resultat av NPM reformene. Jeg vil likevel nevne noen for å vise at NPM har hatt innvirkning på kommunesektoren.

- Det har vært et mål at innflytelse og makt skal delegeres ut til den enkelte virksomhet slik at den som vet hvor skoen trykker skal fatte beslutningene.
- Det har skjedd en omorganisering i flere av kommunene til en struktur med færre administrative nivåer. En såkalt tonivåmodell.
- Mål og resultatstyring er innført som et styringsverktøy

- Skoler er autonome virksomheter med delegerte fullmakter og resultatansvar for økonomi og virksomhetens mål.
- Brukermedvirkning(som er denne avhandlingens tema).

De endringene som kommunene gjennomgår med sterkere fokus på den enkelte virksomhet og virksomhetsleder vil ofte føre til endringer for den enkelte skole og påvirke både brukere, lærere og ledelsen på de enkelte skolene.

Hvilke spor av New Public Management reformene kjenner vi igjen i skolen i dag?

I stortingsmelding 30 (2003-2004) Kultur for læring, finner vi elementer forankret i en NPM tenkning som individuell tilrettelegging, kvalitetssikring opp mot standarder og brukermedvirkning .

1.6 Fra det kollektive til det individuelle

Samfunnet, verden og skolen har endret seg mye i løpet av de siste ti-årene. Ideene om fellesskapet er kanskje på vikende front til fordel for individets mange muligheter.

1.6.1 De kollektive idealene

Det er 40 år siden en liten 7-årig jente møtte opp på sin barneskole for første gang, en dag i august på slutten av 1960 tallet. Bortsett fra en innskrivingstime tidligere på året for å sjekke grad av skolemodenhet, var dette det aller første møte med medelever og skolen.

Med rødretet skolesekk, ny blå hjemmesydd kjole, hvite knestrømper, en vaiende hestehale og med hånden fast og trygt i mamman's hånd, var møtet med en stor skole med mange elever og ukjente voksne spennende.

Mannlige lærere, som underviste på 4.-6. trinn, var kledd i grå lagerfrakker med rødblyantene i frakkelommen, og lærerinnene, som hadde de yngste elevene, var kledd i forkle og med håndveske og nøkler dinglende på vei nedover nakne korridorer til sine respektive klasser.

Skoleklassene (ikke flere enn 28 elever) stod oppstilt ute i skolegården, og rekkene måtte være snorrette før klassene ble sluppet inn i gangen. Å hilse, bukke og neie samt å synge et salmevers skulle bli en rutinemessig åpning av

alle skoledagene i årene fremover. Pultene stod på rad og rekke, og med "frøken" satt ved et kateter litt høyere opp enn resten av klassen, kanskje for å få god oversikt over de håpefulle.

Ordenselevene delte ut kladdebøker, blyanter og stensiler mens de lydløst beveget seg rundt i klassen.

Glemmekryss, prate- og blyantkryss og viskelærkryss og en overhengende trussel om å bli sendt på gangen var datidens konsekvenspedagogikk. Ofte var pekestokken som smalt i kateteret og trusselen om kollektiv avstraffelse nok til at de fleste disiplinerte seg.

Øving Gjør Mester- lærebok i skriving og Vikens matematikk, fulle av endeløse like oppgaver fylte skoletimene med selvstendig arbeid, og det man ikke ble ferdig med på skolen ble gitt som en ekstra lekse.

Leseopplæring i samlet flokk med André Bjerkes ABC med lesetekster som FAR – ROR og MOR – SYR ble innfallsporten til litterære opplevelser, først med Thorbjørn Egner og de mange historiene om Ola- Ola og VesleBlakken.

Det ble gjennomført normerte standardiserte prøver en gang i året, og de som ikke fulgte den forventede og faglige utviklingen, fikk støttetimer i norsk og matematikk, og i dagligdagstale gikk disse elevene i støtteklassen.

Verden rundt skolen var oversiktlig. Et lite lokalsamfunn hvor de fleste av mødrene var hjemmевærende og hvor mange fedrene arbeidet på samme arbeidssted gjorde at de fleste familier hadde de samme daglige rutine. Fedrenes arbeidsdag sluttet kl. 15.30 og middagen stod på de fleste middagsbord kl. 15.40.

Før middag var alle lekser unnagjort og det var god nok tid til lek og ulike fritidsaktiviteter før leggetid. Med kun en TV-kanal NRK (SVT kom etter hvert) på en svart-hvitt tv med vekslende signalforhold gjorde at de digitale fristelsene ikke var veldig store. Og det var mer spennende å leke boksen går, kappeland (med spiss kniv!), kaste på stikka eller hoppestrikk med de store ungene i nabolaget.

Dette var en tid da skole og lekser var viktig, for foreldrene som hadde vært barn under krigen og vokste kanskje opp med knapphet på goder og muligheter. Foreldrene hadde kanskje ikke fått realisert sine egne drømmer om yrkesvalg, for de hadde ikke mulighet til for eksempel å gå på gymnaset og studere ved et universitet selv om de hadde ønsket det.

Det var ganske uhørt å be seg fri fra skolen for å reise på ferie, og det var til og med skole på lørdagene.

For foreldregenerasjonen var skolen gjenkjennbar, og det var ikke så mye som hadde endret seg siden de selv gikk på skolen. Jeg vil tro skolens forventninger til foreldre og omvendt var ganske forutsigbare og tydelige, fordi samfunnsstrukturen og skolens autoritet ikke hadde endret seg nevneverdig.

Denne lille fortellingen kan være en beskrivelse av det kollektive samfunnet og de kollektive tankene som preget skolen frem til 1970 tallet (Imsen, *Bedre Skole 1*, 2009;42) ” *Skolen var viktig for nasjonen og for den enkelte, og det var respekt for kunnskap, for det var kunnskapen som skulle bringe samfunnsutviklingen fremover.* ”

Petter Aasen kaller dette for det sosialdemokratiske kunnskapsregimet (Møller m. fl, *Læringsplakaten, skolens samfunnskontrakt*, 2007;29) som har røtter tilbake til mellomkrigstiden. Det var statens ansvar og forpliktelse å skape like muligheter for alle som gikk i en offentlig enhetsskole. Begrunnelsen for enhetsskolen var todelt, for det første var det behov for en nasjonal, økonomisk vekst som gjorde at det var viktig med et høyt utdanningsnivå i befolkningen.

Videre hadde enhetsskolen en sosial begrunnelse det sosiale fellesskapet og like muligheter skulle være med på å viske ut geografiske og sosiale forskjeller. Enhetsskolens forutsetninger skulle være et fellesskap som hadde samarbeid, solidaritet og samfølelse som idealer. Kollektive idealer som en forutsetning for å bygge samfunnet og velferdsstaten var tanker som preget ikke bare det norske skolesystem, men skolen i alle de skandinaviske landene.

Skolehverdagene var ikke like rosenrød som den lille fortellingen kan tolkes som. Fortellingen er ment som en beskrivelse av et samfunn hvor det kanskje var mer forutsigbart å være elev, foreldre og skole. Praksis var tuftet på velkjente normer og regler.

Skolen var en forutsigbar institusjon på godt og vondt, og lærerne hadde en autoritet i lokalsamfunnet som de kanskje ikke har på samme måte i dag. (Imsen, *Bedre Skole 1*, 2009;43). Veien til skolen med et negativt budskap var nok lengre enn i dag, og ofte ble det tatt lite hensyn til om elevene ikke passet inn i skolesystemet. Foreldrenes meninger ble tillagt liten vekt og skolen ble oppfattet som lærernes og skolestyretens arena i langt sterkere grad enn i dag.

Inntil grunnskoleloven av 1969 eksisterte det ikke noen formelle arenaer for samarbeide mellom hjemmene og skolen. Da Grunnskoleloven ble vedtatt 13. juni 1969 nr. 24, la den stor vekt på å bedre samarbeidet mellom hjem / skole, og på å gi foreldrene en større innflytelse på skolen.

Et av argumentene var at økt forelderengasjement ville være med på å lage et bedre læringsmiljø for elevene.

1.6.2 Et samfunn og skole i endring mot individualisme

Verden endrer seg, og historisk sett har generelt sett alle historiske epoker i ettertid blitt tolket som en reaksjon på den forrige epokes idealer og normer. De kollektive idealene har sluppet litt taket i den politiske debatten i våre dager.

Det er stor forskjell på å være foreldre til den jenta som begynte sitt skoleløp på 60-tallet til å være foreldre til 6 åringen som startet i første klasse en august dag i 2008.

Den lille 6 åringen følges til skolen av hele familien som består av mor, far, mors nye mann og fars nye kone. Besteforeldre er også med og har digitalt fotoutstyr for å forevige den store dagen. Det kan være mange never å holde i for en liten jente, og det er en dag med mye oppmerksomhet.

Skolen er ikke et ukjent sted første skole dag. Møtene med skolen har vært flere for at den første skole dagen skal være så trygg og god som mulig. Ofte er det flere som har gått sammen i barnehagen før skolestart. Det er mange kjente på klassetrinnet og i basisgruppen. Skolesekken (oransje av farge og fra Trygg Trafikk) har de fått på Bli- kjent dag på skolen i juni.

De mannlige lærerne er færre, og begrepet lærerinner og frøken finnes ikke i elevenes vokabular. Alle er på fornavn med hverandre. Det er ikke lengre vanlig å stille opp ute, for elevene går inn til hvert sitt klasserom gjennom klassens egen inngangsdør og garderobe. Mange 1. trinns elever har allerede startet dagen tidlig på SFO (Skolefritidsordningen) som er åpen fra kl. 07.00 hver dag.

Skoledagen begynner ofte med at basisgruppa sitter i ring og forteller noe de har lyst til å dele med de andre elevene.

Ulike Læringsstrategier og Læringsstiler tilpasset den enkelte gjør at blant annet stasjonsundervisning, veiledet lesing og samarbeid er arbeidsmetoder i nivådelte arbeidsgrupper. Elevvurdering og fremovermeldinger i

elevsamtaler basert på mållark og stegark, utarbeidet etter individuelle kompetansemål måler kvaliteten på læringen.

Leseboka heter Zeppelin, og regneboken er Multi og er full av fargerike og hyggelige bilder, tegninger og morsomme arbeidsoppgaver.

Det er ikke sikkert at alle i undervisningsrommet gjør de samme oppgavene i boka, for noen får egne ark eller arbeider i egne bøker hvor de behersker det faglige innholdet. Dette er Tilpasset opplæring i praksis. Leksene står på ukeplanen som sendes hjem hver fredag for at foreldrene skal forberede den neste ukes aktiviteter i forhold til lekser, eller tilpasse leksene etter familiens aktiviteter.

Etter skoledagen skal de aller fleste være på SFO til de blir hentet, eller de får lov til å gå hjem selv. SFO er åpent til kl. 16.30 hver dag.

Foreldrene arbeider begge to og på helt ulike steder og en pendler trolig til en større by slik at veien til og fra arbeid er ganske lang. Noen ganger er det mor og andre ganger er det far som henter på SFO etter en lang arbeidsdag.

Hjemme er det middag, når det passer best, - kanskje før barne-TV?, avhengig av de mange ulike aktiviteter som foregår hver dag.. Ofte har hvert barn minst to aktiviteter på ettermiddagen hver uke. Etter fritidsaktiviteter og middag er det tid for lekser. Lekser gir familien nye utfordringer. Det er ofte sent før de håpefulle får tid til å starte med leksene, ofte på kvelden og med foreldre som er slitne etter en lang dag. Kanskje strekkes også leggetiden til fordel for TV og dataspill på rommet?

Det hender ofte at foreldre ber barna fri fra skolen både en og to ganger pr. år for å reise på ferie i opptil to uker. Med ukeplan og mulighet til innlevering av lekser på ClassFronter kan familien likevel holde tritt med lekser og skolearbeid på ferietur.

Disse små historiene er viktige som beskrivelser av tidsepoker som vi både har vært og er en del av. Historiene er illustrasjoner på dagliglivets endringer og hvilken betydning den har for brukermedvirkning i skolen. Jeg vil hevde at den hverdagen barn og foreldre opplever i 2009 er mer uforutsigbar, det er flere individuelle valg og de enkelte elever opplever flere rettigheter (men kanskje glemte plikter!). Foreldrene ønsker fortsatt det beste for sine barn, og kan være ganske bestemte på hvordan skolen best mulig skal hjelpe deres barn til å nå best mulig resultat. I mediene vinteren 2009 ble det skrevet mye om superforeldre som et begrep.

Petter Aasens inndeler etterkrigstiden i fire kunnskapsregimer, hvor det siste kalles for det markedsliberalistiske kunnskapsregimet (Møller m. fl, Læringsplakaten, skolens samfunnskontrakt, 2007;37). Jeg mener at vi i dette kunnskapsregimet finner igjen tydelige spor fra NPM reformene som har betydning for foreldrenes muligheter til medvirkning i skolen.

Vi er opptatt av bl.a. kvalitet, målstyring, lokal handlefrihet og brukermedvirkning. Ned på et micronivå kommer det til uttrykk for en mer åpen skole. Innsyn, tilsyn og offentliggjøring av resultater preger dagsorden. Kunnskapsløftet (Læreplanverket av 2006) legger vekt på den enkeltes rett til tilpasset opplæring med ulike, individuelle tilpassede læringsmål.

”Elevenes, foreldrenes, skoleeiers og læreres valgfrihet i utformingen av opplæringen tillegges større vekt. Samtidig skal de få et langt større medansvar for resultatene enn tidligere” (Møller m. fl, Læringsplakaten, skolens samfunnskontrakt, 2007;39)

Det er ment at foreldrene i større grad enn tidligere skal ha medvirkning og medansvar også når det gjelder det enkelte barns læringsmål og faglige utvikling.

Slagordet *”Rom for alle med blikk for den enkelte”* preger mange skolars visjoner, og slagordet inneholder et dilemma skoleledere og lærere må forholde seg til daglig. Enhetsskolens kollektive tanker har vært på vikende front i det skolepolitiske miljøet i de senere årene, og det har kanskje legitimert foreldrenes rett til å sette sitt eget barns behov og ønsker foran fellesskapets behov.

Spenningsfeltet mellom individ og det kollektive er en utfordring for samarbeidet mellom hjemmene og skolen. En balanse mellom hensynet til flertallet og enkeltmennesket, mellom rett til å delta og plikt til å bidra (Møller m. fl. Læringsplakaten, 2007;254) kan virke vanskeligere når fokuset på enkelt individets utvikling og muligheter er så sterkt i samfunnsdebatten.

”I dag må foreldre og lærere ta stilling til og gjøre valg relatert til flere utfordringer knyttet til oppdragelse og opplæring enn tidligere” (Nordahl, 2007;113)

Det er da behov for et nært samarbeid om grunnleggende normer og verdier i oppdragelsen og opplæringen av barna. Et slikt type samarbeid krever kanskje andre arenaer og måter å kommunisere på enn det skole og hjem tradisjonelt har hatt.

1.6.3 Foreldre som brukere, fører det til endringer av foreldrerollen?

Brukergruppen foreldre er en uensartet gruppe med ulike holdninger, verdier og kompetanse. De små historiene illustrerer både endringer samfunnet og foreldrenes rolle som brukere av skolen

Vi lever i en moderne og flerkulturell verden hvor ulik religion og livsstil er mer vanlig nå enn tidligere. Når en middels stor skole har et titalls antall elever med ulik etnisk bakgrunn, er dette en realitet det må tas hensyn til når vi drøfter brukergruppen elever og foreldre.

Det er ikke mulig å generalisere og lage stereotyper av brukergruppen foreldre og elever.

Mange forhold gjør at foreldre opplever seg selv og sitt forhold til skolen som svært ulik. Ulik sosial bakgrunn, holdninger til skolen preget av egne skoleopplevelser og ønsket og mulighet til deltagelse i påvirkningsprosessene i skolen gjør at foreldregruppen er ulik.

Erfaring viser at i samme klasse vil det være ulike oppfatninger om skolen, lærerne og andre forhold rundt skolen blant foreldrene. Noen foreldre i en klasse kan være veldig fornøyd, mens andre kan være ganske misfornøyd.

Thomas Nordahl hevder at ” *all forskning vi har om foreldre viser at foreldrene er engasjerte og omsorgfulle*”. Praksis viser at det ikke alltid virker som om alle foreldre er like engasjerte og omsorgfulle når det gjelder egne barn. Likevel kan det være slik at alle foreldre prøver så godt de kan å være både engasjerte og omsorgfulle. Det er ikke alltid at det er nok. Det viser bla, et økende antall bekymringsmeldinger til barnevernet.

Erfaring viser også at ikke alle foreldre har samme mulighet og kompetanse til å være like engasjerte og omsorgfulle.

Den kvalitet det er på kommunikasjonen mellom lærer/ skoleledelse og foreldrene i form av dialog, informasjon og forventninger til hverandre er avgjørende faktorer for om foreldrene har et positivt eller et negativt forhold til skolen, og som igjen vil påvirke kvaliteten på brukermedvirkningen.

1.7 Brukermedvirkning som en kvalitetsdimensjon

Hva er kvalitet? ”

”Kvaliteten i grunnopplæringen kjennetegnes i hvilken grad de ulike målene for grunnopplæringen i samfunnsmandatet virkeliggjøres”(St. meld 31(2007-2008);7)

1.7.1 Kvalitet i skolen: utvikling av et Nasjonalt vurderings og styringssystem

”Nå har jeg vært rektor i 20 år, og det Rådmannen er opptatt av er om skolen skårer 4,6 eller 4,9 på opplevd brukermedvirkning. Det er slik jeg blir verdsatt som rektor”

uttalte en Rektor for ikke lenge siden.

I stortingsmelding nr. 31(2007–2008), Kvalitet i skolen, legger regjeringen føringer og konkrete mål for kvaliteten i den opplæringen som skal foregå i grunnskolen.

Ved hjelp av det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet som består av Nasjonale prøver, brukerundersøkelser og Skoleporten.no skal skoler og kommuner kunne vurdere sine egne mål oppnåelser innen for gitte nasjonale standarder.

Stortingsmelding nr. 31 (2007–2008), Kvalitet i skolen slår også fast at et godt hjem-skole samarbeid er et viktig bidrag til å bedre elevenes læring og opplæringens kvalitet. Meldingen peker også på at hjem og skole har store utfordringer i å finne ut hva et hjem skole samarbeid innebærer, og at både lærere og foreldre er usikre på hvordan skolene skal få til en reell involvering fra foreldrenes side.

Målt kvalitet:

For å kunne tallfeste brukertilfredshet og måle dette opp mot ressursinnsats i skolene, er det utviklet kvalitetsindikatorer som er ment å skulle si noen om brukertilfredshet.

I en brukerhåndbok for skolesektoren som er utarbeidet av KS (effektiviseringsnettverkene) i samarbeid med professor Tor Busc(jan. 2005) opereres det med to kvalitetsindikatorer:

1. Indikatorer for målt kvalitet (objektive indikatorer)
2. Indikatorer for brukerkvalitet (subjektiver indikatorer)

For å finne måltall for målt kvalitet brukes objektive indikatorer på ressursinnsats fra skolens GSI (Grunnskolens datainnsamling) tall og tall i KOSTRA statistikken.

Subjektive indikatorer er ulike brukerundersøkelser. Brukerundersøkelser er innført fra myndighetenes side som en kvalitetsindikator på skolens formålstjenlighet.

1.7.2 Er Brukerundersøkelsene et verktøy til å måle brukermedvirkning?

Utdanningsdirektoratet pålegger skolene å gjennomføre brukerundersøkelser. Det er to brukerundersøkelser som skolene gjennomfører regelmessig. Skolene er forpliktet til å gjennomføre elevundersøkelsen for alle landets 7. og 10. klasser hvert år. Forelderundersøkelsen er ikke like forpliktende, men mange skoler gjennomfører også forelderundersøkelsen hvert år.

Resultatene fra undersøkelsene legges ut på www.skolenettet.no og blir offentliggjort som et samlet nasjonalt resultat.

Brukerundersøkelsene skaper kanskje like mange utfordringer som de skal løse.

Hva er hensikten med undersøkelsene? Dersom det er å få tak i brukernes meninger så viser praksis at undersøkelsens i realiteten kan gi få svar på hva brukernes meninger er. Når skoler har en svarprosent på under 50 i snitt så er det riktig å stille spørsmål om undersøkelsene viser det foreldrene som brukergrupper mener. Hvilke foreldre er det som svarer på undersøkelsen? Er det de som er fornøyde med skolen, eller er det de som er misfornøyde.

Stiller brukerundersøkelsene de spørsmålene brukerne er opptatt av? Tja, det er nærliggende å tro at brukerne kanskje ikke er så opptatt av innholdet i brukerundersøkelsens fordi svarprosenten er lav. Er foreldre egentlig opptatt av brukermedvirkning, og er de så opptatt av det at de tar seg bryet med å svare på en undersøkelse?

1.8 Hvor foregår brukermedvirkning?

1.8.1 Skolen som organisasjon

For å kunne si noe om hvor en brukermedvirkning skal foregå, er det nødvendig å gi en beskrivelse av konteksten til en av partene, den Norske skolen, i en brukermedvirkning.

1.8.2 Hva kjennertegner den Norske skolen?

Det er en utfordring å beskrive skolen ut fra minste felles multiplum. Det finnes store og små skoler i store og små kommuner. Kommunenes ressursinnsats i skolene er varierende og avhengig av kommuneøkonomi og statlige overføringer. Skolene administreres og ledes på ulik måte helt eller delvis avhengig av skolens ledelse, foreldrenes behov, lokaletilpasninger og tilfeldige faktorer.

I Utdanningsspeilet for 2007(Utdanningsdirektoratet, 2008) finnes det opplysninger og statistisk materiale om de fleste forhold som berører norsk skole.

Noen nøkkelopplysninger er tatt med i avhandlingen for på en illustrerende måte å beskrive norsk skole.

Tallene viser at samlet sett er skolen en kjempebedrift som har til oppgave å forvalte de menneskelige ressurser Norge har behov for i fremtiden.

I følge utdanningsspeilet2007(s. 13–21) var det 617 121 elever i grunnskolen høsten 2007. Elevtallet gikk ned med 2600 elever fra 2006.

Det arbeidet 66 000 lærere i grunnskolen. Tre ganger så mange kvinner som menn. 50 % av lærerne er mellom 30–55 år, mens 20 % er over 56 år. Det var 4500 skoleledere i grunnskolen og kjønndelingen er nesten 50–50. Tre av fire skoleledere er mellom 46 og 65 år.

Thomas Nordahl(Nordahl, 2007) har tallfestet antallet foreldre til 900 000.

Ressursinnsatsen til skolene varierer fra kommune til kommune. Hvor mye den enkelte kommune bruker av budsjettet til skole er avhengig av elevgrunnlag, kommunestørrelse og skolestruktur. Små skoler i små kommuner er mer kostbare å drive enn større skoler.

Kommuneøkonomien synes å være merkbart forverret i løpet av de siste årene, og flere kommuner i Østfold har måttet redusere antallet lærerstillinger til tross for en øremerket økning av timeressurser til skolene.

Sammenliknet med andre land (OECD) er Norge et av de landene som bruker flest ressurser på skolen. Vi ligger på toppen når det gjelder lærertetthet i klasserommene. Norge er et langstrakt land med spredt bebyggelse, og det er kostbart å drive små skoler i små lokalsamfunn.

Læringsutbyttet:

Til tross for en stor ressursinnsats, viser internasjonale undersøkelser som PISA og PIRLS at norske elever ikke har det læringsutbyttet som norske myndigheter forventer. Utdanningsspeilet lister opp ulike momenter som skal forklare de dårlige resultatene hos norske elever. Årsaker kan ligge i elevenes sosiale bakgrunn, foreldrenes utdanningsnivå, kjønnsforskjeller og forskjeller mellom innvandrerungdom og ungdom med norsk bakgrunn.

Dette er også ulike variabler som kan være sammenfallende forklaringer til om brukermedvirkning er vanskelig eller mulig.

1.9 Det normative grunnlaget for brukermedvirkning.

Det normative grunnlaget for brukermedvirkning skal si noe om hvordan brukermedvirkning burde være. Det er skolens mandat, lover og forskrifter som i første rekke skal være tydelige på hvordan brukermedvirkning burde være, og som da er brukermedvirkningens normative grunnlag.

1.9.1 Hva er skolens mandat?

Norsk skoles overordnede mål er å gi en likeverdig opplæring til alle. Alle elever har lik rett til tilpasset opplæring uavhengig av sosial bakgrunn og evner. Skolens overordnede mål er forankret i skolens styringsdokumenter som den generelle delen av Kunnskapsløftet (LK-06) og Opplæringsloven.

Opplæringsloven av 1998 erstattet Grunnskoleloven som kom i 1969. Fra 1998 og til 2009 har det skjedd ulike endringer i Opplæringsloven, og fra 23.6.2006 ble det fastsatt ny forskrift til Opplæringsloven.

1.9.2 Opplæringsloven, Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen av 17.07.1998

Den foreløpig siste endringen i opplæringsloven er fra 1. januar 2009. Da ble formålsparagrafen endret for grunnskolen og videregående opplæring.

Formålsparagrafen er den lovteksten som sier noe om skolens mandat og opplæringens legitimitet.

Hva har opplæringens og skolens formålsparagraf med brukermedvirkning å gjøre?

Noen av leddene i formålsparagrafen er viktig, og er tatt med for å vise skolens mandat når det gjelder samarbeidet med foreldrene. Formålsparagrafen viser et mangfold i hva opplæringen skal inneholde, områder skolen og foreldre skal jobbe sammen om, og som foreldrene skal ha en reell medvirkning på.

Dette kan betraktes som myndighetenes krav og pålegg til den enkelte skoleleder og lærer i norsk skole.

Jeg velger å ta med de delene av den nye formålsparagrafen som er av betydning for samarbeid skole- hjem., og dette er områder som også stiller foreldre og skole overfor mange utfordringer.

Opplæringslovens § 1-1. Formålet med opplæringa

1.ledd: *”Opplæringa i skole og lærebedrift skal i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verden og framtida og gi elevane og lærlingane historisk kulturell innsikt og forankring”.*

Begrepene samarbeid og forståing er her helt sentrale i forholdet mellom hjem og skole, og loven poengterer at det skal arbeides med et samarbeid og forståelse for innholdet i opplæringen. Hva er så et samarbeid, og hva legges i begrepet forståelse? Innholdet i opplæringen skal rette seg mot verden og fremtiden, samtidig som opplæringen skal gi elevene historisk kulturell innsikt og forankring. Dette er en utfordring for relasjonene mellom foreldrene og skolen. Hvilken historisk kulturell innsikt og forankring skal det samarbeides om og ha forståelse for?

4.ledd: *”Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitenskapeleg tenkjemåte”.*

Dette leddet fremhever at opplæringa skal vise respekt for det enkelte menneskets overbevisning, og fremme en demokratisk tenkemåte. Hvilke utfordringer får brukermedvirkningen når det enkelte menneskets (foreldres og elever)overbevisning er på kollisjonskurs med fellesskapets normer?

5.ledd: *” Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng”.*

Dette leddet fremhever en deltagelse i fellesskapet som er målet med å utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger.

6. ledd: ”Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad”.

Hva legger i begrepet medansvar? Det er lett å hevde sin rett til medansvar og medvirkning, uten å tenke på at det også ligger noen grader av plikt i begrepene. Det er forpliktende å ha medansvar og medvirkning. Hva skal elever og også foreldre ha medansvar og medvirkning på?

Foreldre og skole har mange tunge sammenfallende ansvarsoppgaver i forhold til den enkelte elev som det er viktig at det foregår et systematisk og godt å samarbeide om. Om både foreldre og skolen er seg bevisst på hvilke områder de må dra lasset i samme retning, er kanskje usikkert.

1.9.3 Opplæringslovens Kapittel 11. Organ for brukarmedverknad i skolen

Opplæringsloven har et helt kapittel som handler om de organene som skal ivareta brukarmedvirkning i grunnskolen. I en hierarkisk fremstilling er skolens øverste samarbeidsorgan Samarbeidsutvalget forkortet til SU

Opplæringsloven beskriver i detalj organets representative sammensetning, der hensikten er at representanter for foreldre og elever skal ha et flertall i SU.

Rektor er kommunens representant i SU og har rett til å møte, tale og komme med fremlegg.

Ideelt sett er det en av forelderrepresentantene som skal være leder av SU.

§ 11-1. Samarbeidsutvalg ved grunnskoler:

”Ved kvar grunnskole skal det vere eit samarbeidsutval med to representantar for undervisningspersonalet, ein for andre tilsette, to for foreldrerådet, to for elevane og to for kommunen. Den eine av representantane for kommunen skal vere rektor ved skolen. Elevrepresentantane skal ikkje vere til stades når saker som er omfatta av teieplikt etter lover eller forskrifter, blir behandla i samarbeidsutvalet. Samarbeidsutvalet har rett til å uttale seg i alle saker som gjeld skolen.”

Samarbeidsutvalgets mandat er å være et rådgivende organ som ikke kan fatte beslutninger, men loven åpner for at kommunen kan velge å gi samarbeidsutvalget styringsoppgaver og fullmakter på et mer avgrenset område. Samarbeidsutvalget blir da å regne som et styre for skolen (etter § 11 og §20 nr.4 i kommuneloven).

§ 11-1a. Skolemiljøutvalg ved grunnskoler

Paragraf 11-1a ble føyd til opplæringsloven etter forslaget fra departementet i Ot. Prp. nr. 57 (2004–05) og slår fast at alle landets grunnskoler skal ha et skolemiljøutvalg.

Kravet om at brukerne (foreldre og elever) skal ha et reelt flertall, gjør at skolemiljøutvalget har en litt annen representasjon enn SU. Brukerne skal være i flertall i skolemiljøutvalget (SMU). Kommunene kan velge å la Samarbeidsutvalget være et skolemiljøutvalg også.

” Ved kvar grunnskole skal det vere eit skolemiljøutval. I skolemiljøutvalet skal elevane, foreldrerådet, dei tilsette, skoleleiinga og kommunen vere representerte. Skolemiljøutvalet skal vere sett saman slik at representantane for elevane og foreldra til saman er i fleirtal.

Samarbeidsutvalet kan sjølv vere skolemiljøutval. Når samarbeidsutvalet fungerer som skolemiljøutval, må det oppnemnast tilleggsrepresentantar for elevane og foreldra, slik at dei samla får fleirtal.

Elevrepresentantane skal ikkje vere til stades når saker som er omfatta av lovfesta teieplikt blir behandla i skolemiljøutvalet. Når elevane ikkje er til stades, skal foredrerepresentantane ha dobbeltstemme tilsvarande bortfallet av elevrepresentantane sine stemmer, eller talet på foredrerepresentantar aukast tilsvarande.

Skolemiljøutvalet skal medverke til at skolen, dei tilsette, elevane og foreldra tek aktivt del i arbeidet for å skape eit godt skolemiljø. Skolemiljøutvalet har rett til å uttale seg i alle saker som gjeld skolemiljøet, jf. kapittel 9a. ”

De sakene skolemiljøutvalget skal være opptatt av er saker som gjelder elevenes skolemiljø og er nedfelt i opplæringslovens § 9a.. Skolemiljøutvalget skal være et rådgivende organ og skal ikke fatte noen vedtak, men arbeide for å øke elevenes, foredrenes, skolens og de andre tilsattes engasjement i arbeidet med skolemiljøet.

§ 11–4. Foreldreråd ved grunnskoler

Alle foreldrene på skolen er medlemmer i foreldrerådet, og velger sine representanter for klassens foreldre til et Foredrenes Arbeids Utvalg (FAU). Ofte er det leder og nestleder i FAU som også representerer foreldrene i SU.

”På kvar grunnskole skal det vere eit foreldreråd der alle foreldre som har barn i skolen, er medlemmer.

Foreldrerådet skal fremje fellesinteressene til foreldra og medverke til at elevar og foreldre tek aktivt del i arbeidet for å skape godt skolemiljø. Foreldrerådet skal arbeide for å skape godt samhold mellom heimen og skolen, leggje til rette for trivsel og positiv utvikling hjå elevane og skape kontakt mellom skolen og lokalsamfunnet.

”Foreldrerådet vel eit arbeidsutval. Arbeidsutvalet vel to representantar med personlege vararepresentantar til samarbeidsutvalet. Leiaren for arbeidsutvalet skal vere den eine av representantane.”

Jeg antar at det ofte vil være Arbeidsutvalget, FAU, som representerer foreldrenes meninger i praksis, og det stiller store utfordringer til foreldrerepresentantene å representere foreldrenes meninger.

Oppgavene til foreldrerådet er også nedfelt i Opplæringsloven, og foreldrerådet, i praksis FAU, skal være opptatt av foreldrenes felles interesser og arbeide for at elever og foreldre tar aktiv del i arbeidet for å skape et godt skolemiljø. Arbeidet med å skape et godt samhold mellom hjemmene og skolen er altså en viktig oppgave som Opplæringsloven presiserer.

Hvor enkelt er det for opptil 20 foreldre å ivareta de oppgavene opplæringsloven mener at foreldrene skal ha?

Opplæringsloven er en lov og teksten er formulert som er lovtekst, og det loven sier noe om er hvilke organ skolen skal opprette til brukermedvirkning og hvilken representasjon de ulike brukergruppene skal ha på disse arenaene. Loven og forskriften legger også noen føringer på hvilke oppgaver de ulike organene skal være opptatt av. Opplæringsloven legger få føringer av praktisk art på hvordan arbeidet innad i organene faktisk skal foregå.

Forskriften til Opplæringsloven, som trådte i kraft 1.8.2006, ble endret for å samsvare med Læreplanverket for kunnskapsløftet.

I Opplæringslovens forskrift. kap. 3 Vurdering i grunnskolen §3-2 Kontakt med heimen, er det en presisering av praksis når det gjelder kontakten mellom hjem og skole.

”Skolen skal halde god kontakt med foreldra eller dei føresette. Kontaktlæraren skal minst to gonger i året ha ein planlagd og strukturert samtale med foreldra eller dei føresette om korleis eleven arbeider til dagleg og gjere greie for korleis eleven står i forhold til kompetansemåla i faga og de andre målene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet”

Premissene på foreldrekontakt skal ivaretas av kontaktlærernes som minst to ganger i året har ansvar for å invitere til en samtale med foresatte og eleven, som etter fylte 12 år har rett til å være med.

Samtalen skal være planlagt og strukturert, og være rettet mot faglige utvikling og mål i forhold til den generelle delen av Læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Bortsett fra kapitlet om vurdering, sier ikke Forskriften for Opplæringen noe mer om hvordan brukermedvirkningen mellom hjem og skole bør foregå.

1.9.4 Læreplanverket for Kunnskapsløftet

Den siste læreplanreformen, Kunnskapsløftet, eller K-06, ble innført for alle grunn- og videregående skoler høsten 2006.

Læreplanverket for Kunnskapsløfter består av flere deler:

Den generelle delen(Som styringsdokument):

Inneholder de seks ulike menneskedimensjonenes normer og verdier, og med et sluttmaal om å oppnå det integrerte menneske. Da den generelle delen av læreplanen ble innført av statsråd Gudmund Hernes i forbindelse med læreplanene av – 97 (L-97) ble den karakterisert som en fagprosatext. Målene er svært omfattende og det var nok mange lærere som følte kravene tyngte for 12 år siden.

Prinsipper for opplæringen er den andre delen av Læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Den utdyper og sammenfatter bestemmelser i lov og forskrifter, generelle del og fagplandelen for opplæringen.

Prinsippene for opplæringen er mer presis når det gjelder skolens samarbeid med hjemmet.

”Foreldrene/de foresatte har hovedansvaret for egne barn og de har stor betydning for barnas motivasjon og læringsutbytte. Samarbeidet mellom skole og hjem er sentralt både i forhold til å skape gode læringsvilkår for den enkelte og et godt læringsmiljø i gruppen og på skolen.”

Her står det helt eksplisitt at det er foreldrene som har hovedansvaret for egne barn, og det er også pekt på den betydning foreldre har for elevenes motivasjon til å lære

og elevenes læringsutbytte. I denne forbindelse er god kommunikasjon som en forutsetning for et godt samarbeid om elevenes faglige og sosiale utvikling helt sentralt.

I prinsipper for opplæringen plasseres ansvarsforholdet både hos skolen og hos foreldrene, men det tillegges skolen et særlig ansvar for samarbeid med hjemmene.

”Skolen skal ta initiativ og legge tilrette for samarbeidet”.

Skolens tilrettelegging må da være på en slik måte at:

”foreldrene/ de foresatte skal ha reell mulighet til innflytelse på egne barns læringsarbeid faglig og sosialt.”

Det står lite om på hvilken måte og på hvilke premisser et slikt samarbeid skal foregå, og en tolkning av skolens styringsprinsipper gir grunnlag for å hevde at det er opp til den lokale handlefriheten å finne løsninger lokalt på den enkelte skole eller i den enkelte kommune. I prinsipper for opplæringen er det interessant å merke seg at et samarbeide om det enkelte barn er hovedfokus, og det står lite om samarbeidet på den kollektive arenaen.

Læringsplakaten:

Læringsplakaten er med utgangspunkt i Opplæringsloven en samling med 11 ”teser”, og hevdes å være skolens samfunnskontrakt. Læringsplakatens teser er formulert som 11 ulike påbud som sier noe om skolens ansvar. Tesenes innhold er forankret i opplæringslovens formålsparagraf. Læringsplakaten er likevel ikke ment å skulle gi skolene pålegg om hvordan den skal forholde seg, men mer som en rettesnor (Møller mfl., Læringsplakaten, 2007;244) ifølge Jorunn Møller.

Hvilken legitimitet har da læringsplakaten når det gjelder brukermedvirkning?

En av tesene er: ” Skolen og lærebedriften skal legge til rette for samarbeid med hjemmet og sikre foreldrenes/foresattes medansvar”.(oppl.l. §1-2 og forskrift§3-2)

I utgangspunktet er medansvar det sterkeste begrepet jeg finner i det normative grunnlaget for brukermedvirkning i skolen, nest etter at Prinsipper for opplæringen (Kunnskapsløftet) slår fast at det er foreldrene som har hovedansvaret for egne barn. Dersom jeg legger Møllers tolkning av hva Læringsplakaten er ment å være til grunn, blir praksis igjen et resultat av hva den enkelte skole og skoleeier mener begrepet medansvar betyr.

Jeg synes det er litt underlig at det i Læringsplakaten henvises til og siterer Opplæringsloven og forskriftene, og likevel skal Læringsplakaten bare være en rettesnor for skolene. På bakgrunn av dette kan man undre seg over hvilken reell betydning tesen i læringsplakaten har for brukervedvirkningen i skolen.

Både Opplæringsloven forskrift og læreplanverkets ulike deler regulerer brukervedvirkningen på ulike nivåer. Lov og forskrift sier noe om foreldrenes muligheter til å medvirke på forhold som gjelder hele skolen, og Læreplanverket legger føringer for medvirkning om den enkelte elev. Hva er det som gjør at Læreplanverket fokuserer så mye på enkelteleven og så lite på fellesskapet? Om ikke det er mulig å finne et svar, virker uklare signaler i alle fall forvirrende på skolens brukere og ansatte.

I teoridelen har jeg redegjort for brukervedvirkning som fenomen ut fra en politisk, teoretisk betraktning, og jeg har beskrevet brukervedvirkningens normative grunnlag som finnes skriftliggjort i Lov og Forskrifter, i Opplæringsloven og i Læreplanverket for Kunnskapsløftets ulike deler. Det er interessant å forsøke å finne ut hvordan brukervedvirkning foregår i skolens hverdag. Hvordan blir fenomenet oppfattet av skolens brukere og ansatte, og på hvilken måte praktiseres brukervedvirkning i en hektisk hverdag.

Det normative grunnlaget brukervedvirkning bygger på er ikke entydighet i føringene om foreldrene skal ha brukervedvirkning i forhold til eget barn eller fellesskapet, noe som gir brukervedvirkning uklare betingelser.

Ved å forske på virkeligheten er det kanskje mulig å finne flere forhold som gjør brukervedvirkning mulig eller vanskelig.

2 Metodekapitlet

2.1 Hva er metode?

Undersøkelsens metode vil ha preg av en induktiv tilnærming ved at jeg bestreber meg på å ha en åpen og fordomsfri tilnærming. Jeg er interessert i ulikhetene i svarene og overraskende funn som gir en bredde i empirien. De innsamlede data tolkes opp mot relevant teori og andre relevante undersøkelser.

Undersøkelsen vil også ha en individualistisk tilnærming ”det er enkeltmennesket som er den viktigste datakilden” og ”Komplekse fenomener og en organisasjon kan bare forstås som et aggregat – en summing – av ulike enkeltindividers meninger og handlinger. (Jacobsen, 2000;29)

Ut fra disse definisjonene er det nærliggende å hevde at den empiriske undersøkelsen har en individualistisk tilnærming fordi det er de enkelte individenes svar som er de viktige. Dessuten er det enkelt individers oppfatninger av forutsetninger for brukervedvirkning, som et komplekst fenomen, og skolen som organisasjon, i samspillet med andre enkeltindivider eller grupper av individer som er det viktige.

2.2 Problemstillingen

Avhandlingens problemstilling er:

Forutsetninger for brukervedvirkning i skolen,

Hva gjør brukervedvirkning mulig? Hva gjør brukervedvirkning vanskelig? Er brukervedvirkning ønskelig?

2.2.1 Åpen eller klar problemstilling.

Jeg mener problemstillingen er åpen og klar. Det er mange ulike forutsetninger for brukervedvirkning på flere ulike arenaer som skal undersøkes i den empiriske undersøkelsen. Problemstillingen er også eksplorerende. Med denne problemstillingen ønsker jeg å kunne gå i dybden av temaet brukervedvirkning for om mulig å finne svar på mer enn det vi allerede vet om fenomenet. En eksplorerende problemstillings hensikt er å oppnå mer klarhet og kunnskap. Brukervedvirkning er i utgangspunktet et uklart begrep som det kanskje er vanskelig å si noe entydig om. Problemstillingens formulering er ment å skulle avdekke forhold som kan være teorier eller hypoteser som bidrar til å gjøre brukervedvirkning mulig eller vanskelig.

En åpen problemstilling fremmer et mangfold av svar, og det er undersøkelsens hensikt å forsøke å få frem mange mulige teorier om, og kausale forklaringer på hva som gjør brukervedvirkning mulig og vanskelig.

Det er vanlig å stille tre krav til en problemstilling (Jacobsen, 2003)

Problemstillingen skal være spennende. Det betyr at resultatene skal ikke være gitt på forhånd, og empirien kan gi overraskende resultater. Jeg mener at problemstillingen

oppfyller dette kravet fordi den er spennende. Det er foretatt lite forskning på forutsetninger av brukermedvirkning i skolen, og jeg vet ikke helt hva respondentene egentlig vil svare. Noen svar er selvfølgelig, men undersøkelsen kan også by på overraskelser.

Problemstillingen skal være enkel. Jeg mener at problemstillingen oppfyller også dette kravet, fordi den er enkel i sin form. I en metodisk sammenheng kan problemstillingen imidlertid virke bred, og den kan gi mange ulike svar og nye problemstillinger. Jeg mener at problemstillinger likevel ikke altfor bred slik at det kan være mulig å tolke resultatene.

Det siste kravet til en problemstilling er at den skal være fruktbar. Den skal være mulig å forske på og den skal kunne tilføre ny kunnskap.

Jeg mener at også dette kravet er oppfylt da dette er en problemstilling det er mulig å forske på. Det er stor sannsynlighet for at den kan gi ny kunnskap fordi det er forsket lite på brukermedvirkning i skolen. Det er likevel ikke sikkert at ny kunnskap kan generaliseres til å være allmenngyldig for utvalgsenhetene kan vise seg å være for få.

2.2.2 Beskrivende eller forklarende problemstilling

Problemstillingen er både beskrivende og forklarende. Problemstillingen ønsker å finne ut noe om forutsetningene for brukermedvirkning på et gitt tidspunkt. Likevel er også et innslag av forklarende elementer (Kausalitet) i problemstillingen, fordi det er undersøkelsens hensikt å avdekke forhold som gjør brukermedvirkning mulig eller vanskelig. Underpunktene og deler av problemstillingen ønsker å avdekke ulike årsaker til hva som gjør brukermedvirkning mulig og vanskelig.

Skjematisk kan en beskrivende versus forklarende problemstilling fremstilles på denne måten

Teoretisk definisjon	Oppgavens problemstilling	Hensikt
Beskrivende	Forutsetninger for brukermedvirkning i skolen	Dybdeforståelse av et fenomen på et gitt tidspunkt. Utvikle ny og konkret kunnskap om forutsetninger for brukermedvirkning.
Forklarende	Hva gjør brukermedvirkning vanskelig? Hva gjør brukermedvirkning mulig?	Finne sammenhenger mellom ulike variabler som er av betydning for brukermedvirkning i hjem-skole samarbeidet.

(Jacobsen,2000)

Jeg mener problemstillingens første del er beskrivende da jeg både ønsker å gå i dybden på forståelsen av fenomenet brukermedvirkning, og ønsker å utvikle ny og konkret kunnskap om forutsetning for brukermedvirkning. I undersøkelsen er det kommet frem flere ulike meninger om brukermedvirkning som viser at skoleledere legger ulike forhold inn i begrepet, og det kom også frem forhold som gjør at flere forutsetninger for brukermedvirkning er belyst.

Jeg mener problemstillingens andre del er forklarende da det spørres etter hva som gjør brukermedvirkning mulig eller vanskelig. Problemstillingen er med på å finne sammenhenger mellom ulike variabler som er av betydning for samarbeidet mellom hjem og skole.

2.3 Undersøkellesdesign

Denne empiriske undersøkelsen har et intensiv undersøkelsesdesign, hvor hensikten med innsamlingen av empiri er ønsket om å kunne forske i dypere i en problemstilling, eller et fenomen. Jeg ønsker å finne ut hvilke forutsetninger det er for brukermedvirkning i skolen. Jeg ønsker å finne så mange mulig faktorer og forhold som gjør brukermedvirkning mulig og vanskelig. I undersøkelsen stilles det spørsmål om ulike forhold som gjelder brukermedvirkning både innenfor de mange og ulike arenaene brukermedvirkning kan foregå på, og på detaljnivå.

Det er skolelederens, mer presist rektorers, oppfatning av fenomenet brukermedvirkning jeg er nysgjerrig på å få vite noe mer om.

Studiet er avgrenset i tid til å beskrive en her og nå situasjon. Empirien er den oppfatningen av fenomenet intervjuobjektene har på det tidspunktet de ble intervjuet, og det er godt mulig at intervjuobjektene ville besvart enkelte av spørsmålene annerledes på et annet tidspunkt.

Det er likevel mulig at intervjuobjektene oppfatning av brukermedvirkning (jfr. problemstillingen) kan generaliseres til også gjelde andre rektorer andre steder, men dette er ikke empiriens hovedhensikt. Når funn i empiri tolkes og drøftes opp mot både teori og andre undersøkelser kan jeg eventuelt gjøre et forsøk på å generalisere mine funn, fordi det da samsvarer med andre funn hos andre

2.3.1 Kvalitativ metode

Et ønske om å kunne gå i dybden på temaet hvor hensikten er å få frem ulike forutsetninger for brukermedvirkning, og ønsket om å få et nyansert bilde av hva som fremmer og hemmer skole- hjem samarbeidet, gjør at det er nærliggende å velge en kvalitativ undersøkelsesmetode. Valget av en kvalitativ metode og å gjennomføre åpne individuelle intervjuer er en naturlig følge av problemstillingens karakter. Det er undersøkelsens hensikt er å få frem hvordan mennesker fortolker og forstår brukermedvirkning. En kvalitativ metode vil også gi en nyansert beskrivelse av temaet ved at det stilles mange åpne spørsmål som tar høyde for i stor grad av å få frem respondentenes egne ulike meninger. Intervjuet bærer preg av en blanding av å være både åpent og strukturert. Intervjuguiden er helt bevisst laget med strukturerte spørsmål innenfor utvalgte temaer kombinert med åpne spørsmål.(Se Intervjuguide som vedlegg.)

En kvalitativ metode åpner for nye og uventede hendelser i større grad enn en kvantitativ metoder der svaralternativene er gitt.

2.3.2 Kvalitativ versus kvantitativ metode

Hvorfor har jeg har valgt en kvalitativ undersøkelsesmetode?

Svaret ligger i betydningen av ordene kvalitativ og kvantitativ. Kvalitativ metode er opptatt av ordene, og respondentens fortolkninger. Det er en åpen og induktiv

metode ofte i form av intervjuer som legger så få føringer på svaralternativene som mulig.

I motsetning til den kvantitative metoden er opptatt av mange respondenter slik at resultatene kan telles og kvantifiseres. Den kvalitative metoden har en utfordring fordi resultatene vanskelig kan generaliseres. Utvalgsenheterne er ofte for få til at resultatene kan være representative for flere enn de respondentene det gjelder, og en kvalitativmetode har høy intern gyldighet(Jacobsen, 2000;115). En kvantitativ metode har mange utvalgsenheter og resultatene kan lettere generaliseres, og til forskjell fra den kvantitative metoden har denne metoden en høy ekstern gyldighet. (Jacobsen, 2000;119)

Den kvantitative metoden gir ofte mer overfladisk viten og har et strammere grep om svaralternativene. Metoden er en mer lukket metode da svaralternativene er gitt ofte i form av spørreskjema.

En kvalitativ metode har til hensikt å gå i dybden på temaet brukermidvirkning og hensikten er å få frem mange ulike meninger om ulike forutsetninger for brukermidvirkning. Med åpne spørsmål er det respondentene som gir mange og ulike kriterier på hva som er forutsetninger for brukermidvirkning. En fare med mange og åpne svaralternativ er at informasjonsmengden kan blir for stor og uoversiktlig. Det kan ta lang tid å bearbeide funn i datainnsamlingen til resultater som kan drøftes videre.

Ved å stille en kvalitativ metode opp mot en kvantitativ metode, er det en kvalitativ metode som best ivaretar problemstillingens formuleringer og undersøkelsens hensikt.

2.4 Utvalg av enheter

Med valg av undersøkelsesdesign og intervjuguide på plass var det et spørsmål om hvilke undersøkelsesenheter jeg skulle velge til intervjuobjekter.

I utgangspunktet hadde jeg lyst til å samle inn data ved å både intervjuere rektorer, inspektører, klasselærere på et klassetrinn og foreldre på den samme skolen. Etter noen forsøk på å få til avtale på flere skoler viste det seg at dette var ganske vanskelig. Lærere og skoleledere var ganske presset på tid, noe som gjorde at det var vanskelig å få til intervjuer med bla. lærere. Dessuten var det nok noen som syntes at resultatene fra en slik undersøkelse kanskje ville være avslørende for egen praksis.

Et slikt utvalg av enheter ville også være ganske krevende for intervjueren, og litt sårbart for den skolen som ville være positiv til å stille opp.

Dette førte til at jeg endret fokus på problemstillingen, omarbeidet undersøkelsesdesignet, intervjuguiden og valg av respondenter til innsamling av datamateriale. Jeg ønsket nå kun å bruke skoleledere, i all hovedsak rektorer som utvalgsenheter.

Jeg fokuserte på rektorene som respondenter, fordi rektorene er den gruppen som har ansvaret for å engasjere foreldre og å sørge for at skolen oppfyller de kravene til brukermedvirkning som finnes i lover og forskrifter. (Jfr. Opplæringsloven- 2006, kap 11) Jeg ønsket å få frem rektorenes holdning til, erfaring med og synspunkter på forutsetninger for brukermedvirkning.

Jeg laget en liste, ikke prioritert, på 10–15 rektorer som jeg trodde ville være positive til å være intervjuobjekter. Litt tilfeldig valgt sendte jeg ut en forespørsel til 6 av de på listen og det var positive tilbakemeldinger fra alle sammen.

Det er ikke avhandlingens hensikt å tolke empirien opp mot ulike kontekstuelle variabler, for hensikten som tidligere nevnt å få frem en rik bredde i mulige utsagn om forutsetninger for brukermedvirkning.

Likevel ønsket jeg å intervju rektorer fra flere kommuner og fra litt ulike skoleslag. Både rene ungdomsskoler, 1.-10 skoler og barneskoler er representert i datamaterialet. Jeg kunne valgt å bare bruke rektorer fra barnetrinnet som kriterium for undersøkelsen. Ønsket om å få bredden i synspunkter, gjorde igjen at jeg valgte å intervju rektorer også fra ungdomstrinnet.

Skolene er ulike i forhold til bla. beliggenhet, foreldrenes ressurser osv. og det er godt mulig at jeg ville fått en like stor bredde i svarene uten å intervju rektorer fra ungdomsskolene.

Fordi utvalgsenhetene er få, og fordi det er et krav om konfidensialitet og størst mulig grad av anonymitet, vil jeg ikke legge vekt på å tolke funn ut fra ulike skoleslag og andre kontekstuelle forhold med mindre kravet til konfidensialitet og anonymitet vil være tilstede.

Respondentene representerer et statistisk gjennomsnitt av skoleledelse i grunnskolen. Alle rektorene er i aldersgruppen over 50 år, og kvinner er

overrepresentert. Alder og kjønn vil likevel ikke være en variabel som jeg vil bruke til å tolke funn opp mot i drøftingskapitlet.

2.5 Å forske i egen bakgård. En kritisk vurdering av egen forskning.

Å skulle gå dypere inn i et tema som brukermidvirkning i skolen byr på utfordringer og muligheter. I undersøkelsen har jeg bevisst ikke intervjuet rektorer fra egen kommune for ikke å ha en altfor stor nærhet til intervjuobjektene.

I en liten studie med et kvalitativ forskningsdesign så er det vanskelig å ikke påvirke intervjuobjektene med egne tanker og meninger i dialogen og samtalen som foregår. Det er lett å gå ut av rollen som intervjuer og heller være en samtalepartner om et kjent tema. Jeg mener jeg forsøkte å innta en nøytral rolle under intervjuene og prøvde å la være å påvirke intervjuobjektene.

Det er også en utfordring at temaet er kjent og engasjerende, og fordi tematikken er kjent er det lett å unngå å stille oppfølgingsspørsmål, som ville ført intervjuet enda dypere inn i temaet, fordi intervjueren intuitivt tror den forstår hva intervjuobjektet mener.

Under transkriberingen oppdaget jeg noen tilfeller der jeg kunne og burde stilt oppfølgingsspørsmål.

Likevel må det være positivt for forskningen at jeg som ”forsker” kjenner skolens hverdagsspråk (stammespråk) og de positive virkningene og de utfordringene brukermidvirkning medfører.

I drøftinger og analysen stilles jeg som ”forsker” overfor en annen utfordring. Det kan være vanskelig å ikke bruke mine egne erfaringer i drøftinger av ulike problemstillinger. Det har jeg helt bevisst forsøkt å unngå da det lett kan relateres til egen virksomhet, og en persons oppfatning er heller ikke relevant i en slik avhandling. Jeg velger derfor å bruke andre undersøkelser til å drøfte respondentenes ulike meninger i forhold til, eller å drøfte de ulike respondentenes svar opp mot hverandre.

Nærhet til stoffet vil være en utfordring når jeg forsøker å være forsker innen for et fagfelt som jeg kjenner veldig godt. Det er en utfordring å være objektiv og balansert i drøftingene når det er lett å identifisere seg med problemstillinger og kriterier. Utfordringen blir da også å ikke betrakte ulike kriterier som sannheter, men kritisk drøfte disse kriteriene opp mot andre undersøkelser og relevant teori. I

drøftingskapitlet velger jeg å ikke å bruke betegnelsen respondenter, men skoleledere eller rektorer. Metodisk sett er det riktig å bruke betegnelsen respondenter, for de besvarer spørsmål innen et fagfelt de kjenner godt til. Det vil likevel være mer naturlig å bruke betegnelsene skoleleder eller rektor.

Det å foreta undersøkelsen blant kolleger fra andre kommuner gir også en positiv effekt i forhold til egen praksis som skoleleder. Respondentene er dyktige rektorer med et oppriktig engasjement i forhold til brukermedvirkning, som med sine mange verdifulle refleksjoner har gitt meg mye viktig kunnskap om erfaringer med brukermedvirkning. Det gir en egen motivasjon for egen lederpraksis å dykke ned i brukermedvirkningens tematikk for å finne brukermedvirkningens muligheter og vanskeligheter.

2.6 Gjennomføring av undersøkelsen

Intervjuene ble gjennomført på rektorenes skoler. I løpet av en drøy uke gjennomførte jeg i snitt et intervju om dagen.

Respondentene hadde fått en oversikt over temaet og områdene vi skulle samtale om under intervjuet på forhånd. Spørsmålsformuleringene hadde de ikke fått i forkant av intervjuet og spørsmålene var da ikke kjent på forhånd.

Etter de første intervjuene viste det seg at det var noen spørsmålsformuleringer som fungerte dårligere enn jeg hadde tenkt. Disse spørsmålene ble omformulert uten at meningsinnholdet ble vesentlig endret. Dette gjelder spesielt spørsmålene om medvirkning i praksis, og om det er de formelle eller uformelle arenaene som egner seg best til brukermedvirkning.

Det er mulig at svarene på enkelte av spørsmålene ville vært annerledes om respondentene hadde fått spørsmålene før intervjuene. Da hadde respondentene fått tid til å forberede seg på en annen måte. Det er imidlertid undersøkelsens hensikt å få frem umiddelbare synspunkter på brukermedvirkning, og det hadde ikke vært like mulig om respondentene kjente spørsmålene på forhånd.

Alle respondentene var ivrige og engasjerte under intervjuet. Intervjuene hadde form som samtaler mellom respondenten og intervjueren med fokus på områder, og med oppfølgingsspørsmål for å sikre at vi kom innom alle områdene. Intervjuene varte fra 1,5 time som det lengste og ned til 50 min som det korteste.

Intervjuene ble tatt opp med en digital opptaker, og deretter skrevet ordrett av. I ettertid, under renskrivningen oppdaget jeg likevel at det ikke var alle respondentene som hadde svart på alle spørsmål, og det var også noen av respondentene som egentlig ikke hadde presise nok svar på spørsmålene. Til sammen er alle områder og spørsmål godt dekket i datamaterialet, og det har ikke vært behov for å gjenta intervjuene eller å intervju flere respondenter.

2.7 Undersøkelsens relevans og troverdighet

Metoden bør tilfredstille to krav til undersøkelsen

1. Empirien må være gyldig og relevant. (valid)
2. Empirien må være pålitelig og troverdig(reliabel)

(Jacobsen 2000;19).

2.7.1 Undersøkelsens validitet

Jeg vil hevde at empirien er gyldig og relevant. Den kvalitative metoden fikk i undersøkelsen frem relevante data som inneholder mange detaljer. Undersøkelsens styrke er at den går i dybden av problemstillingen, og respondentene står fritt til å svare det de mener uavhengig av gitte svaralternativer. Metodens svakhet er at undersøkelsesenehetene er få, og det er vanskelig å generalisere funn uten å tolke funnene opp mot liknende undersøkelser eller relevant teori.

Undersøkelsen er gyldig for de svarene respondentene har gitt, og jeg skal ikke forsøke å generalisere funnene som allmenngyldige sannheter som gjelder generelt for alle skoleledere.

2.7.2 Undersøkelsens reliabilitet.

Jeg vil hevde at empirien er pålitelig og troverdig for undersøkelsen er gjennomført på en troverdig måte. Datamaterialet er blitt behandlet konfidensielt og det er bare intervjueren som har hatt tilgang på datamaterialet. Intervjuene er transkribert og funn sammenholdt på en oppriktig og troverdig måte.

Respondentenes svar er pålitelige da spørsmålene er besvart med oppriktighet i den konteksten intervjuet ble foretatt.

2.8 DATAENE FRA INTERVJU UNDERSØKELSEN

2.8.1 Behandling av funn

Alle intervjuene ble skrevet ordrett av, og deretter ble alle svarene til hvert spørsmål sammenliknet med hverandre på jakt etter like og ulike svar.

De fleste spørsmålene i intervjuguiden er åpne og da blir det stor variasjon og bredde i svarene.

Undersøkelsens hensikt er ikke å kvantifisere antall svar på de enkelte spørsmålene. Svarene rektorene har gitt innenfor de ulike områdene representerer funn, noen funn er kanskje selvfølgeligheter og andre er igjen mer interessante. Det er et utvalg av disse funnene som drøftes opp mot problemstillingens formulering, forutsetninger for brukervedvirkning i skolen.

3 Drøfting

Vi er alle samfunnsvitere

Vi er alle ute etter å forklare

(Cato Wadel, 1990;9)

Hva er det som gjør at respondentene svarer som de gjør? Finnes det noen sammenhenger i det innsamlede datamaterialet som kan gi forklaringer på ulike viktige forutsetninger for brukermedvirkning og hva som gjør brukermedvirkning mulig og vanskelig? Hvilke likhetstrekk og ulikheter finnes i dataene som kan være med på å gi mulige kausale forklaringer?

Til nå er det vært forsket lite på brukermedvirkning med fokus på skoleledere og skoleledelse. Jeg har funnet få om ingen sammenliknbare resultater fra andre skolelederundersøkelser. Agderforskning er i gang med et større forskningsarbeid, men det foreligger ingen resultater fra denne forskningen enda.

Jorunn Møller m. fl. har foretatt to store skolelederundersøkelser, en i 2001 og den siste i 2005. Det er få spørsmål om brukermedvirkning rettet mot foreldre i disse undersøkelsene, og dette kan forklares med at begrepet brukermedvirkning og brukerundersøkelser bare har vært en realitet i skolen i de siste 5-6 årene.

Avhandlingens empiriske undersøkelse omfatter bare skoleledere(rektorer) og det er ikke samlet inn empiri fra foreldre eller fra representanter fra det kommunale nivået. For å kunne sammenlikne skoleledernes svar bruker jeg resultater fra foreldreundersøkelser av Thomas Nordahl ,2007, *Hjem og skole, hvordan skape et bedre samarbeid?*, og Christian Beck& Svein Egil Vestre,2008, *Foreldremeninger om skolen, En nasjonal undersøkelse blant foreldre med barn i grunnskolen*, der det er naturlig. Jeg bruker skolelederundersøkelsen 2005, *Om arbeidsforhold, evalueringspraksis og ledelse i skolen*, av Jorunn Møller m. fl. til å drøfte noen av avhandlingens funn opp mot resultatene fra disse undersøkelsene.

Det er foretatt noen undersøkelser på betydningen av skoleeiers interesse og oppfølging for å bedre skolens resultater på brukerundersøkelser og nasjonale prøver. Både Pricewaterhouse Coopers, *Kjennetegn ved de kommunene som gjør det bra på nasjonale prøver*, Asplan analyse, *”Stab og støtte i tonivå - kommuner:*

organisering, forventninger og erfaringer” og Synnovate MMI på oppdrag fra KS, *Brukermedvirkning i norske kommuner 2002-2007* har gjort forskning på dette området.

Dessuten har Oxford Research laget en kvalitativ analyse av foreldreundersøkelsen, elevundersøkelsen og lærerundersøkelsen, *Når vi spør*, 2008.

Samfunnsforskere problematiserer ofte velkjente forhold (Wadel, 1990; 21), og skole – hjem samarbeidet kan oppfattes som et velkjent forhold.

Temaet, brukermedvirkning, er i denne empiriske undersøkelsen et velkjent forhold for alle skolelederne. Meninger som ” *er du sikker på at du har riktig problemstilling*” kan tyde på at vedkommende kanskje mente at det ikke var et veldig spennende tema å forske på. På den annen side er det flere rektorer som mener at brukermedvirkning er et viktig og spennende fagfelt. I løpet intervjuene kom det flere ganger frem at det var ulike forhold som de ikke hadde tenkt på som brukermedvirkning. Dette var tradisjonelle samarbeidsformer som de mente var selvfølgeligheter.

Brukermedvirkning er en selvfølgelighet fordi det er noe som foregår hver dag uten at det kanskje reflekteres over det i noe særlig grad, og det er interessant og spennende fordi det er så komplekst og sammensatt, og foregår på ulike måter i de enkelte klasser på samme skole. Datamaterialet viser også at hver av skolene har sin måte å organisere samarbeidet mellom hjem og skole på. Det finnes noen fellesnevnerer, men det er også et stort språk i datamaterialet når det gjelder hva brukermedvirkning skal være.

Jeg ønsker på slutten av drøftingskapitlet, i analysedelen, å samle trådene og forsøke å komme med noen avsluttende kommentarer om forutsetninger for brukermedvirkning og hva som gjør brukermedvirkning mulig og vanskelig å få til i praksis.

I stortingsmelding 31 (2007–2008) *Kvalitet i skolen*, kommer departementet med helt klare føringer når det gjelder innholdet og kvaliteten på brukermedvirkningen i skolen/ samarbeidet hjem skole. Kan disse intensjonene realiseres i daglig praksis? Eller er det en stor avstand mellom teori, forventet praksis og reell praksis når det gjelder brukermedvirkning? En viktig vurdering i dette tilfellet blir da å finne ut hvilke forutsetninger skolene har for å kunne realisere regjeringens intensjoner.

3.1 Generelle kommentarer til datamaterialet

Samlet sett utgjør respondentenes svar en stor mengde informasjon som er nyttig for kunne finne interessante funn i undersøkelsen. Det er et rikt mangfold av ulike kommentarer og meninger på de ulike spørsmålene.

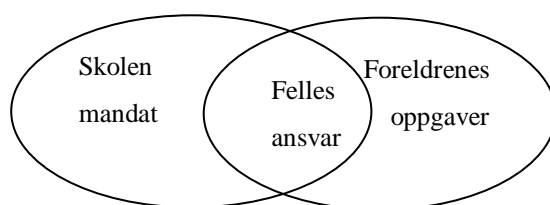
Et generelt trekk er at det virker som om skolelederne i større grad svarer ulikt enn at de er samstemte i besvarelsene på de ulike spørsmålene.

De svarer likt på spørsmål som har med formalisering av brukermedvirkningen å gjøre, og spørsmål som handler om brukermedvirkningens forankring i lov og forskrifter. Det er et ikke uventet funn, for rektorene er seg bevisst det ansvaret de har, og det er vel også naturlig at skoleledere generelt bestreber seg på å oppfylle de forpliktelsene som lovverket fastsetter. Funn i skolelederundersøkelsen 2005 (Møller mfl.2005;99) viser også at skoleledere er lojale i forhold til de kravene og forventningene skoleeier har til bruk av resultatvurdering.

Rektors rolle og ansvarlighet i forhold til oppfølging av brukermedvirkning blir viet større plass i underkapitlet om de ulike aktørers rolle i brukermedvirkningen.

Skoleledernes besvarelser er mer ulike på forhold som gjelder tolkning av, erfaringer med og holdning til ulike forhold innen brukermedvirkning. Hva er det som gjør at de svarer ulikt på denne kategorien spørsmål? Det er interessant å finne ut hva som gjør at de er ulike i tenkning og gjennomføring av brukermedvirkning, for det kan være avgjørende i forhold til om det hemmer eller fremmer brukermedvirkning. Jeg skal forsøke å belyse dette ut fra noen mulige teorier utover i drøftingen.

3.2 Hvilke områder kan foreldrene ha brukermedvirkning på?

Foreldrenes hovedoppgave er som oppdrager i forhold til eget barn. Det har opplæringsloven og Læreplanverket for Kunnskapsløftet slått fast. Et dypdykk i skolens formålsparagraf (Opplæringsloven§1.1) viser at skolen skal i samarbeid og forståing med heimen hjelpe til på de fleste av livets områder.

Det er mange områder og viktige verdier både på fellesskapets arena og på den individuelle arena som foreldre og skole i realiteten skal forsøke å samarbeide om. Formålsparagrafen deler ikke inn oppgavene i opplæring og oppdragelse fordi områdene griper inn i hverandre.

På spørsmål om hvilke saker foreldrene egentlig er opptatt av, mener alle skolelederne at eget barn er det aller viktigste foreldrene er opptatt av. Det er sitt eget barn og samspillet mellom lærere og barnet og elevenes prestasjoner som er viktig. Ansvar og oppgaver kan derfor tolkes dit at det er på den individuelle arenaen og i forhold til eget barn at skolelederne opplever foreldres engasjement. Kan det generelt sterke fokuset på individet være til hinder for brukermedvirkning på den kollektive arenaen?

Når saker som skolenedleggelse og elevenes fysiske arbeidsmiljø er på agendaen så engasjerer også det foreldrene på den kollektive arenaen, men utover de store sakene så mener skolelederne at det er få saker som engasjerer foreldrene.

”Seg og sitt eget barn i samspillet mellom lærer, foreldre og elev”

Skolelederne er også ganske entydige i hva hjem og skole kommuniserer om. Det alt som har med læring og utvikling som gjelder det enkelte barn.

”Om alt, om alt mulig. Det er stor åpenhet og stor bredde i hva skolen og de foresatte snakker om.”

Disse funnene er egentlig ikke overraskende i forhold til det store fokuset mange mener det er på individets behov og muligheter i norsk skole.

Flere skoleledere mener at foreldre tar mer kontakt med skolen nå enn tidligere, og foreldrene henvender seg til skolen med ulik agenda og på ulik måte.

”Det er krevende, det er mange som bryr seg og vi er ganske utsatt for press”

”Det er mange mennesker med mye penger og høye på sjøltillit. Det er ikke sikkert de har kompetanse på alle verden.”

Funn i datamaterialet tyder på at skolelederne bestreber seg på at skolen skal være åpen, lydhør og tilgjengelig for foreldrene. Det er kanskje slik at når en organisasjon åpnes så må man også være forberedt på at det kommer mange ulike typer henvendelser til skolen. De fleste henvendelsene foreldrene kommer med er saklige

og viktige for alle parter, men noen henvendelser kan virke usaklige og være en utfordring å takle for lærere og skoleledere.

Hvilket ansvar har foreldrene i skolen, og hvilke områder er det rimelig å forvente at de engasjerer seg i?

3.2.1 Brukermedvirkning og foreldrenes medansvar i skolen

På spørsmålet om på hvilket område foreldrene har et medansvar i skolen, svarer 5 av 6 skoleledere at det er i forhold til eget barn.

”Foreldrene har ansvar for å sende elevene til skolen og er forberedt på at de faktisk skal motta opplæring i en del timer i løpet av dagen.”

Begrepet medansvar er hentet fra Læringsplakaten der det står at skolen skal sikre foreldres medansvar i skolen. *”I kunnskapsløftets dokumenter legges det opp til at samarbeid med hjemmet er sentralt både i forhold til å skape gode læringsvilkår for den enkelte og et godt læringsmiljø i gruppen og på skolen. Med det legges opp til at foreldre skal trekkes inn i læringsprosessen og i et medansvar i skolen.”* (Møller mfl., Læringsplakaten, 2007;221) Ut fra dette sitatet kan vi ikke trekke den slutningen at foreldrenes medansvar i skolen kun er i forhold til eget barn, men at medansvar også tolkes til å gjelde fellesskapet.

Forventningene til hva som skal være foreldrenes medansvar og oppgave i skolen er forsøkt tydeliggjort i stortingsmelding 31 (2007–2008), Kultur for læring der det kun fokuseres på foreldrenes ansvar mot sitt eget barn.

Når departementet sender ut så uklare føringer på hva som er foreldres medansvar i skolen så er det ikke rart at både skoleledere og sikkert også foreldre blir usikre på hva de skal mene noe om og hvorfor. Departementet ønsker at *” gode samarbeidsrelasjoner og ansvar for medvirkning blir klart forstått av skolen og av hjemmet.”* (st. meld 31. (2007–2008), Kultur for læring; 78) Det kan virke som om dette er et område det er viktig å få klarhet i for å skape forutsigbare rammer for skole og heim.

3.3 Hvilke aktører deltar i brukermedvirkningen?

Det er noen aktører (person hvis atferd vi ønsker å forklare) som helt tydelig deltar i brukermedvirkning, og så er det noen aktører som har en viktig rolle, men som ikke er like synlige som viktige aktører.

Hovedgruppen aktører i en brukermedvirkning er foreldre og skolen. Men skolens aktører kan igjen deles i to grupper, lærere og skolens ledelse. Dessuten er det en gruppe aktører som til nå har vært ganske usynlig i brukermedvirkningen, og det er den kommunale ledelse.

3.3.1 Foreldre som aktører.

I avhandlingen er det foreldre som gruppe som er de aktuelle aktørene og brukergruppen skolelederne besvarte spørsmål i forhold til. Jeg har som tidligere nevnt ikke foretatt intervjuer med foreldre slik at det foreligger ingen primære kilder om hvordan foreldrene opplever brukermedvirkning og ser på seg selv som brukergruppe. Jeg støtter med derfor til andre undersøkelser for å kunne gi både en beskrivelse av foreldres forhold til skolen, og teorier om endring av foreldrerollen som jeg også har beskrevet i avhandlingens teoridel.

Både undersøkelser foretatt av Thomas Nordahl og Beck & Vestre viser at foreldrene viser en positiv interesse for skolen.

Det er mor som vanligvis ivaretar kontakten med skolen, mens far markerer seg sterkere på ungdomsskolen (Beck & Vestre, 2008;40). Foreldre deltar med god oppslutning på foreldremøter og konferansetimer (Beck & Vestre, 2008;41).

Når det gjelder foreldrenes generelle tilfredshet som brukergruppe så er 57 % godt fornøyd og 38 % passe fornøyd med skolen. Kun 5 % var direkte misfornøyd med skolen. 83 % var fornøyd med læring i skolefagene og hele 92 % var fornøyd med barnets sosiale utvikling. (Beck & Vestre, 2008;60) Undersøkelsen viser at foreldre generelt er fornøyd med den skolen barna går på. Foreldrene er også fornøyd med barnas læring når det gjelder både faglig kunnskap og utvikling av sosiale ferdigheter som læreren har ansvaret for.

3.3.2 Lærere som aktører.

På samme måte som foreldre så regnes læreren som en signifikant voksen/ en betydningsfull voksen i elevenes liv.

Det er lærerne, og spesielt kontaktlærerne, som har den direkte og daglige kontakten med foreldre både på den formelle og den uformelle brukerarenaen.

Mitt empiriske materiale inneholder ikke noen intervjuer med lærere som respondenter, og jeg må igjen forholde meg til andre undersøkelser og de meningene om lærernes rolle i forhold til brukermedvirkning som skolelederne kommer med.

Det er totalt 67 % av foreldrene som oppgir at de er enige og 31 % som både er enige og uenige med lærerne om undervisning og oppdragelse, viser en undersøkelse foretatt av Beck og Vestre (Beck & Vestre, 2008;58) Det betyr at det kan virke som om lærere er ganske på linje med foreldrene når det gjelder undervisning og oppdragelse. Noen foreldre kan være kritiske til enkelt lærere, og i de tilfellene foreldre opplever konflikt med skolen, er det konflikt i forhold til lærernes holdninger og atferd og innholdet på undervisningen som er årsakene .

I en rapport fra NOVA, gjengitt i Stortingsmelding 11 (2008–2009), *Læreren, rollen og utdanningen*, viser et flertall at elevene ser ut til å ha et godt forhold til læreren. Elev- lærer relasjonen er et typisk asymmetrisk maktforhold med en ujevn fordeling av makt hvor læreren er den som har kunnskapen, og eleven er den som skal motta kunnskap. I tidligere var det nok flere foreldre som opplevde et slikt maktforhold til skolen. Skolen har kunnskap og makt. Funn i datamaterialet tyder på at dette er i ferd med å endre seg til et mer symmetrisk maktforhold hvor det er gjensidig dialog og likeverdighet som er viktig, men selv om rektorene fremholdt dette som noe de arbeidet for , er det ikke sikkert at alle foreldre vil oppleve det slik.

3.3.3 Rektor som aktør

Når det gjelder brukermedvirkning, som alle andre områder i skolens virksomhet, tillegges rektor et stort ansvar for å legge til rette for brukermedvirkning. Som de andre aktørrollene er også skolelederrollen i endring, og mange rektorer har fått nye oppgaver innenfor den administrative, strategiske og det økonomiske området av ledelsesansvaret. Dette er som følge av at flere kommuner har gjennomført en omorganisering av den kommunale strukturen. Rektor er skolens administrative, økonomiske og pedagogiske leder.

Rektor leder utviklingsprosessene i skolefellesskapet, og endringer må være forankret hos skolens ledelse for at de skal kunne gjennomføres med best mulig resultat.

Rektor er ansvarlig for skolens resultater og utvikling, og det betyr at rektor må initiere endringer som følge av for eksempel brukerundersøkelser.

De seks skolelederne jeg intervjuet er i de ulike kommunene er virksomhetsledere for selvstyrte enheter med resultatansvar for mange ulike områder, blant annet økonomi.

3.3.4 Kommunalt nivå.

Det kommunale nivået over rektorene, skoleeier og kommunens politikere, er en viktig aktør som ofte kanskje spiller en beskjeden rolle når det handler om brukervedvirkning.

Hensikten med å stille spørsmål angående det kommunale nivåets engasjement i forhold til brukervedvirkning, er å finne ut om og på hvilken måte skoleeiere er opptatt av brukervedvirkning. Det er også interessant å finne ut på hvilken måte brukervedvirkning er forankret hos skoleeierne.

På et av spørsmålene har skolelederne sammenfallende svar, og det er på spørsmålet om på hvilke arenaer og hvor ofte brukervedvirkning er tema i samtaler mellom deg og din leder?

Samtlige skoleledere svarer ” *har ikke hatt* ” med noen varianter som ” *ikke så ofte* ”.

Når tilbakemeldingene fra skolelederne er så entydige, betyr det at brukervedvirkning enten ikke er noe skoleeier engasjerer seg for, eller engasjerer seg i på rett måte.

Dette inntrykket kommer også tydelig frem når rektorene svarer på hvorvidt skoleeier er opptatt av brukervedvirkning. Skolelederne er litt ulike i måten de svarer på, men hovedbudskapet er at dette temaet interesserer ikke skoleeier seg mye med.

*”Det har vært lite fokus på det her i kommunen etter at skolesjefen forsvant”
og ” Overordnet nivå interesserer seg ikke for det.” ”den kommunale ledelsen er ganske fraværende.”*

I den grad rektorene sier noe om at skoleeier er opptatt av brukervedvirkning så er det i form av rapportering på mål og måloppnåelse i kommunens årsrapport.

Tre av seks skoleledere nevner manglende skolefaglig bakgrunn hos skoleeier som en negativ faktor når det gjelder implementering av brukervedvirkning.

På spørsmål om det finnes en kommunal strategiplan for å bedre brukervedvirkning i skolen, så svarer 5 og 6 skoleledere at en slik plan finnes ikke.

”Nei, det kan jeg aldri tenke meg.” ”Godt mulig, det er så mange planer”

Det er spesielt at skoleledere fra samme kommune svarer ulikt, og uttrykker usikkerhet i forhold til om det eksisterer en kommunal strategiplan for brukermedvirkning i kommunen eller ikke. Det kan tyde på at planen enten ikke eksisterer, eller dersom den hadde vært eksisterende så er den så lite forankret på rektornivå at skoleledere ikke riktig vet at den eksisterer.

3.4 Hva er brukermedvirkning? Hva legger skolelederne i begrepet brukermedvirkning?

Funn i datamaterialet kan tyde på at skolelederne ikke har en helt klar og tydelig felles forståelse av hva begrepet brukermedvirkning egentlig innebærer, for svarene skiller seg ut fra hverandre på flere ulike måter.

Spørsmålsformuleringen og kanskje en litt for knapp tid til refleksjon, fører til at de svarer det de umiddelbart tenker på, og det er nok en årsak til at det er en variasjon i uttalelsene. Det er, som beskrevet i metodekapitlet, undersøkelsens hensikt å forsøke å få frem ulike tanker og meninger hos respondentene for å få frem bredden i praksisfeltet.

”Det er litt i ordet (BM), litt uklart hvilke forventninger det er til det.”

Det er flere ulike svar og problemstillinger knyttet til hva brukermedvirkning er. Meninger som *”Har ikke tenkt på det som brukermedvirkning,”* forekommer av og til. Det er mange måter å tolke slike formuleringer på, men det kan bety at brukermedvirkning er et diffust og sammensatt begrep. Det kan også tolkes som et uttrykk for at det foregår mye samarbeid mellom lærere og foreldre som ikke blir sett på og vurdert som brukermedvirkning. Er brukermedvirkning et nytt begrep på det tradisjonelle skole- hjem samarbeidet? Flere skoleledere mener at brukermedvirkning er et ganske nytt begrep i skolen, og derfor har skolene ikke særlig lang erfaring med begrepet.

”Tenker at det er et moteord. Det ordet har ikke vært i bruk i lang tid så jeg har ikke bare positive assosiasjoner til det.”

I teoridelen har jeg redegjort for bakgrunnen for at vi i dag har begrepet brukermedvirkning i skolen. Brukermedvirkning kan oppfattes som et ord lånt ut av andre sektorer for å erstatte det tradisjonelle skole- hjem samarbeidet, og kanskje er det slik at dersom skoleledere oppfatter begrepet som moteord, og ikke et begrep med klart innhold så får heller ikke arbeidet med brukermedvirkning høyest prioritet

av skolens ledelse. (*BOHICA syndromet: Bend over here it comes again*) I en tid med mange ulike reformer kan det være fristende å innta holdningen om at dette nok går over av seg selv. Dette var likevel ikke en fremtredende holdning hos respondentene.

I undersøkelsen til Synnovate MMI, *Når vi spør*, 2008 kommer det også frem at brukermedvirkninger et vanskelig begrep, og det samsvarer også med de svarene skolelederne kom frem til.

I rapporten fra MMI hevdes det at begrepet er lite selvforklarende og det er ikke tydelig hva brukermedvirkning er slik at begrepet kan omsettes til praktisk handling.

”Det er skolens ansvar, ...ligger jo en forpliktelse i begrepet”.

Å legge til rette for brukermedvirkning er skolens ansvar, og skoleledere er forpliktet gjennom opplæringsloven, men hvordan og på hvilke områder er skoleledere forpliktet til å legge til rette for brukermedvirkning?

”Tenker at det er noe mer utover det som har vært vanlig. At medvirkning i seg selv betyr at man skal ha påvirkning og en påvirkningsmulighet. Da er brukerne i det daglige og elevene i neste ledd foreldrene som skal ha et ord med i laget i forhold til sitt barn eller foreldrenes syn på skole.”

En slik mening samsvarer med en definisjon av brukermedvirkning i for eksempel Wikipedia og som har med følgende elementer: *”Brukernes behov er i fokus, og brukerne skal selv aktivt medvirke og ta beslutninger.”*

Likevel er det et stykke vei å gå fra aktivt medvirke, delta i planlegging, gjennomføring og beslutninger til *”foreldrene som skal ha et ord med i laget i forhold til sitt barn eller foreldrenes syn på skole.”*

Hva skal til for at foreldrene skal kunne ha et ord med i laget?

Hvilken type informasjon bør utveksles mellom hjem og skole og hva kjennetegner en god kommunikasjon mellom hjemmene og skolen?

Brukermedvirkning forutsetter ulike former for samhandling, og samhandling innebærer både informasjon og dialog.

3.4.1 Brukermedvirkning forutsetter informasjon og dialog

I intervjuene kom det frem at det er ganske lik praksis mellom skolene når det gjelder informasjonsflyt og rutiner på utveksling av informasjon til og fra skolen.

Informasjonskanalene som oftest brukes er mail, telefon, sms, Classfronter (digital læringsplattform).

Det gis ut ukebrev, læringsplaner, rektorinformasjon, månedsinformasjon og informasjon fra FAU og SU.

Alle mener at den informasjonen som skolene gir ut er systematisk. Det er ikke overraskende at alle skolene har faste rutiner for å sende ut informasjon, og gjør dette systematisk. Rutiner er nødvendig for at organisasjoner og samarbeidet mellom organisasjoner og aktører skal kunne fungere. Gode rutiner skaper forutsigbarhet og trygghet for alle aktører også i en brukermedvirkning. Man kan hevde at informasjon fra skolen til foreldrene er en nødvendig forutsetning for brukermedvirkning, men den er neppe tilstrekkelig. Selv om skolen bestreber seg på å gi ut mye, god og grundig informasjon så er ikke skolelederne like entydige i svarene på spørsmålet om de tror foreldrene opplever at de får informasjon om det som er viktig.

Svarene er ulike fra ” *Ja, det opplever foreldrene.* ” til ” *Jeg har på følelsen av at vi må begrense oss. At det ikke skal være for overveldende.* ”

En av skolelederne har et kanskje mer bevisst forhold til hva skolen sender ut informasjon på.

”Vi prøver å dreie informasjonsflyten på en slik måte som foreldrene gir tilbakemelding på at de ønsker.”

Undersøkelser foretatt av Nordahl (Nordahl, 2007;66) viser at foreldre er godt fornøyd med den informasjonen de får fra skolen. Dette gjelder informasjonen om eget barns skolefaglige utvikling (85,1 %) og undervisningsopplegg på skolen (88,6 %). Foreldrene opplevde i litt mindre grad at de var like fornøyde med de opplysningene de fikk angående trivsel og sosial fungering på skolen (74,4 %) Dette inntrykket støttes i en annen undersøkelse (Beck og Vestre, 2008;43) hvor så mange som 90 % mener de får tilfredsstillende informasjon om elevenes arbeid og fremgang, 86 % mener de blir orientert om hva man holder på med i klassen og 91 % får den informasjonen de gjerne vil ha.

På bakgrunn av skoleledernes svar og resultater fra andre undersøkelser er det nærliggende å tro at skolen lykkes godt med typen informasjon og mengden av informasjon til foreldrene, noe som gjør at foreldrene får den informasjonen de har behov for.

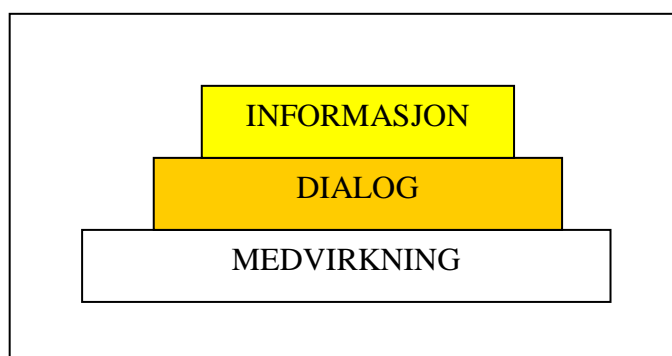
På spørsmålet om skolelederne opplever og i hvilken grad de opplever at informasjon mellom skolen og foreldrene er relatert til brukermedvirkning svarer alle at informasjon er knyttet til brukermedvirkning.

”Jeg tenker at all den informasjon som gis er et ledd i brukermedvirkning på individnivå.”

”Det er jo en forutsetning. Du må jo vite hva du skal ha noen mening om.”

Det ligger en implisitt forståelse av at informasjon er relatert til brukermedvirkning. Men det er klart at det er forskjell på et orienteringsskriv og en invitasjon til deltagelse i realiseringen av skolens formål.

Kriteriene for viktig informasjon samsvarer ganske godt med føringene i læreplanverket, og de ulike nivåer i samarbeidet mellom hjem og skole (Nordahl 2007;28), hvor det første nivået er informasjons utveksling mellom skole og hjem.

Det neste nivået er dialogen og mulighetene til å få til en reell dialog mellom skole og hjem.

På spørsmål om hva de legger i begrepet **dialog** bruker de fleste skolelederne begrepene gjensidig samtale i sine svar.

”To aktive parter som lytter og finner en løsning sammen.”

I begrepet dialog ligger det også andre forutsetninger, som likeverd og gjensidighet, som må være tilstede for at det virkelig skal bli en dialog. For å få til likeverd er det viktig at skolens ansatte og foreldrene behandler hverandre på en respektfull måte som gjør at de får tillit til at begge parter ønsker et reelt og gjensidig samarbeid.

”Jeg tror brukermedvirkning for den enkelte handler om å få mulighet til å komme med synspunkter når man har behov for det og bli hørt og tatt på alvor.”

I hvilken grad dialogen mellom foreldre og skole er relatert til brukermedvirkning så svarer alle at dialogen er viktig som en forutsetning for brukermedvirkning.

”Det meste handler om det”

I undersøkelser foretatt av Nordahl (Nordahl, 2007;66) viser det seg at det bare er 22,3 % av foreldrene som opplever at de ofte diskuterer med læreren måten det undervises på og hva elevene lærer, og 32,1% er med på diskusjoner om barnets sosiale utvikling.

På hvilken måte foregår så den gjensidige og likeverdige dialogen? Forekommer det en reell dialog? Dersom tallene fra Nordahls undersøkelse legges til grunn så er det rimelig å tro at det ikke foregår en dialog basert på likeverd og gjensidighet, og at dialogen i liten grad handler om undervisningsmåter og læring. Er det slik at skolen i for liten grad legger opp til en dialog om undervisningsmåter og læring?

3.5 Hvor foregår brukermedvirkning?

Brukermedvirkning foregår som oftest på skolens arena, for det er svært sjelden at samtaler mellom hjem og skole foregår hjemme hos eleven. Det er tradisjonell praksis at alle samtaler om elever foregår på skolen eller pr. telefon.

3.5.1 Formelle og uformelle arenaer

”Brukermedvirkning er jo på mange ulike nivåer”.

Jeg vil tro en slik mening betyr at brukermedvirkning foregår i samhandling mellom ulike aktører og på formelle og uformelle arenaer.

Jeg har laget et helt bevisst skille mellom de formelle og de uformelle arenaene i innsamling av empiri. De formelle arenaene tar seg av fellesskapets behov, mens de uformelle arenaene tar seg av de individuelle behovene brukerne har. Det kan imidlertid foregå mye brukermedvirkning på de uformelle arenaene som ivaretar fellesskapets behov og omvendt. Foreldresamtaler er et eksempel en formell arena som ivaretar den enkelte elevs individuelle behov. Det betyr at en inndeling i brukermedvirkning på formelle og uformelle arenaer kanskje er litt lite presis, i alle fall er det behov for en ytterligere analyse av arenaene.

En annen og mer nyansert inndeling av formelle og uformelle arenaer kan gjøres ved å dele det formelle samarbeidet inn i det representative samarbeidet (FAU, Foreldrenes arbeidsutvalg og SU, samarbeidsutvalget) og det direkte samarbeidet

(møtet mellom lærer og foreldre) (Nordahl, 2008;32). Det foregår både formelle og uformelle samarbeidsformer (brukermedvirkning) i det direkte samarbeidet. Et slikt samarbeid kan dekke både fellesskapets behov (klassen), og eleven og foreldrenes individuelle behov.

De formelle arenaene er arenaer forankret i opplæringslovens § 11 (Organ for brukarmedverknad i skolen) og §9a(Elevane sitt skolemiljø). Hvor brukerorganene som kjent skal ivareta de formelle og kollektive arenaene: skolen som helhet og klassen.

Jeg mener en inndeling av arenaene på skole, klasse og elevnivå gir en god oversikt over hvor både formell og uformell brukermedvirkning skal foregå. Denne inndelingen er også hensiktsmessig når jeg skal drøfte skoleledernes erfaringer med brukermedvirkning senere i drøftingskapitlet.

En organisatorisk strukturering av brukermedvirkning mellom foreldre og skole:

Områder	Formelle arenaer, i henhold til opplæringsloven §11 og 9A	Brukermedvirkning mellom
Grunnskole		
Skolenivå	Samarbeidsutvalget (SU) Skolemiljøutvalget (SMU) Foreldrenesarbeidsutvalg(FAU) valgt av foreldrerådet.	Foreldrerepresentanter, og skolens ledelse
Klassenivå	Foreldremøter	Klassekontakter og kontaktlærere Klassekontakter representerer foreldrene i klassen
Elevnivå	Foreldresamtaler	Foreldre og kontaktlæreren til den enkelte elev.

3.5.1.1 På skolenivå

Skolelederne svarer likt når det gjelder formaliseringsgrader og rutiner som gjelder de formelle arenaene og som er nedfelt i Opplæringsloven § 9a og 11. Skoleledernes svar viser at alle skolene oppfyller lovens krav når det gjelder organ for

brukermedvirkning fordi skolene har opprettet FAU (Foreldrenes Arbeidsutvalg),SU(samarbeidsutvalget) og SMU(Skolemiljø utvalg)

Alle skolelederne mener at FAU, SU og SMU er møteplasser til dialog mellom foreldrene og skolen.

3.5.1.2 På klassenivå:

Alle skolelederne svarer at det gjennomføres to foreldremøter i året. De aller fleste skolelederne mener at det skal være et likeverdig samarbeide mellom lærere og klassekontakter i forkant av foreldremøtet.

3.5.1.3 På elevnivå:

Når det gjelder standarder på antall møter og tid til hver enkelt elev på utviklingssamtalene(foreldresamtalene), følger alle skolene det som er nedfelt i opplæringsloven(Forskrift til Opplæringsloven §§3-1). Minimum to utviklingssamtaler i året av minst 30 minutters varighet.

Betyr det at på de skolene der skolelederne følger de kravene som er nedfelt i opplæringsloven, er det en høy grad av brukermedvirkning som ivaretar både fellesskapets behov og de individuelle behovene foreldre(og elever) har?

Er det slik at når skolene har arenaene så vil det automatisk føre til at det er gode forutsetninger for brukermedvirkning?

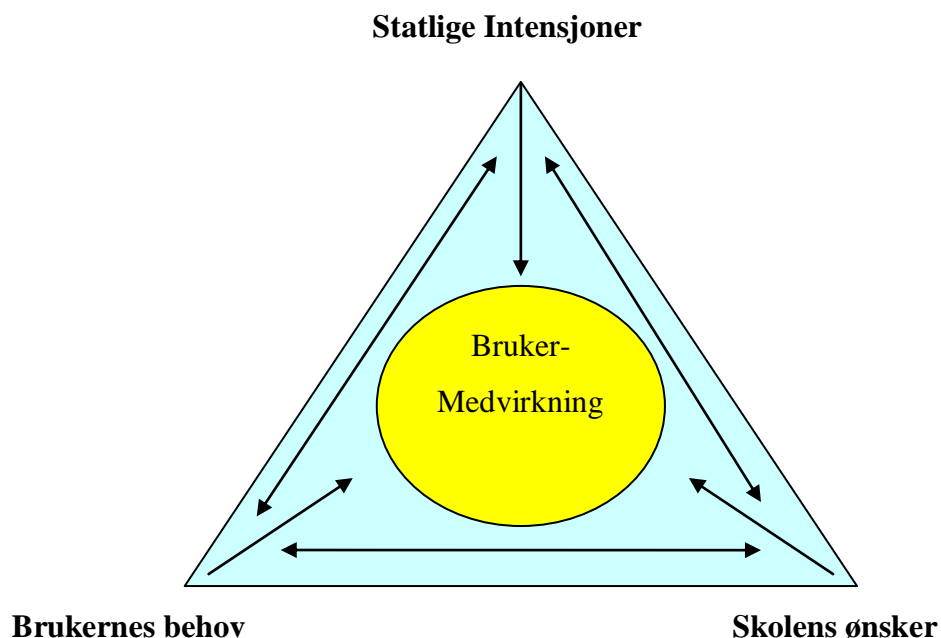
I teorien vil det være slik at alt er lagt til rette for at det skal være gode forutsetninger for brukermedvirkning, men hvordan ser verden egentlig ut?

3.6 Hvilke erfaringer har skolelederne med brukermedvirkning?

” Skolen er ikke livet, og livet innretter seg ikke etter skolen, det er skolen som skal innrette seg etter livet.” Karen Blixen

Dette sitatet av Karen Blixen inneholder et av skolens mange dilemmaer, og som kanskje illustrerer skoleledernes erfaringer med brukermedvirkning i skolen. Skolen skal være brukervennlig og ivareta den enkelte elev og foreldres behov og endre praksis etter brukernes behov, samtidig som skolen skal være profesjonell og vite hva som faglig er best for den enkelte elev. Skolen har ansvar og forpliktelser til å legge til rette, lytte til og respektere foreldrenes meninger, og å legge til rette for en reell medvirkning mellom skolens aktører. Skolens lærere og ledelse skal være

målfokusert på her og nå situasjon, og fremtidsorientert. Skolen skal ta vare på kulturarven og ta opp i seg det nye "livet" både i forhold til skolens fellesskap og den enkelte elev.

Modellen skal illustrere forholdet mellom statlige intensjoner, brukernes behov og skolens ønsker når det gjelder brukermedvirkning.

De statlige intensjonene prøver å gjenspeile "livet" og brukernes behov, men er det slik at intensjoner og teorier om brukermedvirkning er dekkende for hva brukernes behov er? Er brukerne så opptatt av medvirkning som myndighetene ønsker?

Er det slik at skolen slipper brukerne til? Hvilke områder åpner skolen opp for brukermedvirkning på? Er det slik at foreldrene ønsker å medvirke mer enn de gjør?

Hvordan oppleves "livet" og hvilke erfaringer har skolelederne med brukermedvirkning ved de skolene der de er rektor?

Skolelederne er delt i tilbakemeldingen når det gjelder hvilke erfaringer de har med brukermedvirkning på egen skole. Svarene viser at både erfaringene med brukermedvirkning og foreldre engasjementet er ulik på de enkelte skolene. Noen skoler sliter med forelderengasjementet, mens andre synes det er mange engasjerte og positive foreldre. Inntrykket av at skolelederne opplever en variasjon i foreldrenes engasjement og at det ikke alltid er udelt positivt, støttes bla. av de undersøkelsene Thomas Nordahl har foretatt som også mener at samarbeidet mellom hjem og skole

har et noe negativt preg, og at ”det er en stor avstand mellom idealer og realiteter i samarbeidet mellom hjem og skole”

(Nordahl,(2007); 51)

3.6.1 Hvilke erfaringer har skolelederne med brukermedvirkning på de formelle arenaene?

Til hjelp i drøftingen på hvilke erfaringer skolelederne har med brukermedvirkning på de formelle arenaene, bruker jeg strukturen med å dele inn arenaene på skole, klasse og elevnivå, samt det representative og det direkte samarbeidet (Nordahl, 2007;31–32)

Områder Grunnskole loven (1969)	Formelle arenaer, i henhold til opplæringsloven §11 og 9a	Uformelle arenaer og andre samhandlings kanaler (til dialog og informasjon)
Skolenivå	<u>Det representative samarbeidet:</u> Samarbeidsutvalget (SU) Skolemiljøutvalget (SMU) Foreldrenes arbeidsutvalg (FAU)	Rektorbrev Månedsbrev Møter med FAU leder og rektor. Skolens hjemmeside
Klassenivå	<u>Det direkte samarbeidet:</u> Foreldremøter	Samarbeidsmøter, kontaktlærer og klassekontakter. Ukebrev Fronter
Elevnivå	<u>Det direkte samarbeidet:</u> Foreldresamtaler	Ukebrev, fronter Sms, mail, telefon Samtaler klassekontakter og foreldre Samtaler foreldre og rektor.

Samlet sett kan det virke som om engasjementet generelt oppleves som blandet og varierende på de formelle arenaene.

”Både og, vi sliter tydeligvis med et engasjement.”

Det kan i undersøkelsen virke som om det er et større forelderengasjement på elev- og klassenivå enn det er på skolenivå.

Skoleledernes svar er likevel ikke like entydige på skolenivå. Antall respondenter er for få til at svarene kan kvantifiseres, men det er interessant å legge merke til at det er et sprik i svarene.

Noen mener foreldrenes engasjement i FAU og SU er lite, mens andre karakteriserer det som stort. En av grunnene til at engasjementet varierer kan være at det på noen skoler er et stort engasjement rundt eks. skolenedleggelse, mens det på skoler med mindre engasjement ikke har tilsvarende saker som engasjerer foreldrene.

På spørsmål om de ulike arenaene ivaretar brukermedvirkning, viser svarene at skolelederne ikke er samstemte når det gjelder om FAU og SU ivaretar brukermedvirkning.

”Kanskje mest FAU, ikke SU”.

Hva er det som gjør at noen opplever FAU og SU som gode arenaer for brukermedvirkning, men andre mener tvert imot?

Skolelederne peker på ulike interessante årsaksforklaringer i sine svar.

Når skolene har SU som brukerorgan, hva er det da som gjør at det ikke sees på som en stor betydning for brukermedvirkning? To skoleledere hevder at SU ikke ivaretar den rollen som brukerorgan det er ment å være. Noen av rektorene hevder at sakslisten til SU består hovedsakelig av informative saker. Det er ofte rektor som informerer om blant annet overordnede planer, regnskap, budsjettarbeid, resultater fra brukerundersøkelser og nasjonale – prøver. En sak som er viktig for både SU og FAU og som nevnes av flere av skolelederne er skolenedleggelse. Det er mulig at undersøkelsen ble foretatt på et tidspunkt da skolenedleggelse og vanskelig kommuneøkonomi har overskygget de mindre trivielle sakene slik at fokuset på de andre sakene har vært mindre fra FAU og SU i denne perioden.

Det kan også være SU`s mandat som ikke ivaretar brukermedvirkning som en forklaring på hvorfor Su ikke i tilstrekkelig grad ivaretar brukermedvirkning. SU er skolens øverste organ som har rett til å uttale seg om de aller fleste saker som gjelder den enkelte skolen (jfr. Opplæringslovens § 11-1).

Medlemmene i SU har kun uttalerett i alle saker, og ingen beslutningsmyndighet. Det betyr at rektor kan fatte vedtak på tvers av det SU mener, og den reelle

medvirkningen kan derfor oppleves som liten. Motivasjonen fra foreldrene til å sette seg inni kompliserte saker blir derfor lav for de har ingen reell beslutningsmyndighet.

”Har ingen hensikt, blir et liksom demokrati.”

I undersøkelsen kom det frem at skolelederne var seg bevisst utfordringene med å ta alle innspill på alvor og *”ikke bare overkjøres slik at skolen vet best i alle saker”*.

”De må oppleve at det betyr noen ting.”

Jeg håper og tror at skolelederne i denne undersøkelsen kan være representative for de fleste rektorer i Norge da de alle sammen hevder at det er viktig å være åpne og lytte til foreldrene.

3.6.2 Hvilke erfaringer har skolelederne med FAU som et brukermedvirkningsorgan?

Alle skoler skal ha et FAU (Foreldrenes Arbeidsutvalg) som skal ivareta foreldrenes fellesinteresser i forhold til opplæringstilbudet på skolen. Mandatet til FAU er bredt og favner om mye av det som foregår på skolen (Nordahl, 2007;166). FAU er helt sentral i informasjonsutvekslingen og dialogen mellom skolen og klassekontaktene. FAU skal forholde seg til både pedagogiske forhold og andre forhold som angår skolen, og for å kunne ha en innflytelse på skolen bør FAU leder også ha en dialog med skolens ledelse.

Skoleledernes erfaringer er som sagt delte og de er opptatt av ulike sider ved FAU's rolle som et brukermedvirkningsorgan.

”Brukermedvirkning på skolens fellesskap ikke er egnet for en så stor gruppe som vi har.”

I undersøkelsen kom det tydelig frem at skolelederne har ulike syn på FAU som brukerorgan, og det var flere som var opptatt av hvilke begrensinger FAU har for å kunne representere et stort skolefellesskap.

Foreldrenes interesser og behov er sprikende, og på skoler med elever fra 1.-10 klasse, eller på skoler med mange minoritetsspråklige kan det være en utfordring å ivareta alle foreldrene behov.

Noen skoleledere er også opptatt av at ikke alle klassekontakter er seg bevisst den rollen de har som klassekontakter og som representanter i FAU. Skolelederne har erfaringer med at forelderrepresentanter har egne agendaer i FAU, og dette oppleves som en utfordring.

”man har jo noen engasjerte personer som er der, men hvilken grad de representerer fellesskapet i de sammenhengene?”

I undersøkelsen kommer det frem i enkelte av intervjuene at rektorene tror at grunnen til ulike erfaringer med de formelle brukerorganene og ulikt forelderengasjement kan skyldes foreldrenes travelhet. Småbarnsfamilier opplever tidsklemmen, og det er travle hverdager når både mor og far arbeider fulle dager (ofte med lang reisevei).

Flere av rektorene mener likevel det er viktig at FAU, SU og SMU eksisterer som brukerorgan som arenaer for foreldrene. Flere tror også at om foreldrene har saker de synes det er viktig å si noe om, så brukes arenaene.

”Viktig å ha foraene, og opprettholde foraene for å ha en god dialog , for å ha noe å gå til om det skulle bli vanskelig” og ” De vet at de har arenaene og så kan de bruke den om de føler at noe er veldig viktig for dem”

”Utrolig og veldig få henvendelser som går på ting man er misfornøyd med”

Svarene kan tolkes i retning av at det store flertallet foreldre er fornøyd med skolen, den måten den drives på og de har barn som trives i skolen.

Foreldreundersøkelsen til Beck og Vestre (Beck og Vestre, 2008;29) støtter langt på vei denne tolkningen. Barna trives stort sett på skolen, og de har et godt forhold til sine lærere. Elevundersøkelsen (brukerundersøkelse fra utdanningsdirektoratet) viser også en stor grad av trivsel blant elevene.

3.6.3 Hvilke erfaringer har skolelederne med foreldremøtene som arena for brukervedvirkning?

Foreldremøtene skal være et formelt, kollektivt møtested mellom foreldre og skolen. På foreldremøtet skal foreldre og lærere møtes for å gi informasjon og drøfte saker som gjelder hele klassen eller gruppen.

Det var interessant å undersøke på hvilken måte foreldremøtet ivaretar brukervedvirkning.

”Det er mange, veldig mange positive foreldre, og så varierer det fra klasse til klasse.”

Hvilke forhold er viktige for at foreldremøtet er en arena for brukervedvirkning?

Alle rektorene hevder at det er en forutsetning at klassekontakter og kontaktlærere samarbeider om innholdet på foreldremøtene, likevel er det noen rektorer som ikke er helt sikre på kvaliteten på dette samarbeidet, og om møtene foregår på den måten de skal.

De mener også at rollen til klassekontaktene når det gjelder planlegging og gjennomføring av foreldremøter er variabel. Klassekontaktene kan ha en sentral rolle, men ofte er det kontaktlærerne som planlegger og gjennomfører møtene.

”Den tror jeg er variabel, det er jo personavhengig, noen er veldig aktive.”

Faktorer som personavhengighet og motivasjon gis som årsaker til at samarbeidet varierer. Det er interessant å finne ut hvilke muligheten foreldrene har for å kunne ta opp saker som foreldregruppen synes er viktige. På spørsmål om hvem som bestemmer hvilke saker som skal tas opp på foreldremøtet svarer rektorene at det er som oftest skolen som legger føringer på innholdet på foreldremøtene.

Statistikk over foreldrenes deltagelse og utbytte på foreldremøter i løpet av et skoleår.(Beck & Vestre, 2008;41 og 42)

DELTAGELSE	
Ikke deltatt	2 %
0-1 møter	18 %
2 møter	67 %
3 eller flere møter	15 %

Det kommer frem av tallene at foreldrenes oppslutning på foreldremøtene er ganske god, og tilsvarende resultater har Thomas Nordahl kommet frem til i sine undersøkelser.

UTBYTTE	
Dårlig	6 %
Både og	53 %
Godt utbytte	41 %

Når det gjelder foreldrenes utbytte av foreldremøtene stemmer det ganske godt med de funnene jeg har gjort i min undersøkelse. Skolelederne mener at foreldre og lærere skal samarbeide om foreldremøtet, men likevel foregår samarbeidet for en god del på skolens premisser.

Skolen og klassekontaktene skal samarbeide om innholdet på foreldremøtet, men når det stort sett er skolen som bestemmer hvilke saker som skal tas opp, virker det som om foreldrenes behov ikke tas med i betraktning.

Når skolelederne vurderer om foreldremøtet ivaretar brukervedvirkning, er det en viss enighet om at ” *Det kan nok ha større potensial.* ”

Meningene samsvarer godt med de funn Beck & Vestre i sin undersøkelse fant på foreldrenes utbytte av foreldremøtene.

Når 41 % mener de har godt utbytte av foreldremøtet og hele 53 % har verken godt eller dårlig utbytte av foreldremøtet, er ikke møtet en veldig god arena for brukervedvirkning.

Hva skal til for å gjøre foreldremøtet til en bedre arena for brukervedvirkning på den kollektive arenaen?

Dette er en utfordring skolen og foreldrene må løse sammen i en aktiv dialog, for det finnes mange tiltak og praktiske løsninger som kan bedre foreldrenes utbytte av foreldremøtene på skolen.

I datamaterialet kom det frem at noen skoler har utarbeidet rutiner som ivaretar foreldrenes ønsker om innhold på foreldremøtene. På noen skoler er det organisert slik at det hver høst lages et årshjul for samarbeidet. En annen skole organiserer det slik at foreldremøte om høsten er skolens møte, og foreldremøte om våren er foreldrene sitt møte. Når de kollektive arenaene i tilstrekkelig grad kanskje ikke ivaretar brukervedvirkning, er det betimelig å spørre hvilken arena som ivaretar brukervedvirkning på en bedre måte.

3.6.4 Hvilke erfaringer har skolelederne med foreldresamtalen/ utviklingssamtalen som arena for brukervedvirkning?

De fleste rektorene mener at brukervedvirkning foregår best i den direkte relasjonen mellom hjemmene og skolen.

”Det vi er veldig nøye på er å ha brukervedvirkning på individnivå.”

”Har brukervedvirkning kun på individnivå”

Alle skolelederne mener at utviklingssamtalene inneholder forhold knyttet til elevenes faglig og sosialutvikling. Det brukes flere betegnelser på møtet mellom lærer, elev og foreldre. Tidligere var det vanlig å kalle dette møtet for konferansetime, men i dagens terminologi kalles møtet for utviklingssamtale. I avhandlingen brukes ordene utviklingssamtale og foreldresamtale.

Statistikk over foreldrenes deltagelse og utbytte på konferansetimer i løpet av et skoleår(Beck&Vestre,2008;41 og 42)

DELTAGELSE	
0-1 møter	11%
2 møter	82%
3 eller flere møter	7%

Det kommer frem av tallene at foreldrenes oppslutning på foreldresamtalene er ganske god, og at de aller fleste foreldre deltar på møtene hvert år. I avhandlingens data kommer det frem at innholdet på foreldresamtalene er knyttet til elevenes faglige og sosiale utvikling.

UTBYTTE	
Dårlig	2%
Både og	22%
Godt utbytte	76%

På spørsmål om utviklingssamtaler er arenaen for brukermedvirkning, er alle rektorene enige i at dette er arenaen for brukermedvirkning.

”Det tror jeg, tror faktisk det er den aller viktigste arenaen.”

”Det er det ikke noe tvil om, og det er her du skal ha brukermedvirkning”

”Jeg håper og tror det. Det er sikkert varierende det også, men det har vi jobbet mye med.”

Skoleledernes meninger om foreldresamtalen ivaretar brukermedvirkning, samsvarer godt med resultatet fra undersøkelsen til Beck & Vestre. Kun 2 % av foreldrene opplevde at de hadde et dårlig utbytte av foreldresamtalen, men det var bare 76 % som mente de hadde et godt utbytte av samtalen. Jeg mener at den prosenten burde vært høyere for at foreldresamtalen skal kunne ivareta den enkelte brukerens behov.

Det er bare 2/3 som i realiteten har et godt utbytte av å snakke med skolen om egne barns faglig og sosial utvikling.

Hva er det som gjør at 1/3 har et ”både og utbytte” og et ”dårlig utbytte” av foreldersamtalen på tross av at skolelederne mener at dette er arenaen for brukermedvirkning?

De viktigste sakene det snakkes om er faglig og sosialt utbytte av opplæringen. Dette er saker i forhold til skolens mandat og som burde være viktige for foreldrene. På spørsmål om hvem som bestemmer hvilke saker som skal tas opp på foreldersamtalene, viser flertallet i svarene fra skolelederne at det stort sett er skolen. Dette kan bety at foreldrene slipper for lite til med sine egne meninger og synspunkter, og skolen (lærerne) ser trolig på denne samtalen som en ren informasjonskanal og ikke et møte for dialog.

Hvordan kan foreldersamtalene være et godt redskap for brukermedvirkning dersom det stort sett er skolen som eier sakslista? Det er et viktig spørsmål i forhold til brukermedvirkning, og det er vel viktig og riktig at skolen ikke skal ha enerett på sakslisten til en foreldresamtale.

I datamaterialet mener en skoleleder at ansvaret for foreldersamtalen er tresidig. Foreldre, elever og lærere må vite hva som skal tas opp på foreldremøtene.

En skole har et godt fungerende system på elevsamtaler, derfor vet eleven hva som skal tas opp med foreldrene på foreldresamtalen. En annen skole har jobbet systematisk med å sende ut skjemaer til foreldrene i forkant, noe som gjør at foreldrene vet hvilke temaer som læreren ønsker å s i noe om på foreldresamtalen. På en tredje skole har foreldersamtalene vært et tema mellom skolen og FAU, og der har skolen lyttet til ønskene fra FAU og endret på rutinene i forbindelse med foreldersamtalene, slik at samtalene er mer i tråd med foreldrenes ønsker.

På spørsmålet om et er de formelle eller uformelle arenaene som ivaretar brukermedvirkning best, er svarene igjen delte. Og noen synes det er ” *Vanskelig å sette de formelle og uformelle arenaene opp mot hverandre.* ” for ” *De formelle er en mal, og de uformelle er mer nærmere deg, og ditt og det som er viktig for deg,* ” mens noen rektorer er helt klare i sin oppfatning av at ” *De uformelle på individnivå.* ”

3.6.5 Brukermedvirkning og demokratiet

”Med rom for alle – og med blick for den enkelte”.

Dette er visjonen eller slagordet til flere skoler i Norge. Med slagordet menes at skolens fellesskap er viktig, og innenfor fellesskapet skal det være et våkent blick for den enkelte elev. Kanskje slagordet nå for tiden passer best slik: Med rom for den enkelte og blick for alle, der den enkelte er viktigere enn fellesskapet.

Flere av rektorene er opptatt av den innflytelsen en utstrakt bruk av brukermedvirkning har på det demokratiske systemet.

”alle skal liksom si noe om det som vedkommer en selv”

I undersøkelsen er et mindretall av skolelederne opptatt av brukermedvirkning som ikke ivaretar demokratiets grunnleggende idé, fordi lokalpolitikere mister sin handlekraft og ikke klarer å ta beslutninger i viktige saker.

”Nå blir det sildret ut til at det blir ekstremt mange mennesker som til enhver tid skal ha medvirkning og medbruke og medbestemme at det bare vannes totalt ut og vi bare mister demokratiets grunnleggende idé.”

Resultatene fra foreldreaksjoner mot skolenedleggelse og innskrenkinger er viktige, men erfaringer har vist at det blir vanskelig for politikere å fatte vedtak til fellesskapets beste når sterke foreldregrupper ruster seg til aksjon.

”Jeg er ekstremt oppgitt over fakkeltogene.” ”Dersom man bøyer seg for fakkeldemokratiet hele tiden så har vi ikke noe demokrati.”

Skolen og foreldrenes ansvarsområder er som kjent ikke tydelige, og dette skaper uklarheter og kanskje urealistiske forventninger mellom brukerne og skolen både på den kollektive og individuelle arenaen.

3.6.6 Brukermedvirkning og brukernes forventninger til hverandre

Jeg hevder at uklarheter og uklare forventninger er suksessoppskriften til et vanskelig samarbeidsforhold lokalt på den enkelte skole. En måte å forstå og å operasjonalisere departementets ønsker på må være å avklare aktørenes forventninger til hverandre.

På spørsmål om foreldrene vet hva skolen forventer av dem, mener 4 av 6 rektorer at foreldrene vet det.

”Vi har vært tydelige på forventninger”

Andre rektorer mener at *” Vi kan bli tydeligere, men noe vet de”*

På spørsmål om skolen vet hva foreldrene forventer av den så er ikke rektorene like tydelige i sine uttalelser.

På 4 av 6 skoler har det vært gjennomført en prosess med en avklaring av forventninger til hverandre. Det er i stor grad FAU og SU som brukerorgan som har vært involvert som representanter fra foreldrene. Skolen og foreldrenes forventninger til hverandre er også tatt på klasseforeldremøter.

Skolelederne er stort sett enige (med et unntak) om at en avklaring av forventninger er relatert til og en forutsetning for brukermedvirkning.

”Det er viktig.” ”Nødvendig at alle vet hvor vi har hverandre, og hva vi kan vente av hverandre.”

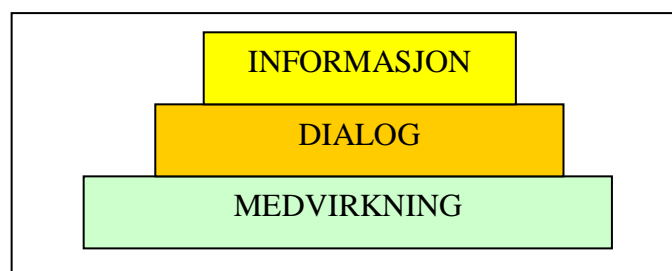
I en undersøkelse mente 42 % av foreldrene at de var usikre på hva skolen forventet av dem (Nordahl, 2007;67), samtidig som lærerne var tydelige på hvilke forventninger de hadde til foreldrene.

Dersom funn i avhandlingens datamateriale sammenholdes med undersøkelsen til Nordahl, kan det virke som om rektorene tror de er tydelige på forventninger uten at alle foreldrene opplever det slik.

Det kan virke som om en tydeliggjøring og en åpen debatt om foreldrenes forventninger til skolen og skolens forventninger til foreldrene, er en forutsetning for å få til de gode samarbeidsformene og brukemedvirkning, som skolen og hjemmene trenger til beste for elevenes faglige og sosiale utvikling.

3.6.7 Brukernes mulighet til reell medvirkning

Det nederste nivået i Thomas Nordahls nivåinndeling av brukermedvirkning finner vi medvirkning. På hvilke områder og i hvilken grad av reell medvirkning ønsker skolen og foreldrene?

På spørsmålet om foreldrene er opptatt av medvirkning er det store forskjeller i svarene fra skolelederne.

”Nei, de er ikke det.”

”Både og. Det er litt sånn dersom det er saker hvor de føler at de har noe å si, da er det viktig.”

Flertallet mener at foreldrene er opptatt av medvirkning i forhold til eget barn, og å bli hørt i forhold til eget barn, og utover det er foreldrene ”Ikke kjempe opptatt av medvirkning”. Igjen ser vi at skolelederne opplever foreldrenes fokus på den individuelle arenaen.

På spørsmål om på hvilke områder foreldrene burde hatt større medvirkning på, svarer flertallet av skolelederne at engasjementet kunne vært større på systemnivå og på det kollektive.

”Kunne hatt mer ansvar og medvirkning i forhold til det kollektive.”

Skolelederne savner et mer kollektivt ansvar og medvirkning fra foreldrene, men er det slik at skolen legger til rette for reell medvirkning på de kollektive arenaene? Drøftingen at formelle kollektive brukerorganene ikke ivaretar brukermidvirkning på en tilstrekkelig måte.

I avhandlingens datainnsamling er det enkelt å få et generelt inntrykk av at skolelederne mener foreldrene ikke ønsker mer medvirkning enn det de allerede har.

Andre undersøkelser

(Nordahl, 2007;66) viser at så mange som 83 % av foreldrene mener de ikke har medbestemmelse eller innflytelse på undervisningen. Det kommer ikke klart frem av undersøkelsens om disse 83% ønsker mer innflytelse.

”Dersom de føler at ting går greit så er de ikke opptatt av det.”

Erfaring viser at mange foreldre holder seg i bakgrunnen når de er fornøyde med skolen, og at de først engasjerer seg når de opplever at ting burde vært gjort annerledes.

Det var et ønske å finne ut om den medvirkningen som foregår i praksisfeltet, kan relateres til brukermidvirkning. Noen av skolelederne syntes dette var et uklart og vanskelig spørsmål.

Medvirkning i praksis skal jo være brukermedvirkning, men er det en reell medvirkning som foregår i praksisfeltet?

”Foreldre og elever hevder at de ikke har påvirkning. Vi prøver å legge til rette men ønsker de å gripe det?”

”De kommer ikke med tilbakemeldinger. De tar ikke ballene.”

Det virker som om det er store uklarheter og mangel på dialog mellom foreldre og skolen om hvilke områder foreldrene skal ha medvirkning på, og i hvilken grad foreldrene skal ha medvirkning.

Kristen Dahlby fra forskningsstiftelsen IMTEC har rangert brukermedvirkning i ulike nivåer.

Jeg har forsøkt å tilpasse en nivåinndeling av brukermedvirkning (Dahlby, 2003;10) til å analysere samarbeidsformene mellom hjem og skole.

Nivå 1. Brukerperspektivet. *”Å ha et brukerperspektiv behøver ikke bety at brukerne aktivt blir involvert i utvikling og kvalitetssikring av tjenesten”*. Dette nivået samsvarer med det tradisjonelle skolehjem samarbeidet som har foregått i flere tiår i Norsk skole. Det er skolen som har sakene og arenaene.

Nivå 2. Brukere som informanter. Dette er et nivå nærmere brukermedvirkning. *”brukerne blir spurt om tjenestens kvalitet og omfang”*. Brukerne er informanter og legitimiteten er formalisert gjennom opplæringsloven og kommunenes generelle styringsdokumenter ofte basert på et målstyringskonsept. Foreldrene informerer skolen og kommunen gjennom ulike brukerundersøkelser. Kommunene får også kvalitativ informasjon via GSI tall og Kostra tall.

På dette nivået er det fortsatt skolen som har arenaene og det er myndighetene i form av utdanningsdirektoratet som lager brukerundersøkelser og som da bestemmer hva det spørres etter.

Nivå 3. Brukere og tjenesteyting i en aktiv dialog. På dette nivået er brukere og skolen i aktiv dialog om tjenestens kvalitet og omfang. Dialogen er likeverdig og

gjensidig." nivået representerer et viktig sprang i forhold til de to foregående nivåer, fordi tjenestens eiere og profesjoner faktisk avgir makt til tjenestens brukere". En tolkning av Læreplanverket for Kunnskapsløftet vil være å hevde at det er på dette nivået skolemyndighetene ønsker at en brukermedvirkning skal være. Det er fra dette nivået begreper som medvirkning, medansvar og medbestemmelse befinner seg. Denne inndelingen samsvarer godt med den inndelingen også Nordahl har foretatt når det gjelder begrepene informasjon, dialog og medvirkning.

Nivå 4. Brukerstyring, " brukerne har overtatt makten". Innenfor offentlig forvaltning så kan det foregå innenfor visse rammer. Opplæringslovens § 11 som omhandler Samarbeids Utvalget(SU) åpner for at kan defineres som skolens driftsstyrer, og både driftsstyrte skoler og forelderdrivne skoler finnes.

Nivå 5. Frie valg. På dette nivået kan brukeren velge fritt mellom tjenesteytere. Det heter seg at det er fritt skolevalg i Norge, og det praktiseres i de ulike kommunene. Det er ofte ikke vanskelig å få til skolebytte mellom offentlige skoler uansett årsak, og det er også åpnet for ulike friskoler i Norge i dag.

Brukermedvirkningsbegrepet operasjonalisert til skolen som arena, med foreldre som brukere. (Rapport fra IMTEC, Kristen Dahlby) tilpasset til brukermedvirkning i skolen.

Nivå av Bruker-medvirkning	Begreper	Formalisert gjennom	Kommer til uttrykk som, eller Operasjonalisert som
1.Laveste nivå:	Bruker Perspektivet	Grunnskoleloven	Tradisjonelt skole-hjem samarbeid.
2.Nest laveste nivå	Brukere som informanter INFORMASJON	Opplæringsloven Mål og resultatstyring kommunenes styringsdokumenter	Brukerundersøkelser Foreldre og elevundersøkelsen Kostratall GSI-tallene
3.	Brukere og tjenesteyting i en aktiv dialog DIALOG	Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Opplæringsloven § 11	Skole-miljøutvalget Samarbeidsutvalget.
4.Nest øverste nivå.	Brukerstyring MEDVIRKNING	Opplæringsloven § 11 Læringsplakaten(skolens samfunnskontrakt)	Driftsstyrer Foreldrestyrte skoler
5.Øverste nivå	Frie valg		Frie skolevalg gjelder både grunnskoler og VGS.

Hvilket nivå passer til de kriteriene funnene i den empiriske undersøkelsen viser? Om det er riktig å klassifisere de funnene empirien viser i en slik nivådeling vil det kanskje være uenighet om. Det er kanskje viktigere at skolelederne bruker modellen til å analysere skolens egen praksis av brukermedvirkning.

Likevel viser funnene at den reelle brukermedvirkningen i praksis kanskje ikke kommer helt opp på nivå 4. De samlede resultatene fra de ulike andre undersøkelsene viser også at graden av en reell dialog på de formelle arenaene heller ikke er stor, slik at jeg drister meg til å hevde at det er mange forhold som tilsier at det nivået som passer best til den generelle praksis som foregår vil i beste fall være et sted mellom nivå 2 og 3. Hvilke kriterier i datamaterialet er kriterier som gir gode forutsetninger

for brukermedvirkning, hvilke kriterier gjør brukermedvirkning mulig og hvilke kriterier gjør brukermedvirkning vanskelig?

4 ANALYSE

4.1 Forutsetninger for Brukermedvirkning

For å kunne komme nærmere mulig svar, analyserer jeg empirien på to ulike måter.

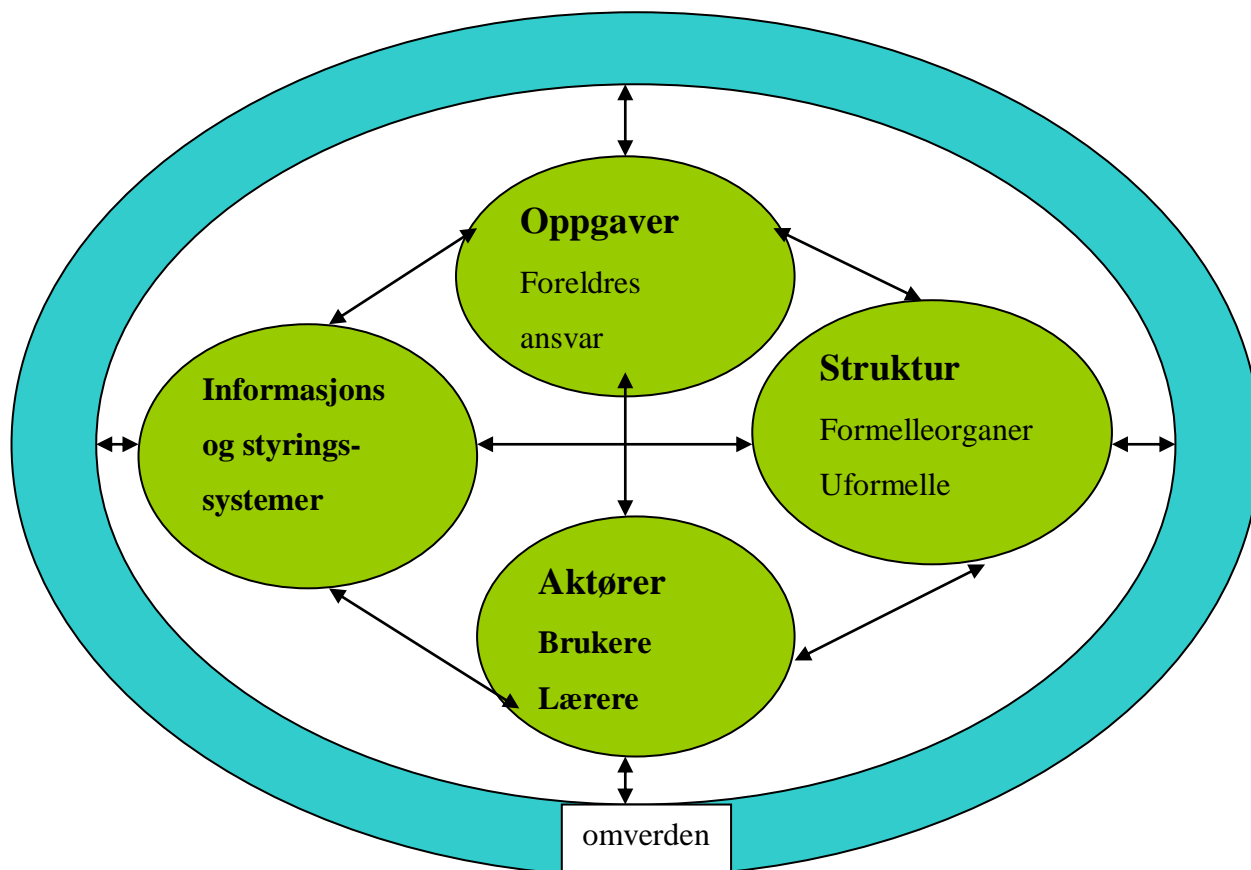
- Først vil jeg bruke teorier fra Ry Nielsen og Morten Ry "Leavitt -ry – modellen som en organisasjonsmodell for å finne brukermedvirkningens forutsetninger, mulige og hemmende faktorer innenfor områder struktur, aktør, områder og informasjon og styringssystemer.
- Dernext vil jeg analysere brukermedvirkning som en organisasjonsoppskrift som reiser i tid og rom og i et symbol - verktøy perspektiv med teorier fra Mary Jo Hatch og Kjell Arne Rørvik

Undersøkelsens empiriske materiale gir både noen direkte forutsetninger for brukermedvirkning, og det kommer også frem kriterier fra rektorene som mer indirekte peker på forutsetninger for brukermedvirkning.

På bakgrunn av innhentet og drøftet empiri og annen litteratur, analyseres forhold innen områder som oppgaver, struktur, aktør og informasjon og styringssystemer, for om mulig finne momenter som kan være med på å forbedre kvaliteten på brukermedvirkning i skolen. Om brukermedvirkning er Mulig kan tolkes som om det er gjennomførbart, overkommelig og realiserbart, mens Ønskelig kan tolkes i retning av hensiktsmessig, formålstjenlig og noe man vil/ ønsker.

4.2 Brukermedvirkningens forutsetninger, mulige og hemmende faktorer, Leavitt-Ry-modellen

Til analysearbeidet bruker jeg teorier fra Ry Nielsen og Morten Ry "Leavitt -ry – modellen"(Ry Nielsen&Ry,2002;17)

Områdene i en organisasjon er Oppgaver (Hva skal det være brukermedvirkning i forhold til), Struktur (hvordan, hvor), Aktører (hvem) og Informasjons- og styringssystemer (hvorfor)

Pilene i modellen illustrerer at alt henger sammen og påvirker hverandre gjensidig. Det teoretiske grunnlaget og funn i datainnsamlingen viser at brukermedvirkning representerer en endring i skolens organisasjon som påvirker alle områdene i modellen.

Omverdenen ligger utenfor organisasjonen og påvirker organisasjonen til endring.

4.2.1 Oppgavene i en brukermedvirkning

Hovedinntrykket fra innsamlet empiri og annen forskning viser at ansvarsområdenes grenser mellom skole og hjem er uklare. Forholdet mellom hva som er skolens mandat og hva som er foreldrenes ansvar flyter mer over i hverandre nå enn det

kanskje var tidligere. En uavklart fordeling av oppgaver virker hemmende brukermedvirkning.

”Det er mange mennesker med mye penger og høye på sjøltillit. Det er ikke sikkert de har kompetanse på all verden”.

Foreldrene bruker kanskje mer tid og krefter på å engasjere seg i sitt eget barns ve og vel enn de gjorde tidligere, slik at engasjementet på de kollektive fellesarenaene blir mindre.

Det sterke fokuset på individets behov i skolen og muligheter i samfunnet generelt, gjør at oppgavefordelingen ikke er like selvsagt som før, og skolen opplever at foreldre er opptatt av og har mange meninger om forhold som tidligere var forbeholdt pedagogene. Omverdenen har hatt en sterk påvirkning når det gjelder endring av skolens mandat og foreldrenes ansvar. Innføring av læreplanverket for kunnskapsløftet førte til at skolens lærere og skoleledelse fikk nye oppgaver og et større lokalt handlingsrom som det har tatt tid å implementere i en organisasjon. Arbeidet med Kunnskapsløftet har vært en grunn til at det kanskje ikke har vært mulig å ha stort nok fokus på brukermedvirkning.

”Vi har det på vent. Vi kan ikke bli flinke på mange områder samtidig”

”Vi har ikke hatt nok fokus på det”

Jeg tror en viktig forutsetning for å få til brukermedvirkning er å tydeliggjøre både skillet og de overlappende områdene mellom foreldrenes ansvarsområde og skolens mandag slik det fremgår i læreplanverket (prinsipper for opplæringen og læringsplakaten) og i Stortingsmelding nr. 31 (2007–2008), kvalitet i skolen; 78. Det vil skape forutsigbarhet og tydelighet, og gjøre brukermedvirkning mer mulig.

4.2.2 Aktørene (foreldre, lærere, skoleledere og skoleledere) i en brukermedvirkning

Aktørene i en brukermedvirkning er som tidligere nevnt gjensidig avhengig av hverandre fordi aktørenes overlappende oppgaver gjør at det er nødvendig med god kommunikasjon.

Omverdenens påvirkning og samfunnets endringer har ført til at de ulike aktørrollene er i endring. Rektorene uttrykker i det empiriske materialet at foreldrenes engasjement er varierende, og at de savner et større engasjement hos foreldrene på de kollektive, formelle arenaene.

Hva er det som gjør at foreldre handler som de gjør? All handling har en hensikt, og også mangel på handling har en hensikt for den aktøren det gjelder. For at aktørene skal handle må de handle ut fra rasjonalitet (fornuftsmessig) (Guneriusen, 2003;212) enten ut fra individenes motiver eller ut fra de kollektive normene.

Tolkning av foreldrenes engasjement i lys av et utvidet rasjonalitetsbegrep vil kanskje vise at dette er en mulig forklaring på hva som hemmer foreldreengasjementet. Foreldre er kanskje ikke like motivert til å engasjere seg innenfor noen områder fordi det ikke har en hensikt, mens det er et større rasjonale innenfor andre områder som de da også engasjerer seg mer i.

En forutsetning for brukermedvirkning vil være å finne de ulike aktørenes rasjonale og så tilrettelegge brukermedvirkningen etter det.

”foreldre deltar av plikt, ikke fordi de brenner for det”

En forutsetning for brukermedvirkning er altså å finne de områdene som aktørene brenner for og som er innenfor de ulike aktørers ansvarsområder og mandater.

Kanskje foreldrene da tar i bruk det handlingsrommet skolelederne mener foreldrene ikke bruker i tilstrekkelig grad?

En faktor som virker hemmende og som gjør brukermedvirkning vanskelig er når aktørene ikke ønsker mer brukermedvirkning.

Funn i datamaterialet kan tyde på at det er flere skoleledere som er skeptiske til å slippe foreldrene til på skolens arenaer med medansvar og medvirkning.

”Ikke noe stort og brennende ønske fra skole Norge om at det skal bli mer innflytelse fra brukerne.”

Dersom det er slik at de ulike aktørene ikke ser det formålstjenlig med en større grad av brukermedvirkning, vil det være vanskelig å oppfylle regjeringens intensjoner om brukermedvirkning.

Hvorvidt de ulike aktørene klarer å åpne opp, og slippe andre til innenfor de områdene de tradisjonelt har hatt suverenitet på, styres kanskje også ut fra en bevisst eller en ubevisst rasjonalitet.

Det er en ujevn maktbalanse i kommunikasjonen mellom skolens aktører og foreldrene som kan virke hemmende på brukermedvirkning. Funn i det empiriske materialet tyder på at det er skolen som oftest er premissleverandører for samarbeidet og kommunikasjonen som foregår.

”Skolen får ofte en sentral rolle”

Dette støttes av andre undersøkelser (Nordahl, 2007;68) som viser at skolen og lærernes makt begrenser foreldrenes deltagelse i skolen. Dette fordi skolen blant annet har makt i forhold til det faglige innholdet og at foreldre har en oppfatning av at skolen vet best uansett. Er forholdet mellom lærere og foreldre preget av likevekt? Mange foreldre har med seg sine egne skoleopplevelser på godt og vondt i møtet med skolen. Dette er nok en hemmende faktor i forhold til å bedre kvaliteten på brukermedvirkningen.

”Brukermedvirkning skal være på en måte som gjør at vi har en ekstrem og åpen kanal for at foreldre og foresatte skal kunne mene noe om hva og når de ønsker det. Men det får være på individ nivå.”

I datamaterialet er det flere skoleledere som mener at brukermedvirkning er personavhengig. Det virker som om en faktor som personavhengighet er med på å gjøre brukermedvirkning mulig eller vanskelig, og som også kan forklare noe av variasjonen i foreldrenes engasjement.

Menneskers ulike personlige positive og negative egenskaper er faktorer som det må tas høyde for. Det stilles imidlertid ulike krav til de ulike aktørrollene. Skolens ansatte skal bestrebe en profesjonalitet som gjør at de må kunne takle alle ulike personligheter i en samarbeidsprosess.

En forutsetning for brukermedvirkning er å gjøre som Statsråd Bård Vegard Solhjell oppfordret til:

” byggje ned tesklane mellom heim og skule”

slik at dei opplever kvarandre som ei gjensidig støtte og ein ressurs i opplæringa til det einskilde barnet”

En forutsetning for brukermedvirkning er å arbeide med kvaliteten på dialogene mellom aktørene og å fokusere på likeverdighet, respekt og gjensidighet i denne dialogen.

4.2.3 Hvilken rolle har så foreldre når det gjelder brukermedvirkning?

Foreldre skal ha en viktig og betydningsfull rolle (personens plass når det gjelder rettigheter og plikter i det sosiale systemet) når det gjelder brukermedvirkning.

I læreplanverket for kunnskapsløftet er som kjent foreldrenes rolle tydeliggjort. Det er slått fast at foreldrene har hovedansvaret for barnas oppdragelse og foreldrene har et medansvar i skolen.

I stortingsmelding nr. 31 (2007-2008), Kvalitet i skolen;78, er det konkretisert hva foreldrenes rolle innebærer:

- Å kjenne til skolens regelverk og bidra til barnas etterfølgelse av dette.
- Å holde seg informert om sine barns skolesituasjon.
- At barna møter forberedt på skolen.
- At barna gjør lekser, men skolen kan ikke forutsette at det gir faglig hjelp hjemme.
- Å gi skolen nødvendig informasjon om forhold ved barna som det er viktig for skolen å kjenne til

På hvilken måte kommuniseres dette ansvaret til foreldrene? Hvem informerer foreldrene om rettigheter og plikter? Har foreldrene kunnskap om innholdet i stortingsmeldingene?

I utgangspunktet skulle stortingsmeldingens konkretisering av forventninger om foreldrenes rolle og eget ansvar i forhold til samarbeidet i skolen kanskje være enkel. Et samarbeid består av flere aktører, og på hvilken måte påvirker aktørene hverandre slik at det praktiseres en brukervedvirkning som er en støtte for elevens læringsresultater?

”Alle barns foreldre er en ressurs for egne barns skolegang som det for skolen og lærerne vil være viktig å utnytte på en best mulig måte” (Nordahl, 2007;60)

4.2.4 Hvilken rolle har læreren når det gjelder brukervedvirkning?

Lærerens rolle har endret seg og lærerens tid brukes til mange andre arbeidsoppgaver i tillegg til kunnskapsformidling.

Den siste læreplanen, Kunnskapsløftet, har gitt skolen store utfordringer med å lage lokale læreplaner. Konkretisere kompetansemål, IKT som en grunnleggende ferdighet og vurdering for læring stiller store krav til lærernes endringskompetanse.

” å være stolt av den jobben du gjør og stolt av min profesjon og samtidig være veldig åpen og ydmyk i forhold til tilbakemeldinger og det å invitere inn på å lytte ut. Det er et dilemma, og det krever ganske stor grad av modenhet.”

Det har tradisjonelt vært to syn på lærerrollen (Str.meld. 11(2008–2009); 41), et instrumentalt syn hvor lærerne følger en oppskrift for å nå læreplanens mål, og et syn på rollen som aktør i et profesjonelt fellesskap. Læreren skal som aktør i et profesjonelt fellesskap ha kompetanse knyttet til barns læring og ha evne til å lede læringsprosesser i en mangfoldig elevgruppe. I et profesjonelt fellesskap inngår også samarbeid med foreldre som brukere av skolens tjenester.

En forutsetning for brukermedvirkning er at lærerne er åpne og lytter til det foreldrene har på hjertet.

Stortingsmelding 31 (2007-2008), Kultur for læring;78, lister opp konkrete ting skolen har ansvaret for:

- å legge til rette for et godt samarbeid med hjemmene.
- å dokumentere og informere de foresatte om elevenes læring og utvikling
- å klargjøre og informere elevene og foresatte om skolens mål, innhold og arbeidsformer.
- Å informere elevene og de foresatte om deres rettigheter og plikter.
- Å bidra til utviklingen av elevenes sosiale ferdigheter.
- Å skape et godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.
- Å støtte foresatte i deres oppdragelse av barna.
- Å lytte til foresatte og samarbeide med dem i skolens utvikling av innhold og virksomhet.
- Å være informert om den enkelte elevs situasjon og jevnlig dele denne informasjonen med foresatte.

Jeg skal ikke drøfte og eller tolke de ulike områdene opp mot hverandre. Ved å legge merke til verbene og de ulike områdene gis det et inntrykk av at samarbeidet med foreldrene skal være omfattende.

Å skulle oppfylle kravene i denne listen skal ikke være lærernes ansvar alene. I listen ligger det også ulike strukturer og rutiner som er en forutsetning for brukermedvirkning på den enkelte skole.

4.2.5 Hvilken rolle har Rektor når det gjelder brukermedvirkning.

Et samlet materiale i undersøkelsen gir et innblikk i på hvilken måte de ulike skoleledere er seg bevisst sin rolle i forhold til brukermedvirkning. I det datamaterialet kommer dette til uttrykk på flere måter. Den måten brukermedvirkningen fungerer på kan gjenspeile rektors egne tolkninger av begrepet brukermedvirkning. Om den ene eller andre tolkningen av begrepet bidrar til om brukermedvirkning fungerer bedre eller dårligere er usikkert, fordi de legger ulike ting inn i begrepet. Et funn i materialet er en respondent som helt tydelig mener at brukermedvirkning ikke kan ivareta det kollektive fellesskapet på en skole, og at brukermedvirkning egner seg best på det individuelle planet. Et slikt skarpt skille strider mot innholdet i opplæringslovens formålsparagraf.

Avhandlingens undersøkelse viser også at rektorene vektlegger brukermedvirkning på ulik måte og i ulik grad. Det er ulik grad av samarbeid i de formelle arenaene og den måten rektorene samarbeider med FAU lederne på varierer. Det var ulikt hvor mye rektorene deltok på FAU møtene. Svarene delte seg i to ulike grupper.

”Det er det jeg som gjør som rektor, og det tror jeg er litt viktig. Jeg tror de vil ha den øverste ledelse.”

”Det er ikke fast, men jeg har sagt at jeg kan komme når de ønsker det.”

Dette kan tolkes som to helt ulike utgangspunkt for å møte foreldre, som igjen avspeiler en ulik praksis. Rektor er ment å ha ”Hands On” når det gjelder brukermedvirkning, og det er nærliggende å tro at aktiv deltagelse på de formelle arenaene er en forutsetning for brukermedvirkning. På den annen side kan det være at rektorene respekterer foreldrenes ønsker, ved å ikke delta fast på FAU-møtene.

På spørsmålet om hvor ofte skolens ledelse har kontakt med FAU leder er svarene også like varierende fra ofte til nesten aldri. Flere av skolelederne har i ulike sammenhenger vært inne på at brukermedvirkning er personavhengig, og variasjonen i antall møtepunkter mellom rektorene og FAUledere kan skyldes ulik grad av engasjement og motivasjon fra både skoleleders og FAUleders side.

Rektorene har også i litt ulik grad kontakt med enkelt foreldre på skolen, og spiller på den måten en ulik rolle når det gjelder brukermedvirkning på de uformelle arenaene.

Det kan virke som om avstanden mellom hjem og skole er blitt kortere da de fleste av skolelederne mener at foreldre tar kontakt også med skolens ledelse (rektor) oftere enn de opplevde at foreldre gjorde tidligere, og foreldrene tar kontakt om mange ulike ting som angår elevenes skolegang.

”Mye forskjellig.” ”Alt.” ”Folk er mer åpne til å ta kontakt med rektor nå enn tidligere.”

På spørsmål om hvor mye tid rektor bruker på samtaler med foreldre, er det også en stor variasjon i svarene.

”Langt mindre enn tidligere.” ”Mye tid med elever og foresatte.”

Skolene bestreber seg på å ha en åpen dør til foreldrene, og en skole oppfordrer foreldrene til å ta kontakt for den minste lille tingen.

Det hadde vært interessant å gjøre en større undersøkelse på skolelederens holdninger som en forutsetning for brukervedvirkning.

De beste forutsetninger for brukervedvirkning er trygghet. En forutsetning for brukervedvirkning er at rektor arbeider aktivt for å trygge lærerne i sin yrkesrolle.

”Tror at det beste jeg kan gjøre for å få til optimal brukervedvirkning er å utvikle et personale som er trygge i den rollen de har og som har stor respekt for foreldrene og som klarer å sette seg inn i foreldrenes og ungenes situasjon, tror de blir min hovedoppgave som leder av virksomheten.”

4.2.6 Hvilken rolle har det kommunale nivået i brukervedvirkning

På spørsmål om i hvor stor grad skoleeier`s interesse og engasjement er en forutsetning for brukervedvirkning, er skolelederne ganske enige i at ” ved etterspørsel får det større fokus”, og at de fleste syntes nok det er en fordel at skoleeier viser interesse for brukervedvirkning. En skoleleder mener at ” Tror ikke det er avgjørende, kunne gitt oss trøkket slik at vi måtte ha det mer fremme i pannen”. Skolelederne mener at en forankring på det kommunale nivået og en oppfølging av skoleeier er viktig, men kanskje ikke avgjørende.

Skolelederne er tydelige på at de opplever at de ikke har et fagligmiljø å støtte seg til. Kommunenes Sentralforbund (KS) har utarbeidet noen presiseringer for hva en god skoleeier skal være, og har innført begrepet aktiv skoleeier om de gode skoleeierne.

”Oppfølgingen av arbeidet i skolen må handle både om økonomi, pedagogisk arbeid og elevenes læringsresultater for at skoleeier skal få karakteristikken aktiv skoleeier.” (Møller m.fl, Skolelederundersøkelesen2005,2006;19)

I presiseringene fremgår det helt tydelig at en aktiv skoleeier skal følge opp det pedagogisk arbeidet i skolene og elevens læringsresultater.

Funnene i min undersøkelse er sammenfallende med undersøkelser som evaluerer andre deler av innholdet i Kunnskapsløftet. Forskning viser at det er svake styringssignaler fra kommunalt nivå til skolene (Bedre skole, nr.1, 2009; 92). I skolelederundersøkelsens 2005 ”(Møller mfl., 2006;35) viser resultatene at skoleeier er blitt en bedre støttespiller for rektorene enn i 2001, og en oppfølging av pedagogiske utviklingsarbeid er bedre i kommuner med sektororganisering. I skolelederundersøkelsen er det 55 % av rektorene som er virksomhetsledere i en tonivå modellkommune, og 39,3 % er rektorer i kommuner som har en sektororganisering. En tonivå organisering av kommunene fører ofte til at skolesjef funksjonen forsvinner, og en uklar rollefordeling mellom skolene og kommunalt nivå, kan være grunnen til at det virker som om skoleeier ikke har engasjert seg på rett måte når det gjelder brukermedvirkning.

En oppsummering og konklusjon på funn i datamaterialet viser at det kommunale nivået - skoleeiers rolle i brukermedvirkning virker ganske fraværende, og i bestefall utydelig.

I teoridelen har jeg vist til det normative grunnlaget for brukermedvirkning, der det i læreplanverket for Kunnskapsløftet (prinsipper for opplæringen og læringsplakaten) konkretiseres skolens ansvar for å tilrettelegge for brukermedvirkning.

Med Kunnskapsløftet ble det innført en ny type styring hvor det legges stor vekt på den lokal frihet og det lokale handlingsrom. Det betyr at alle aktørene i skolen tillegges et større ansvar og må stå til ansvar for de resultatene som kommer.

Jeg mener dette ikke skal bety, og må ikke bety at alt ansvar for brukermedvirkning legges på skolenivået, og slik at skoleeiers interesse for brukermedvirkning blir lav eller ikke eksisterende.

4.2.7 Strukturelle forhold som forutsetning for brukermedvirkning

Med struktur i Leavitt-Ry modellen menes den strukturen brukerorganene har, som foreldrenes brukermedvirknings arenaer. Hvordan fungerer denne strukturen? Ivaretar strukturen brukermedvirkning? Og er det slik at strukturen ivaretar aktørene og de oppgavene de ulike aktørene har ansvar for i forhold til brukermedvirkning?

4.2.7.1 Formelle brukerorgan som forutsetning for brukermedvirkning

Det empiriske materialet viser ganske tydelig at de formelle brukerorganene (FAU, SU og SMU) ikke ivaretar brukermedvirkning på en hensiktsmessig måte. En heterogen foreldre gruppe med mange ulike behov, og brukerorganenes manglende mandat til å fatte beslutninger gjør at skolelederne oppfatter det arbeidet som foregår i FAU og SU som liksom demokrati og ikke egnede arenaer for en reell medvirkning. En mulig forutsetning for brukermedvirkning vil da være å gi brukerorganene et beslutningsdyktig mandat som opplæringsloven åpner for. Det vil fortsatt være en utfordring knyttet til brukerorganenes representativitet. Det virker kanskje i overkant idealistisk og en smule utopisk å tro at skolen kan påvirke foreldrene til å ville engasjere seg mer som borgere(politisk aktive på de kollektive arenaene) i det demokratiske representative systemet brukerorganene representerer, men det er en kanskje en forutsetning for å bedre kvaliteten på brukermedvirkningen.

I datamaterialet var ikke skolelederne helt enige i om foreldremøtet som arena ivaretok brukermedvirkning. En viktig forutsetning for å få til brukermedvirkning på foreldermøtet, er at det må foregå en reell medvirkning hvor lærerne slipper foreldrene til. Skolen må gi foreldrene kompetanse til å samarbeide med lærerne om innholdet og gjennomføringen av foreldermøtet.

En forutsetning for brukermedvirkning vil være å organisere de kollektive arenaene på en annen måte. I datamaterialet forteller rektorene om andre tiltak med hensikt å engasjere foreldrene på den kollektive arenaen.

På en skole gjennomførte de til ”foreldreskole i begynnelsen av skoleåret hvor foreldrene på 1. trinn blir invitert og hvor det snakkes om skole- hjem samarbeid ,forventninger, krav og gjensidigheten i skole- hjemsamarbeidet. Det inviterer vi til noe kunnskap rundt. Det bidrar til forankringen og etter hvert som vi får flere kull igjennom det .”

Dessuten gjennomførte skolen et møte som var et ” avspark i forhold til skole- hjem samarbeid hvor alle lærerne og alle forelderkontaktene møtes. Da har vi et kort fellesmøte først, og så går vi på trinnene og planlegger hva vi ønsker å samarbeide om gjennom dette året”.

Skolen hadde også i noen år prøvd ut kurs for nyvalgte foreldrekontakter, men med vekslende hell.

En annen skole har positive erfaringer med en fast arrangementskomité som organiserer faste arrangementer for elevene hvert år.

Alle disse tiltakene er viktige forutsetninger for brukervedvirkning på et kollektivt strukturelt nivå, og som gjør brukervedvirkning mulig. Trolig er det slik at det må tenkes nye muligheter og andre type tiltak i et samarbeide mellom skolen og hjemmene for å bedre kvaliteten på foreldrenes medvirkning i skolen.

Departementet er også opptatt av at skolene ved rektorene skal iverksette tiltak som på sikt vil bidra til å øke brukervedvirkningen, og vil

” utarbeide en veiledning og mal for samarbeidsavtale mellom skole og foreldre, prøve ut ulike former for foreldresamarbeid på skoler med mange minoritetsspråklige elever og oppfordre kommuner og skoler til å starte foreldreskoler” (St. meld. 31(2007-2008);79)

4.2.7.2 Strukturelle forutsetninger for å ivareta brukervedvirkning på et individuelt nivå.

Foreldresamtalen foregår på den individuelle og formelle arena. Skolelederne er ganske enige i at denne arenaen ivaretar brukervedvirkning ut fra deres synspunkt.

En viktig forutsetning som gjør brukervedvirkning mulig på denne arenaen er at foreldrene og lærerne vet hva som skal tas opp på samtalen slik at de er forberedt på det som kommer, og at det settes av nok tid slik at foreldrene opplever at de også kommer til orde.

Hvorvidt de uformelle arenaene er en bedre forutsetning for brukervedvirkning enn de formelle kommer helt an på innholdet i de samtalene som foregår. En viktig forutsetning i kommunikasjonen på alle arenaer er at det er en reell dialog mellom skolens aktører og foreldre.

”åpenhet er viktig i alle ledd i skolen, og at vi bestreber oss på å gjøre det.”” ”Foreldrene inviteres til å komme på banen”

En forutsetning for brukermedvirkning er da at det foregår en kontinuerlig kompetanse heving av lærere og foreldres måte å føre en samtale på, slik at samtalen blir en reell dialog og er løsningsorientert.

4.2.8 Informasjons- og styringssystemer som forutsetninger for brukermedvirkning

Med styringssystem menes de styringssystemer som finnes i læreplanverket for Kunnskapsløftet. I Læreplanreformen er det lokal handlefrihet og nasjonal kvalitetssikring som er noen av de viktigste styringssystemene norsk skole skal forholde seg til

Ved en analyse av informasjons og styringssystemer som en forutsetning for brukermedvirkning, er det hensiktsmessig å skille mellom informasjons- og styringssystemer på skolenivå, og på nivåene over skolen som organisasjon.

Skolenivå:

Det empiriske materialet viser at det på skolenivå er en systematikk i en praktisk informasjonsdeling mellom skole og hjem. Det er tatt i bruk informasjonsteknologi (classfronter, hjemmeside) som gjør at foreldrene kan hente frem den informasjonen de har behov for. Det er likevel ikke slik at skolen kan regne med at alle foreldre har data utstyr og kompetanse til å bruke utstyret. Dersom skolen gir alle informasjon elektronisk til foreldrene er dette med å gi brukermedvirkning dårlige betingelser.

Skolelederne mener de gir informasjon om alt som vedrører foreldrene som for eksempel budsjett, regnskap, resultater fra brukerundersøkelser og nasjonale prøver. Informasjonen gis for at foreldrene skal kunne vite hva de skal kunne mene noe om. Forankring og skriftliggjøring av brukermedvirkning i skolens virksomhetsplaner er en forutsetning for BM. Det er kun noen få skoler som har forankret rutiner i forbindelse med brukermedvirkning i skolens plandokumenter.

Kunnskapsløftet gir skolelederne et lokalt handlingsrom til implementering av brukermedvirkning i skolen. En mangelfull interesse kommunenivå gjør at flere av skolelederne opplever at de står ganske alene i arbeidet med å få til brukermedvirkning i skolen.

Styringsnivåene over skolen:

Kommunenes tonivåorganisering som flere steder har ført til et fravær av skolefaglig kompetanse hos skoleeier, fører til at skoleeier er opptatt av brukermedvirkning når resultatene fra brukerundersøkelsene foreligger hver vår. Skolelederne savner at skoleeier engasjerer seg i den pedagogiske debatten om hvilke tiltak som må til for å endre resultatene.

Utdanningsdirektøren hos Fylkesmannen er skoleeiers overordnede nivå. I følge ansatte i et fylkesmannsembete har dette nivået endret sine arbeidsområder de siste årene, og er nå mest opptatt av å føre tilsyn med skolene. Det betyr at det ikke er mye ressurser som er satt av til å veilede kommuner og skoler med for eksempel implementering av brukermedvirkning. Dette kan være en årsak til en dårlig forankret fra departement og ned til skolene slik at brukermedvirkningen får vanskeligere kår i skolene.

Fra departementet har det kommet signaler i blant annet Kvalitetsmeldningen (St.meld. 31(2007–2008)) om nasjonale føringer på kvaliteten i skole- hjem samarbeidet. Departementet har trolig sett nødvendigheten av å holde et grep om brukermedvirkningen, og det representerer noe annet enn det Statsråd Clemet stod for i Stortingsmelding 30(2003-2004) Kultur for læring, der var det ikke ønskelig med nasjonale standarder på brukermedvirkning.

Departementet mener nå det er viktig å klargjøre roller, ansvar og forventninger til samarbeidet mellom hjem og skole.

Brukerundersøkelsene er en del av det nasjonale kvalitetssikringssystem i skolen. Foreldreundersøkelsens utfordring er en lav svarprosent. Det er vanskelig å motivere foreldrene til å besvare undersøkelsen, og de resultatene som foreligger er kanskje ikke representative for det foreldre generelt mener om forholdene i skolen. Det vil være en viktig og stor utfordring å finne ut hva foreldrene egentlig ønsker, og hva det reelle behovet for brukermedvirkning er.

Er ambisjonene i stortingsmelding 31 når det gjelder brukermedvirkning mulig å gjennomføre i praksis?

”Er det samsvar mellom det som kommer av føringer på brukervedvirkning og det man som skole forsøker å få ut av det og de behovene som foreldre og barn har i forhold til det.”

Hva er ønskelig? Flere av skolelederne mener at det er svært ønskelig med brukervedvirkning, men de ønsker ikke ”Bærumske tilstander” (hvor foreldrene har med advokat når det er noe de ikke er fornøyd med) i skolen. Det virker som om skolene er skeptiske til å åpne opp på pedagogiske og andre faglige områder. Dialog, likeverdighet, ansvar og lytte ut hverandre er igjen viktige begreper i en gjensidig og symmetrisk samhandling.

Hva er mulig?

”Det mulige er det vi får til akkurat nå. Vi har noen møtepunkter og har noen saker og informerer hverandre og vi har noen små og store diskusjoner.” Brukervedvirkning er et relativt nytt begrep, og et kjent fenomen er at alt nytt møtes med skepsis og trigger utryggheten i oss.

4.3 En analyse av brukervedvirkning som en organisasjonsoppskrift ved hjelp av institusjonell teori, Mary Jo Hatch og Kjell Arne Rørvik.

I teoridelen redegjorde jeg for samfunnsendringer og ønsker om økt effektivitet og bedre kvalitet som en av grunnene til at begrepet brukervedvirkning har oppstått, først i det private næringslivet og deretter i andre deler av offentlig forvaltning.

Skolens omgivelser stiller krav om brukervedvirkning i skolen med ulike hensikter: Et økonomisk og teknisk krav hvor hensikten er en mer effektiv skole og et økt læringsutbytte for elevene. Det andre kravet er sosialt og kulturelt hvor skolen skal tilpasse seg samfunnets verdier og holdninger til medbestemmelse og medvirkning for å øke læringsutbyttet og kvaliteten i skolen. (Hatch, 2001;101-104)

Kravene kommer i form av påtrykk fra ulike hold. Det kan være et tvingende institusjonelt trykk som kommer fra regjering og storting, fra Opplæringslovens formålsparagraf og fra Læreplanverket for Kunnskapsløftet med formuleringer om skolens ansvar for å sikre foreldrene medansvar i skolen. Trykket kan også komme fra organisasjonen selv, enten i form av et normativt institusjonelt trykk der organisasjonsmedlemmene, det vil si skolens aktører, på bakgrunn av egen kompetanse ser det hensiktsmessig å bedre brukernes medvirkning. Kravet kan komme av et behov for å likne andre organisasjoners handlingsmønstre, et mimetisk

institusjonelt trykk. Det har i mange år vært hevdet at skolen er ulik andre virksomheter i kommunal forvaltning, skoleåret er for eksempel helt ulikt regnskapsåret ellers i kommunen, og arbeidstidordninger for lærere er ulik det som gjelder for kommunens øvrige arbeidstakerer. Skolens særegne stilling i offentlig forvaltning har endret seg i løpet av de siste ti - årene, og det er et større behov for å være mer lik andre kommunale virksomheter. Hvorvidt dette behovet er skolens eller omgivelsene sitt behov er en spennende diskusjon? Det er i alle fall slik at skolen har et behov for å fremstå som moderne organisasjoner som kan innrette seg etter institusjonelle krav, og i et institusjonelt perspektiv har omgivelsene en allmenn oppfatning av hvordan organisasjoner bør være. Hvem eller hva sier noe om hva en organisasjon skal være og hvor kommer disse tankene fra?

Moderne organisasjoner lever i et marked hvor det produseres og sendes oppskrifter for hvordan den enkelte virksomhet skal oppnå suksess og bedre resultater. Brukermedvirkning kan oppfattes som en slik organisasjonsoppskrift. Kjell Arne Rørvik hevder at når slike oppskrifter har ” *en betydelig evne til å fange oppmerksomhet til mange organisasjoner samtidig*” så vil dette føre til forskjellige typer store og omfattende reformer. Skolen er en organisasjon som har fått merke de stadige reformene etter at ulike typer organisasjons oppskrifter har markert seg.

Petter Aasen (NUFI STEP) har delt inn etterkrigstiden i fire ulike kunnskapsregimer, der hvert av regimenenes reformer er preget av de ulike tiders institusjonaliserte organisasjonsoppskrifter(” en legitimert oppskrift på hvordan man bør utforme utsnitt eller elementer av en organisasjon.”)

Petter Aasen har i boken Læringsplakaten – skolens samfunnskontrakt (kap.1;28-39) beskrevet ulike verdier, mål og ideologier som preger utdanningsreformene i Norge og Norden etter 1945. Han identifiserer fire ulike kunnskapsregimer og bruker disse for å analysere utdanningspolitikken i Norge, og definerer kunnskapsregime slik: ”regimer som konstrueres gjennom forståelsen av makt, myndighet, verdier og kunnskap, og er under påvirkning av de ulike organisasjonsoppskrifter som gjelder for det aktuelle tidsrommet.”

I avhandlingens teoridel benyttet jeg meg av teoriene om kunnskapsregimene til å forklare endringene i samfunnet og i skolens hverdag som har konsekvenser for samarbeidet hjem-skole og foreldrenes rolle i skolen.

Det første kunnskapsregimet kalles det sosialdemokratiske kunnskapsregimet.

I tiden etter 1945 mener Aasen vi hadde en periode i norsk skolepolitisk historie som kan kalles et sosialdemokratisk kunnskapsregimet. Dette kunnskapsregimet var preget av ulike gjeldende organisasjonsoppskrifter

I dette regimet vokser den offentlige enhetsskolen frem. ”Det er en felles offentlig skole der Barn og ungdom møter det samme lærestoffet i det samme klasserommet så langt som mulig oppover i systemet.”

Det var en sterk og statlig styring når det gjelder innhold, struktur og rammebetingelser for å ivareta likehetsperspektivet. Imidlertid var det liten interesse hos myndighetene for resultatene og kvaliteten på undervisningen.

Den andre begrunnelsen var det sosiale. Det sosiale fellesskapet i skolen og like muligheter for alle ville bidra til å avskaffe geografisk og sosial ulikhet, og vil fremme samarbeid, samfølelse og solidaritet. Dette er tanker som vi for øvrig finner igjen i stortingsmelding nr. 16(2007-2008)Ingen stod igjen....

I dette kunnskapsregimet ble det vedtatt en ny Grunnskolelov som la stor vekt på å bedre samarbeidet mellom hjem / skole, og på å gi foreldrene en større innflytelse på skolen.

Et av argumentene var at økt foreldreengasjement er med på å lage et bedre læringsmiljø for elevene. Grunnskoleloven formaliserte organene for samarbeid mellom hjem og skole. Begrepet brukermedvirkning var ikke funnet opp, og dialogen mellom hjem og skole ble kalt samarbeid.

Det neste kunnskapsregimet ble kalt for det samfunnskritiske kunnskapsregimet.

Dette kunnskapsregimet utviklet seg på 1970tallet som en reaksjon på at de store investeringene i skolen og arbeidet med å lage enhetsskolen ikke hadde gitt ønskelige og forventede resultater.

Fokuset ble rettet mot klasseskiller og forskjellsbehandling. Verdier som bevisstgjøring, refleksjon, trivsel, lokalbestemmelse og selvutvikling var viktige i den politiske debatten. I prosessene rundt sosialisering og utdanning var makt, kontroll, hegemoni, tilpasning og motstand sentrale begreper.

Kunnskapsregimet rettet kritikken mot sterk sentralisering og statlig overstyring. Til fordel for nye organisasjonsoppskrifter som lokal styring og medvirkning.

Mønsterplanen av 1974 og 1985 var et resultat av det samfunnskritiske kunnskapsregimets ideologi med lokale læreplaner og deltakerstyring som ivaretok gruppeinteresser. Ved innføringen av Mønsterplanen av 1987 (M87) skjedde det igjen en endring for å utvikle samarbeidet mellom hjem og skole. Samarbeidet ble nå

delt på fire plan: Om den enkelte elev, om den enkelte klasse, om skolen og om oppvekstmiljøet. Det ble påpekt at skolen har ansvaret for å ta det første initiativet. Dette betyr at det tillegges rektor et spesielt ansvar for å initiere det formelle samarbeidet.

Det tredje kunnskapsregimet er det kulturkonservative kunnskapsregimet.

Dette kunnskapsregimet representerer en kultur og verdikonservatisme. Fokus er en bekymring for det synkende faglige nivået i skolen, og man mener skolen har en forpliktelse på et høyt kunnskapsnivå samtidig som skolen selv skal formidle et felles lærestoff.

Gjennom st. meld. 47(1995-96) Om elevvurdering, skolebasert vurdering og nasjonalt vurderingssystem ble det lagt opp til å strukturere og systematisere elevvurderingen uten karakterer og samarbeidet med hjemmet. Nå kom kravet om faste og planlagte samtaler mellom lærere, elever og foreldre. Hensikten var å klargjøre roller og forventninger mellom partene. Dette ble fulgt opp i de nye forskriftene til grunnskoleloven som trådte i kraft 1. okt. 1997.

Det foreløpig siste kunnskapregimet er det markedsliberalistiske kunnskapsregimet.

Det markedsliberalistiske kunnskapsregime preger skolen i dag, og den siste skolereformen, kunnskapsløftet K-06, som har sin bakgrunn i Stortingsmelding nr. 30 (2003-2004) Kultur for læring. Det er en omfattende stortingsmelding som omhandler hele skoleløpet fra grunn og videreutdanning. Stortingsmeldingen legger premisene for skolens samarbeid med hjemmene i dag. Med Stortingsmeldingen kom det inn flere nye organisasjonsoppskrifter som har fått betydning for samarbeidet mellom skole og hjem.

Departementet vil at den enkelte skole selv skal finne, altså en lokal handlefrihet, en god modell som sikrer en plattform for felles foreldremedvirkning. I Stortingsmeldingen sies det helt klart at det skal foretas en kvalitetsvurdering av skole- hjem samarbeidet. Kvalitetsindikatorene skal være brugerundersøkelsene, spesielt foreldreundersøkelsen, som skal være en del av et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem. Hvordan skolen skal nå de nasjonale målene, har departementet tillit til at den enkelte skoleeier og skole selv vil finne ut av.

Også stortingsmelding nr. 16(2006-2007)...og ingen stod igjen, legger politiske føringer for innhold og kvalitet på skole – hjem samarbeidet. Denne stortingsmeldingen legger i hovedsak vekt på at alle elever skal ha de samme

mulighetene ut fra ulike forutsetninger og bakgrunn, og i kapitlet om ” Et godt hjem – skole samarbeid ” heter det at det skal legges vekt på samarbeidet med alle foreldrene for ikke å reproducere ulikheter mellom elevene.

4.3.1 På hvilken måte kan en flom av ulike og skiftende organisasjonsoppskrifter påvirke innreisen til oppskriften brukermedvirkning?

For mange pedagoger som hadde sin skolegang i det sosialdemokratiske kunnskapsregimet, tok lærerutdannelsen i det samfunnskritiske kunnskapsregimet, har virket som lærer i det kulturkonservative kunnskapsregimet, og er skoleledere i det markedsliberalistiske kunnskapsregimet er gjenkjennelsesfaktoren høy i en slik analytisk fremstilling.

Det stilles store krav til endring og omstilling av skolens aktører når den ideologiske styringen av skolen endres hvert tiende år. Kanskje kan de varierende resultatene av arbeidet med brukermedvirkning skyldes at brukere og pedagoger ikke tar utgangspunkt i det samme kunnskapsregimet når premissene for medvirkningsprosessene legges? Det også kan være en fare for at både foreldre, lærere og skoleledere blir værende i de gamle kunnskapsregimene fordi nye oppskrifter innreise (Rørvik, 2004;28)og innføringsfase ikke har vært vellykket, og det nye oppskriftene er ikke institusjonalisert.

En institusjonalisert organisasjonsoppskrift er en ”*Legitimert oppskrift på hvordan man bør utforme utsnitt eller elementer av en organisasjon. Det er en oppskrift som fenger og som har fått en forbilledlig status*”(Rørvik, 2004;13) Institusjonaliserte oppskrifter kjennetegnes ved at de vektlegger ” det kognitive tatt for gitt”, det vil si en sosial skapt norm for hva som er riktig. Det er sosialt riktig og akseptert at brukermedvirkning er en norm som er viktig i skolen, både på den formelle ,kollektive og den individuelle arenaen. I datamaterialet kommer det frem at det var bare et fåtall av rektorene som var skeptiske til hvorvidt brukermedvirkning har en reell hensikt. Bare en rektor er helt tydelige på at” *det har ikke noe hensikt*”. Det kan virke som om noen av de andre rektorene har en mer ” tatt for gitt” holdning til at brukerorganene har vi alltid hatt, og vi bør fortsatt ha som arenaer for brukermedvirkning.

Brukermedvirkning er en organisasjonsoppskrift, men om brukermedvirkning i fremtiden vil bli en institusjonalisert superstandard som vil vare i en tidsbegrenset tid, eller om brukermedvirkning blir en døgnflue av kort varighet, er det vanskelig å si noe om. Forhold som ligger i oppskriftens reise i tid og rom, og på hvilken måte brukermedvirkning behandles i organisasjonene vil være avgjørende. Har skolelederne og foreldrene forstått hensikten med brukermedvirkning? Ønsker foreldrene mer medvirkning i skolen, og ønsker skolen å slippe foreldrene til?

Å betrakte hvordan organisasjoner behandler organisasjonsoppskriften brukermedvirkning kan gjøres på to måter, i et verktøy perspektiv og i et symbolperspektiv (Rørvik, 2004;32–42)

4.3.2 Brukermedvirkning i et verktøy og symbolperspektiv?

Verktøyperspektivet og symbolperspektivet er to helt ulike måter å behandle organisasjonsoppskrifter på, samtidig som de er knyttet sammen i paradokser.

En betraktning av brukermedvirkning i Verktøyperspektivet er i en rasjonell-instrumentell tradisjon knyttet til blant annet forestillingen om et klassisk byråkrati som Weber er en representant for. Skolen er arenaen for effektiv læring og et effektivt læringsutbytte, og brukermedvirkning er verktøyet som skal gjøre læringen enda bedre. Aktørene i organisasjonen har mye kunnskap om brukermedvirkning og stor kompetanse på læring og læringsprosesser slik at de har en optimistisk forestilling om at foreldrenes medvirkning stadig skal føre til at læringen i skolen skal bli bedre.

Det andre perspektivet er symbolperspektivet, som i de siste 10–15 årene har utfordret verktøyperspektivet, og bygger på Ny institusjonell teori som blant annet Brunsson er kjent for. Skolen konfronteres med normer for brukermedvirkning i andre deler av privat og offentlig næringsliv som konvensjoner for god organisering av medvirkning. Aktørene mener det er fornuftig ut fra rasjonalistiske verdier å innføre reell brukermedvirkning i skolen.

Brukermedvirkning er samfunnsskapt fenomener, og det er mange på utsiden av skolen som har en forestilling om hvordan skal praktiseres. Organisasjonen, skolen, karakteriseres av stadig nye forslag til reformer og endringer. Oppskriften blir populær og institusjonalisert om den blir definert som symbol på nytenkning og hører fremtiden til. Aktørene velger organisasjonsoppskrift på grunnlag av normativt

press og sosialt konstruerte ideer. I symbolperspektivet er skolen blitt oppmerksom på at det er noe som heter brukervedvirkning, og som skal være bedre for elevenes læringsresultat enn det tradisjonelle skole- hjem samarbeidet. Altså, vi har en populær organisasjonsoppskrift, og leter etter et lokalt problem å bruke oppskriften på. I verktøyperspektivet er tenkingen motsatt, det oppstår et problem, og det letes etter et verktøy å løse problemet med.

Hvilket av perspektivene blir vurdert til å være den mest hensiktsmessige måten å behandle organisasjonsoppskrifter på? Her er vi inne på et av paradoksene, for brukervedvirkning både være et viktig redskap og et symbol på at skolen holder tritt med samfunnsutviklingen.

Brukermedvirkning som organisasjonsoppskrift vil på den riktige måten bli behandlet som et godt og pålitelig effektiviseringsverktøy. Det dekket skolens og foreldrenes uttalte behov for god medvirkning som er basert på realiteter. Lederen vil i et verktøyperspektiv være en ekte organisasjonsdoktor.

I et symbolperspektiv vil brukervedvirkning bli sett på som et motefenomen, og det vil være en lite hensiktsmessig måte å arbeide med relasjonene hjem skole på. Brukermedvirkning vil bare være en fasade og fungere på det ytre planet med store ord og festtaler, og myndighetene og skolelederne kan bli oppfattet som motehandlere.

Skolen har et behov for å fremstå som en moderne og utviklingsorientert organisasjon som er arena for et omstillingsarbeid i forholdet mellom skole og hjem.

Er brukervedvirkning mulig fordi det faktisk fører til bedre læring?, eller tror vi fordi mange sier det, at brukervedvirkning fører til bedre kvalitet og læring?

Er brukervedvirkning ønsket å få til fordi skolelederne tror det er mulig, eller ønsker vi det ikke fordi skolelederne tror at det ikke er mulig, og ikke har en hensikt?

4.3.3 Avsluttende kommentarer

Hva er forutsetninger for brukervedvirkning i skolen? Problemstillingen brukervedvirkning i skolen mulig, ønsket, er omfattende og avhandlingens teoridel og drøftingsdel har generert flere spørsmål i tilknytning til problemstillingen enn det har vært mulig å finne svar på. Det er kommet frem åpenbare forhold som er forutsetninger for brukervedvirkning. Det er for eksempel samhandlings prosesser

knyttet til blant annet begreper som åpenhet, reell dialog, medvirkning, reell beslutningsmyndighet, struktur, tid og forankring.

Jeg tror at brukervedvirkningens skjebne som organisasjonsoppskrift i Norsk skole er avhengig av mange forhold. Om brukervedvirkning oppfattes som et verktøy med departementet som organisasjonsdoktor, eller om departementet oppfattes som en motehandler og skaper myter om brukervedvirkningens eksistens vil være av avgjørende betydning.

Dersom ønsket om brukervedvirkning kommer innenifra (skolen og eller foreldrene) eller utenifra (samfunnet, lov og forskrift), tror jeg vil være den egentlige og reelle forutsetningen for brukervedvirkning i skolen.

” Det(BM) blir mer og mer vanlig og foreldre mener jo mer og blander seg mer inn hele tiden, og de har rett til det, det kan aldri bli symbol og show off lenger.”

5 Kildehenvisninger:

Arneberg, Per og Ravn, Birte(red.)(1995), Mellom skole og hjem, et spørsmål om makt og tillit, , Oslo, praxis forlag.

Beck, Christian W og Vestre, Svein Egil,(2008) Foreldremeninger om skolen., En nasjonal undersøkelse blant foreldre med barn i grunnskolen, Didakta Norsk forlag

Boldman L.G og Deal T.E,(2004) Nytt perspektiv på Organisasjon og ledelse,Oslo, Gyldendal Akademisk

Busch, Tor m.fl. (2005)Modernisering av offentlig sektor 2. utgave(Kap. 3)

Christensen,T, et.al,(2002) Forvaltning og politikk .Oslo, Universitetsforl.

Føreland, Marie,(2005) Praktiske tips for skolelederen, Bergen Fagbokforlaget

Hatch, Mary Jo(2001) Organisasjonsteori, Moderne, symbolske og postmoderne perspektiver, Oslo, Abstrakt forlag

Jacobsen, Dag Ingvar,(2001) Administrasjonens makt, Bergen. Fagbokforlaget.

Jacobsen, Dag Ingvar(2003) Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Lundquist Lennart,(1998) Demokratins väktare, Lund,Studentlitteratur.

Nielsen, J.C Ry og Ry, Morten (2002) Anderledes tanker om Leavitt –en klassiker i ny belysning. København:Fredriksberg Bogtrykkeri A/S

Nordal, Thomas,(2007) Hjem og Skole, hvordan skape et bedre samarbeid?,Oslo, Universitetsforlaget.

Møller, Jorunn og Liv Sundli (red.)(2007) Læringsplakaten, skolens samfunnskontrakt,Kristiansand, Høyskoleforlaget.

Repstad, Pål. red.(2004), Dugnadsånd og forsvarsverker – tverretatlig samarbeid i teori og praksis, Oslo, Universitetsforlaget.

Rørvik K.A., (2004)Moderne Organisasjoner,Bergen, Fagbokforlaget

Wadel, Cato,(1990) Den samfunnsvitenskaplige konstruksjon av virkeligheten, Flekkefjord, SEEK A/S

Aars, Jacob, (2000)Brukerundersøkelser som demokrativertøy, Oslo, Kommuneforlaget

Stortingsmeldinger:

Stortingsmelding nr. 30(2003-2004). Kultur for læring. Oslo, Det kongelige kunnskapsdepartement

Stortingsmelding nr. 16(2006-2007) ...og ingen stod igjen, Oslo, Det kongelige kunnskapsdepartement

Stortingsmelding nr. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen , Oslo, Det kongelige kunnskapsdepartement

Stortingsmelding nr. 11 (2008-2009),Læreren- rollen og utdanningen, Oslo, Det kongelige kunnskapsdepartement.

Lover og forskrifter:

Slette, Øystein. red. (2006)Opplæringslova med forskrifter, forarbeid og kommentarer, Oslo, Pedlex.

Tidsskrift:

Barstad, Anders, Samfunnsspeilet nr. 3,2000 På spor av den nye tid, Sammendrag

Bedre skole, nr.4, 2008 Tidsskrift for lærere og skoleledere, s. 42-45, s.68-71

Bedre skole, nr.1, 2009 Tidsskrift for lærere og skoleledere, s.42-49,s. 90-92

Utdanningsdirektoratet(2008), Utdanningsspeilet, 2007

Forskning/Undersøkelser:

Asplan analyse, ”Stab og støtte i tonivå-kommuner: organisering , forventninger og erfaringer

Møller m. fl., (2006)Skolelederundersøkelsen 2005, Om arbeidsforhold, evalueringspraksis og ledelse i skolen , ILS, Oslo,Unipub AS

Oxford Research,(2008) kvalitativ analyse av foreldreundersøkelsen, elevundersøkelsen og lærerundersøkelsen, *Når vi spør*, 2008.

Pricewaterhouse Coopers, Kjennetegn ved de kommunene som gjør det bra på nasjonale prøver.

Synnovate MMI, (2007)Brukermedvirkning i Norske kommuner 2002-2007,

Stiftelsen IMTEC, Kristen Dalby, (2003)Om stilling i kommunene med fokus på New Public management.

Nettsider:

<http://udir.no/upload/laereplaner.no>

Udir.no- Læreplanverket til Kunnskapsløftet, Prinsipp for opplæringa i kunnskapsløftet

www.Wikipedia.no

6 Vedlegg

Vedlegg A – INTERVJUGUIDE:

Presentasjon for respondentene av undersøkelsen og intervjuer:

Intervjuer:

AGM er rektor på en barneskole, og har jobbet i skolen siden 1984. Er også masterstudent i Organisasjon og Ledelse ved Høgskolen i Halden og holder for tiden på med en masteravhandling hvor problemstillingen er: hvordan praktiseres hjem-skole samarbeidet.

Hensikten med undersøkelsen :

Jeg har i mange år interessert meg for skole-hjem samarbeidet. Begrepet brukermedvirkning er også noe som skolen skal være opptatt av. De senere årene har skolen fått brukerundersøkelsene som et styringsverktøy for å måle bla. graden av brukermedvirkning.

Jeg er opptatt av brukermedvirkning som begrep. Jeg er opptatt av forutsetninger for brukermedvirkning i skolen. Hva gjør brukermedvirkning mulig og vanskelig?

Informasjon om undersøkelsen:

Selve undersøkelsen består av intervju med skoleledere. Jeg intervjuer mellom 5 og 10 skoleledere.

Etter at intervjuene er gjennomført skal det skrives en avhandling der resultatene tolkes og knyttes opp mot annen forskning og teori på området.

Intervjuobjektene sikres anonymitet og konfidensialitet.

Intervjuet:

Ag leser:

Brukermedvirkning er et ganske nytt ord i forbindelse med samarbeidet mellom skole og hjem, og jeg er opptatt av å finne ut hva du mener er gode forutsetninger for brukermedvirkning, og hva som gjør at det er vanskelig å få til brukermedvirkning

Med brukermedvirkning så mener jeg:

Dialog, informasjon til og fra skolen, reell medvirkning og forventninger.

Generelle betraktninger om Brukermedvirkning:

Hva kan du si om brukermedvirkning?

Hvilke erfaringer har du med brukermedvirkning i på din skole?

På hvilken måte medvirker foreldrene til det som skjer i skolen?

På hvilke områder?

Hvilke saker er foreldrene opptatt av?

Hvilke møteplasser finnes til dialog mellom skolen og foreldrene?

Hvor godt forankret eller fragmentert er brukermedvirkning i skolens virksomhet?

På hvilken måte vil du karakterisere foreldre engasjementet på skolen?

Hvordan er fremmøte prosenten på klassetrinnes foreldremøter?

Er det lett eller vanskelig å få valgt personer til de styrende organer?

Brukermedvirkning i skolens formelle og uformelle samarbeidsarenaer.

Formelle:

FAU / SU

Hvordan vil du karakterisere foreldrenes engasjement i FAU og SU

Hvor lett, vanskelig?

- Hvilke saker er Fau og SU opptatt av?

- Hvem deltar på Fau ,SU og SMU møter fra skolens ledelse?
- Hvor ofte har skolens ledelse kontakt med FAU leder, og hvilke saker drøfter Fau leder og skolens ledelse?
- Hvordan vil du karakterisere skolens rolle i FAU?

Ivaretar FAU og SU Brukermedvirkning?

Hva er konsekvensene for brukermedvirkning i dette fora?

Foreldremøter:

Samarbeider klassekontaktene og kontaktlærerne om innholdet på foreldremøtene?

-Hvilken rolle har klassekontaktene i planleggingsfasen og gjennomføringen av foreldremøter?

-Har skolen en felles plan for temaer på klasse foreldremøtene som ivaretar det foreldrene er opptatt av ?

Dersom JA: Hvem har utarbeidet planen?

-Hvem bestemmer oftest hvilke saker som taes opp på foreldremøter?

Hva vil du si om brukermedvirkning på denne arenaen?

Hva er konsekvensene for brukermedvirkning i dette fora?

Utviklingssamtaler/ konferansetimer:

Hvor ofte inviterer skolen til samtaler med foreldrene?

Hvor mye tid settes av til hver enkelt foreldre?

Hvor ofte skal elevene være med på samtalene?

Hvem bestemmer hvilke saker taes opp i utviklingssamtalene?

Hva er de viktigste sakene det snakkes om?

Hva vil du si om brukermedvirkning på denne arenaen?

Hva er konsekvensene for brukermedvirkning?

Uformelle arenaer

Hva er forholdet mellom de formelle og uformelle arenaer i forbindelse med brukermedvirkning? (Formelle- Kollektive Uformelle - individuelle)

Hvilke av disse arenaene sikret brukermedvirkning best?

Dialog:

Begrepet er en av måleindikatorerne i Brukerundersøkelsene.

Hva snakker skolen og foreldrene sammen om utenom de formelle arenaene?

Hvem tar oftest initiativet til kontakt?

Hva tar foreldre kontakt med klasselærere om?

Hva tar foreldre kontakt med skolens ledelse om ?

Hvor mye tid bruker du som skoleleder på samtaler med foreldre?

I hvilken grad er dialogen mellom foreldre og skole relatert til brukermedvirkning?

Informasjon:

Hva slags type informasjon får foreldrene fra skolen, fra ledelsen og fra lærere?

I hvor stor grad er informasjonen systematisk eller tilfeldig etter behov?

Tror du foreldrene opplever at de får informasjon om det som er viktig?

Hvilken type informasjon får skolen av foreldrene?

Hvilke kanaler bruker skolen og foreldrene til informasjon?

I hvilken grad opplever du at informasjonen er relatert til brukermedvirkning?

Forventninger:

Vet foreldrene hva skolen forventer av dem?

Hva tror du er foreldrenes tre viktigste forventninger til skolen?

Vet skolen hva foreldrene forventer av dem?

Har skolens og foreldrenes gjensidige forventninger til hverandre vært et tema i personalgruppen eller i foreldregruppen / på personalmøte eller på foreldremøte?

I hvilken grad er en avklaring av forventninger relatert til brukermedvirkning?

Medvirkning:

Er foreldrene opptatt av medvirkning i skolen ?

På hvilke områder har foreldrene en reell innflytelse(kan være med på å bestemme)?

Innenfor hvilke områder har foreldrene et medansvar(et like stort ansvar som skolen)?

På hvilke områder burde foreldrene hatt større medvirkning?

På hvilken måte blir foreldrenes forslag mottatt av skolen(ledelsen eller kontaktlærerne)?

Viser skolen interesse for foreldrenes synspunkter når det gjelder læring og utvikling?

Er det tradisjon for å kunne diskutere undervisningsmetoder med foreldrene?

I hvor stor grad er medvirkning i praksis relatert til brukermedvirkning?

Forholdet til overordnet nivå:

Når og hvor ofte er brukermedvirkning tema i samtaler mellom deg og din leder?

Synliggjøres kravene til resultater på brukerundersøkelsene i din lederavtale?

Vil det bidra til at du legger mer vekt på brukermedvirkning?

Er brukermedvirkning noe den kommunale ledelse er opptatt av?

På hvilken måte er kommunens politikere opptatt av brukermedvirkning?

Finnes det en kommunal strategi plan for å bedre brukermedvirkningen i skolene?

I hvor stor grad er skoleeiers interesse en forutsetning for brukermedvirkning?

Brukermedvirkning mulig/ ønskelig?

Hvilke forutsetninger/ muligheter for økt brukermedvirkning har denne skolen?

(når det gjelder skolens brukere og ved å bruke formelle og uformelle strukturer/ møteplasser og å opprette nye?)

I hvor stor grad ønsker skolen selv at brukerne skal få en større innflytelse?

I hvor stor grad ønsker foreldrene selv å få en større innflytelse i skolen?

Hva gjør brukervedvirkning vanskelig?

Hva hindrer brukervedvirkning her på skolen ?

Spesielle forhold som gjør at det blir vanskelig?

Brukervedvirkning knyttet til egen praksis som skoleleder

Hvor nyttig er brukervedvirkningene for deg i din ledelse av skolen?

I hvor stor grad lar du deg påvirke av kravet om brukervedvirkning?

Har resultatene resultert i endringer på din skole?

I så fall, hvilke endringer?

Hvordan skal skolen kunne gjøre brukervedvirkning til et verktøy og ikke bare som et symbol eller et begrep de statlige myndigheter bruker og som skolen måles etter?

Er det noen andre kommentarer du har til forutsetninger for brukervedvirkning i skolen?